

Expres

cultural

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Anul VI, nr. 4 (64), aprilie 2022 • Apare lunar

24 pagini

**Poezia
lui
Gabriel Chifu**

Suplimentul ZIGURAT

Ioan HOLBAN

Cântec de primăvară

*Desigur, primăvara mi-a tâșnit din tample.
De umbre, umerii îmi șiroiesc, tăcut,
prea bine mi-e și nu mă mai pot rumpe
de aerul rotund ce m-a-ncăput.*

*E-ntâia oară când rămân fără de viață,
de primăvară-ncercuit cu frânghii,
până miresmele îmi dau un pumn în față;
trezindu-mă, le-adulmec și le mângâi.*

*Și mor a doua oară, când îmi taie chipul
pale de raze atârând de crengi.
Și iar mi se rotește-n păsări timpul,
când pasul tău răsună pe sub crengi.*

*Cu văzu-nchis, simt cum îmi bat peste sprâncene
imaginile tale, clinchetind.
Mor sacadat și reînvii din vreme-n vreme,
de-otrava morții sufletu-mi eliberând.*

*O, primăvara flăcări roșii-nalță.
Pe rugul lor mi-e sufletul întins
până miresmele îmi dau un pumn în față,
și mă trezesc, și-nving și sunt învins.*

Nichita Stănescu

Liviu Ioan STOICIU

Dihonia noastră cea de toate zilele

3

Constantin COROIU

Primul lustru din posteritatea unui „Joyce român”

4

Al. CISTELECAN

Cântări de traumă

5

Nichita DANILOV

Idolul - Poesis

6-7

Leo BUTNARU

în dialog cu Lidia POPA

9-10

Adi CRISTI

Eliberarea durerii - Poesis

11

Flavius PARASCHIV

Despre oameni și călăi

13

Daniel CORBU

Altceva sfâșie coridorul - Poesis

15

Eugen MUNTEANU

Răstimp parizian, 1997-2000

17

Liviu ANTONESCI

Pallady și eu - simple note

18

Christian W. SCHENK

Poezie, lirică, liric și eul liric

19

Adrian Dinu RACHIERU

Sorin Titel și „Simțul vieții” (IV)

20

Victor DURNEA

C. Stere „în literatură și în artă, în filosofie și morală”

23

Constantin PRICOP

Însemnări la graniță

24

„Adevăratul defect este să ai defecte și să nu le îndrepti.” – Confucius

Expres cultural

Director fondator și coordonator: Nicolae Panaite (npanaite@gmail.com)
Redactor-șef: Constantin Pricop (constantin.pricop@gmail.com)
Secretar general de redacție: Victor Durnea (victordurnea@yahoo.fr)

Colegiul de redacție: Radu Andriescu, Adina Bardaş, Gellu Dorian, Constantin Dram, Florin Faifer, Adrian Alui Gheorghe, Mihaela Grădinariu, Dan Bogdan Hanu, Emanuela Ilie, Gabriel Mardare, Cătălin Mihuleac, Flavius Paraschiv, Alexandru-Radu Petrescu, Ioan Răducea, Gheorghe Simon, Liviu Ioan Stoiciu, Diana Vrabie

- Liviu Ioan STOICIU** Dihonia noastră cea de toate zilele 3
- Nicolae PANAITE** Vrajba 3
- Constantin COROIU** Primul lustru din posteritatea unui „Joyce român” 4
- Gellu DORIAN** Demolatori, în haită 4
- Al. CISTELECAN** Cîntări de traumă 5
- Dan Bogdan HANU** Post(st)ări (secțiuni contemplative prin actualitatea de proximitate) 5
- Nichita DANILOV** Idolul *Poesis* 6-7
- Traian LAZĂR** Misterele din textul literar 8
- Leo BUTNARU** în dialog cu Lidia POPA 9-10
- Adi CRISTI** Eliberarea durerii *Poesis* 11
- Petronela APOPEI** Lumina iubirii 12
- Cristina CHIPRIAN** De jur împrejur timp nu ai 12
- Flavius PARASCHIV** Despre oameni și călăi 13
- Daniel Ștefan POCOVNICU** Intertextul rupturii 13
- Diana VRABIE** Malada sau despre „cântecul mișcărilor fără sunet din univers” 14
- Marina SPALAS** Mereu despre Nichita 14
- Daniel CORBU** Altceva sfâșie coridoarele *Poesis* 15
- Liviu Ioan STOICIU** Nichita Danilov, la o graniță 16
- Doru SCĂRLĂTESCU** prescurtare prin odiseea 16
- Eugen MUNTEANU** Răstimp parizian, 1997-2000.
Jurnal epistolar (VI) 17
- Liviu ANTONESCI** Pallady și eu - simple note 18
- Ioan ȚICALO** Dialogul cuscrelor 18
- Laurențiu FAIFER** F.F. și moartea 18
- Christian W. SCHENK** Poezie, lirică, liric și eul liric
(*Ce este poezia sub aceste criterii*) 19
- Adrian Dinu RACHIERU** Sorin Titel și „Simțul vieții” (IV) 20
- Adrian ALUI GHEORGHE** De ce, ce și pentru cine scriu/ scrii/ scrie 21
- Iulian Marcel CIUBOTARU** Arhiva scriitorului Eugen Andoni 21
- Ionel BOSTAN** Răpitoare uitări 22
- Ioan RĂDUCEA** Arta ține și de diacritice 22
- Victor DURNEA** C. Stere „în literatură și în artă, în filosofie și morală” 23
- Constantin PRICOP** Însemnări la graniță 24

e-mail: exprescultural.iasi@gmail.com;
www: exprescultural.ro
facebook.com / expres.cultural
ISSN: 2537-5989

Felix AFTENE, CHEMAREA

Persoanele sau instituțiile care vor să sprijine financiar revista pot depune sumele în contul:

RO04BTRLRONCRT0PC2450901 – Banca Transilvania Iași

Revista poate fi procurată din rețeaua de librării SEDCOM LIBRIS Iași, S.C. DIF PRESS S.R.L., precum și de la sediul redacției din strada Trei Ierarhi, nr. 2, et. 1, Iași, cod 700028

Abonamente

Pe adresa redacției, prin mandat poștal, în contul revistei.

**84 lei / an + 24 lei taxe poștale,
42 lei / 6 luni + 12 lei taxe poștale.**

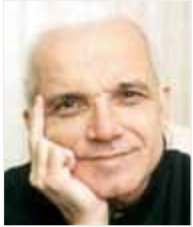
Vă rugăm să scrieți pe mandatul poștal sau pe documentul de plată adresa poștală completă și perioada de abonare.

**Ilustrăm prezentul număr cu lucrări
ale pictorului Gheorghe Lisița**

*** Responsabilitatea asupra conținutului
textelor revine în întregime autorilor.**

*** Rugăm colaboratorii să ne trimită textele doar
pe adresa: exprescultural.iasi@gmail.com, până
pe data de 10 a lunii în curs; articolul trebuie să
aibă maximum 7000 de caractere
și să fie în format Word.**

dtp: valicirca@gmail.com

Liviu Ioan STOICIU

Dihonia noastră cea de toate zilele

După doi ani de „pandemie” (niciodată declarată ca atare în România, oficial era vorba de o epidemie Covid-19, care azi se confundă cu gripa și răceala, pneumonia și imunitatea scăzută de pe urma unor „comorbidități”) și mai bine de o lună de război la graniță, scriitorul român, în majoritate, continuă să stea „cu capul la cutie”, în așteptare, poate, poate se mai liniștesc de la sine apele. Puțini dintre ei au publicat o carte nouă „care să conteze” în acești doi ani și câteva luni de „stat în casă” (benevol sau carantinat). Au rămas pe baricadă cei ce scot reviste literare (fiecare cu o oarecare direcție, cu „grupul ei de presiune”, colaboratorii și cu gusturile estetice critice schimbate, în timp) și au rubrici de atitudine, nu o dată radicale, pentru care eu, unul, am o admirație aparte. Publicistica literară a luat un avânt neobișnuit, cât de cât, în aceste vremuri ciudate, date peste cap. Nu puține dintre editoriale s-au politizat, motiv în plus de provocat zădărie între scriitorii care le citesc (las o parte cititorul care nu e scriitor; dacă o mai fi existând cu adevărat), nu? E o atmosferă încordată în substrat, frustrările personale au crescut în acești doi ani și ceva, s-au adunat tacit „energii negative” cărora ar cam trebui să li se deschidă o supapă, să nu explodeze. Vrând-nevrând, scriitorul român se raportează la Uniunea Scriitorilor, care îl reprezintă (ea îi asigură statutul de profesionist; juriile ei acordă premiile cele mai credibile și râvnite la diferitele manifestări pe care le patronază direct sau indirect; fiind inevitabil puține, filialele Uniunii, cu premiile ei, reușesc să dezamorseze orgoliile nestăpânite). De câțiva ani Uniunea are împotriva o caricatură de „asociație” care îi contestă nu numai autoritatea morală, ci și statutul, dacă nu însăși existența ei publică („asociație” desprinsă din Uniunea Scriitorilor de câțiva scriitori, foști membri ai Uniunii; care „evoluează” ca o gașcă de cartier exclusivistă; au trecut mulți ani de când o tot ține în procese, cu cheltuieli incredibile), motiv să provoace în rândul majorității scriitorilor anxietate... Înaintea lor, douămiiști (critici și scriitori tineri) au făcut tot posibilul să blameze nu numai Uniunea Scriitorilor ca instituție a breslei, ci și pe membrii ei, pe care îi desconsideră ca valoare. Nu era de ajuns că lipsa criticii profesionale de autoritate și înmulțirea „improviizațiilor critice” au adus mari neajunsuri nivelului onorant la care se mai afla literatura română până în anii 2000. Actuala situație provoacă tulburări în lumea noastră, convinși fiind că se va alege praful de literatură română în viitor, mă repet, din momentul în care „vin la putere” douămiiștii (odată ce ei nu dau doi bani pe istoria noastră literară, pe operele de valoare apărute până în secolul XX și în primele două decenii din secolul XXI; e iar adevărat, nu pot să generalizez; atâta timp cât rămân de partea criteriilor estetice în evaluarea unei opere literare tinerii Răzvan Voncu și Daniel Cristea-Enache, de exemplu, posteritatea literaturii române e asigurată, măcar ca alternativă la demolările noilor generații, care se propun numai pe ele ca „valabile”).

Dihonia e înrădăcinată adânc în viața literară de la noi, cu scriitorii care nu se recunosc în întreprinderile conducerii Uniunii Scriitorilor, ai conducerii filialelor ei, ai conducerii

revistelor literare (nu numai ale Uniunii Scriitorilor). Normal ar fi ca scriitorul de rând să-și vadă de scris și să se lupte competițional cu colegii (fie ei și șefi, care pot influența critica sau juriile în favoarea lor) cu cărțile pe care le publică, să câștige prin valoare. Sigur, e ușor de zis... Parțial inevitabil, adeseori subiectivismul critic și lipsa de caracter a destui critici (de care se ține seama) produc traume, prin nedreptatea făcută unor cărți și unor autori „judecați”, care nu le sunt prieteni. De aici reacții dure de supărare și de stres patologic, de la care se așteaptă plata unor polițe. Nu mai pun la socoteală invidia colegială (atotprezentă în istoria literaturii române), care poate fi devastatoare pentru un autor, total contraproductivă; o dată ce nu se ține cont că fiecare scriitor e altceva, lăsat cum e de la Dumnezeu, manifestat „după puteri”, mai bun, mai slab, mai frumos, mai urât, cu stea sau fără stea în frunte, mai puțin descurcăreț sau mai descurcăreț, mai norocos sau mai puțin norocos (că și norocul are rolul lui și în viața literară). E îngrozitoare ura „colegială”, pe care am descoperit-o cu toții la douămiiști (și la urmașii lor) față de scriitorii cu opera definitivă până să apară ei (membri ai Uniunii Scriitorilor). Pentru mine e de neînțeles această ură (care nu aduce decât lipsă crasă de inspirație la masa de scris, autodevalorizare personală), cu atât mai mult cu cât, nu încetez să mă mir, douămiiști au devenit cunoscuți datorită promovării critice (și chiar a premierii lor) de către membri ai Uniunii Scriitorilor.

Din păcate, dihonă dintre scriitori aduce și prejudecii perverse, slăbește prestigiul Uniunii Scriitorilor (o dată ce binevoitori dintre scriitori țin cu orice preț să o pedepsească, apelând în secret la „organe”, să ia măsuri împotriva conducerii ei, în principal). În *România literară* din 1 aprilie 2022, Gabriel Chifu atrage atenția: *Noi, la Uniunea Scriitorilor, am simțit pe pielea noastră, nu o dată, ce înseamnă să ai de-a face cu cineva care-ți pune bețe-n roate în activitatea pe care o derulezi corect, cu bună-credință și care, în mod normal, ar trebui să meargă șnur. E vorba și despre ce am avut de tras din pricina a doi inspectori care interpretau eronat, abuziv legea și ne învinovăteau de grozăvii care, dacă acuzele lor erau adevărate, ar fi dus la distrugerea instituției noastre. E vorba și despre greutățile pe care alți funcționari ni le fac, de ani și ani de zile, în aplicarea legii pentru finanțarea revistelor. E vorba și despre vădita încercare recentă de excludere a Uniunii din proiectele ținând de zona culturii scrise de la ICR. De ce pun piedici cei care pun? Repetând, două sunt cauzele principale. Fie incapacitatea lor profesională, nepriceperea strigătoare la cer. Fie ostilitatea față de partenerii lor a anumitor funcționari, roțițele acelea, care-și amestecă sentimentele personale în modul în care își îndeplinesc sarcinile de serviciu... Las la o parte certurile din interiorul Uniunii Scriitorilor (până la un punct normale), cu scriitori care se mută de la o filială la alta, în speranța că vor fi premiați acolo, sau care se exclud reciproc de la a fi invitați la o manifestare literară sau de a colabora la reviste, devenind dintr-odată „incompatibili”. Că e greu de dus crucea...*

3 aprilie 2022. BV

Nicolae PANAITE

Vrajba

Știm aproape cu toții ce putere are cuvântul. Să ne gândim la influența presei, a radioului și a televiziunii! Desigur, „ambalajul” în care este prezentat mesajul joacă un rol important, pentru că, nu în ultimul rând, totul depinde de carisma prezentatorului. Așa se explică calea, atitudinile și alegerile unora dintre noi, în condițiile în care nimic nu probează adevărul declarațiilor lor. Astfel, pornind de la dictonul „divide et impera” – ducă-se pe pustii! – ce a ajuns și în România, mai ales prin transbordarea comunismului și a bolșevismului estic, mă voi referi la vrajba cultivată de unii scriitori, față de Uniunea Scriitorilor din România. Grupul de autori care, în ultimii ani, din păcate, a rămas încătușat în platoșa aversiunilor și născocirilor dezagreabile, a învățat comportamentul acesta față de breasla scriitorilor de la regimul comunist, ce a practicat cu osârdie dezinformarea și ura, reușind (vai!) să antagonizeze societatea românească pe toate palierele ei. Se cunoaște că Uniunea Scriitorilor de la noi, de vreo câțiva ani buni, este agresată de acest grupușcul destabilizator ce cultivă premeditat și cu îndârjire disensiunea. Cred că acest comportament este cauzat de un anume fel de virus ce distruge relațiile interumane, împinge la ură și teamă, produce despărțire, stârnește suferință și aduce chiar pierzanie... S-a văzut că acest virus este tratat de unii cu învoială, iar alții îl ignoră. El se numește trufie.

Această partidă, ce cuprinde și trei-patru condeieri de talent, nu a convins, până azi, să atragă de partea ei decât 17 autori din cei 2700 cât are USR. Mai mult: unii din așa-zișii rebeli s-au reîntors în Uniunea Scriitorilor, precum fiul risipitor din parabola biblică, pentru că au considerat, cred, că aici le este locul (dă-i, Doamne, românului mintea de pe urmă!). Ce-i mână în luptă pe ceilalți rămași (hărțuieți verbale și scrise, zeci de procese intentate fără suport și temeiuri legale etc.) nu ne este spus în lumina adevărului. Demersurile lor nu au reușit să-i convingă, deși au recurs la varii tertipuri, nici pe magistrați! Se vede din sprea partea acestui mic front arțăgos, ce nu respectă regulile clasice de înfruntare și confruntare, o tactică a denaturării și încălcării statutului Uniunii Scriitorilor. Astfel, ei inventează, reinventează, mistificând adevărul, diverse motive abracadabrante ce au făcut subiectul unor procese în instanță total nefondate. Ne-reușind să strângă numărul de adepți la care s-au așteptat, au fost prinși în propria urzeală ce și-au construit-o, devenind irascibili și nestăpâniți.

Am auzit în viață de gugulani, piromani, dipsomani, capsomani, dar iată și de procesomani. Acum îi și cunoaștem. Ei au încercat în mod arbitrat să-și însușească ștampila și contul Uniunii Scriitorilor, dorind astfel să o conducă după capriciile și scopurile lor. Evident, instanța le-a invalidat demersurile insinuante. Dacă ar fi avut ceva temeinic ca proiect și aplicabilitate a lui, ar fi fost mai demn și civilizată să-și fi întemeiat o asociație a lor cu statut în bună rânduală, cu proiectul și viziunea lor de a conduce. În acest mod și-ar fi susținut și desfășurat programul și punerea lui în practică conform obiectivelor dorite.

Viața ne vorbește, dacă vrem să o

vedem și să o auzim, în diferite moduri. Ea este un prototip pe care, dacă suntem atenți, îl înțelegem și-l analizăm, ne ajută, evident, în a construi. Socrul meu a fost un respectat, întrebat și căutat apicultor. De mai multe ori i-am fost de ajutor la îngrijirea stupilor și la recoltatul mierii. De la el știu, explicându-mi și arătându-mi, că o familie de albine are vara până la 70.000 de albine; numărul lor depinde de gradul de îngrijire al stupului. Albinele se împart în mai multe tipuri, care îndeplinesc diferite funcții: albine lucrătoare, culegătoare, albina-doică și matca sau regina. Dacă ar fi fost interesați și de bună-credință, dar și mai atenți la ce ne arată și ne vorbește viața, scriitorii râvnitori la cucerirea breslei ar fi avut ceva de învățat de la aceste discipline, harnice și dulci truditore.

Unul dintre purtătorii de lance ai echipei perturbatoare, ce a întreținut și întreține un comportament schismatic și neserios, a candidat la ultimele alegeri pentru funcția de președinte al USR, alături de domnul Nicolae Manolescu, câștigătorul scrutinului. După ceva timp de la terminarea alegerilor, candidatul pierzător și-a pus în practică o metodă subversivă a destructurării și șubrezirii Uniunii. A constatat, vezi, Doamne!, că statutul pe care l-a cunoscut și în baza căruia a candidat nu mai este bun! De ce oare a tăcut mâlă înainte!

Domnii scriitori, în demersul dumneavoastră fără viziune și noimă, doresc să vă amintesc, parafrazându-l pe Socrate, că dacă nu este nici adevăr, nici bine, și nici de folos, de ce continuați tentativa de vulnerabilizare a USR? Problema ce o aveți se află în inima și în gândurile dumneavoastră. Nu este o problemă de fizică, ci una de etică. Ce sperie nu este forța explozivă a unei bombe, ci puterea răului din inima omului. Ați uitat, neîntâlnind siguri dacă vreodată ați știut, că adevărul trebuie să fie însoțitorul nostru permanent, cinstea trebuie să fie îmbrăcăminte noastră spirituală, gândirea dreaptă trebuie să ne umple inima, curăția să fie înaintea ochilor, dragostea să fie mijlocul nostru de comunicare, ceea ce este plăcut trebuie să emane din noi, bunătatea să fie lucrarea noastră.

Demn de reținut, pentru prieteni și neprieteni, cunoscuți și necunoscuți, este faptul că Uniunea Scriitorilor din România, sub conducerea actuală, organizează de vreo câțiva ani buni festivaluri, conferințe, și manifestări de dezbatere și promovare a literaturii, precum și concursuri de proiecte culturale. Amintesc acum unele programe și proiecte anuale cu un evident impact național: 1. **Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu” – Opera Omnia**; 2. **Premiul „Scriitorul Anului”**; 3. **Simpozionul Internațional al Traducătorilor**; 4. **Simpozionul Național „Interferențe literare română-maghiare”**; 5. **Festivalul „Limba română”**; 6. **Conferințele „Ovidius”**; 7. **Colocviul Național de Proză**; 8. **Literatura Tinerilor**; 9. **Gala Poeziei Române Contemporane**; 10. **Colocviul Național al Revistelor de Cultură**; 11. **Turnirul de poezie**; 12. **Festivalul Internațional de Literatură „Tudor Arghezi”**; 13. **Festivalul Național de Literatură**.

Constantin COROIU

contexte

Primul lustru din posteritatea unui „Joyce român”

George Bălăiță, de la moartea căruia tocmai s-au împlinit în acest aprilie cinci ani, publica romanul „Lumea în două zile”, care l-a situat în prim-planul literaturii române postbelice, în 1975, după ce debutase editorial în 1964 cu volumul de povestiri „Călătoria”, prefăcut de Eugen Barbu. Atunci, Nicolae Manolescu scria în cronică sa din „România literară”: „George Bălăiță publică un extraordinar roman, substanțial, modern, ironic și totodată plin de poezie, de un realism minuțios, abundent, întors însă în marea viziune fantastică”, un roman ce „are o forță și o noutate cum n-am mai întâlnit demult”. Întrebat de criticul C. Stănescu, într-un interviu din 1993, dacă rămâne ceva din primele povestiri pe care le-a publicat, atât în reviste cât și în volumul amintit, prozatorul răspundea oarecum evaziv: „Rămâne ideea că un tânăr talentat și sărac nu s-a temut să ia taurul de coarne”.

Ca și, de pildă, Augustin Buzura, Bălăiță are un parcurs aș spune oarecum americanesc. Un destin americanesc în Balcania. A fost desenator tehnic, profesor suplinitor, muncitor necalificat, antrenor de gimnastică, student la Facultatea de Filologie a Universității „Al. I. Cuza”, cursuri „fără frecvență”, instructor metodist la Casa Regională a Creației populare Bacău, redactor la revista „Ateneu”, odată cu apariția noii serii, postbelice, a acesteia, în 1964, apoi redactor-șef, secretar al Uniunii Scriitorilor, bursier prin International Writing Program, la Iowa University (SUA), director al Editurii „Cartea Românească”, unde i-a succedat lui Marin Preda, funcție din care s-a recuzat în 1990, membru supleant al Comitetului Central al PCR, redactor-șef al revistei „Arc, Litere, Arte”, magazin literar trimestrial, cu un supliment intitulat „Creanga de aur”, publicație editată de Fundația Culturală Română, creată și condusă de Augustin Buzura.

L-am cunoscut în urmă cu multe decenii, ne-am întâlnit apoi cu diverse ocazii, i-am luat mai multe interviuri, m-am bucurat de-a lungul anilor de colaborarea sa la emisiunile literare radiofonice pe care le-am realizat. Conștient de marea său talent, George Bălăiță a știut să și-l valorifice și să și-l – *horribile dictu!* – gestioneze, negrăbindu-se și nefăcând nici un fel de compromis major. Ca intelectual, s-a construit pe sine cu tenacitate și inteligență. Intuiția de artist, capacitatea de observație sunt dublate de lecturi fundamentale din mai multe domenii și de o viziune largă și modernă asupra fenomenului literar românesc și universal. Mai simplu spus, George Bălăiță era și un intelectual rasat. În plan social, a evoluat cu discreție, dar eficient. Dacă n-ar fi fost scriitor ori dacă nu și-ar fi urmat adevărata vocație, dintr-un motiv sau altul, George Bălăiță ar fi putut fi un strălucit diplomat. Dar, precum în anecdota cu posibilitatea de a construi socialismul în Elveția, ar fi fost păcat. Alți scriitori sau filosofi de tranziție n-au rezistat unor asemenea tentații. Au ales „clipa cea repede” în detrimentul presupusei opere ori și-au găsit preocupări și idoli de conjunctură pe care i-au slujit și îi slujesc pentru a putea parveni și prospera.

Despre opera lui George Bălăiță au scris Lucian Raicu, Nicolae Manolescu, Ion Negoitescu, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Eugen Simion, Cornel Ungureanu, Gabriel Dimisianu, Mircea Iorgulescu, Alex. Ștefănescu, Valeriu Cristea, Dan Culcer, Mircea Tomuș, Ion Vlad,

Cornel Regman, critici care s-au ilustrat de-a lungul deceniilor ca analiști de forță și de autoritate ai prozei. Referitor la romanul „Lumea în două zile”, Ovid S. Crohmălniceanu releva „certa originalitate artistică”, Ion Negoitescu îl considera „un eveniment” în ceea ce privește „virtuozitatea scriiturii”, Mircea Iorgulescu remarcă „omogenitatea stilistică” într-o perfectă corespondență cu „omogenitatea problematică”. Scriind despre „Ucenicul neascultător”, Lucian Raicu observa că Bălăiță „dă senzația că poate răspunde întrebărilor mici înainte de a le aborda pe cele mari, că poate aspira în sus pentru că stăpânește bine, cu familiaritate și instinct realist, teritoriile de jos, concretul, senzația fremătătoare de viață”. Ion Simuț detectează „similitudinile și interferențele” între „Lumea în două zile” și „Ucenicul neascultător”. Iar Cornel Ungureanu, preocupat mai ales de personajele din „Lumea în două zile”, descoperă semnificații profunde privind numele acestora: „Numind personajele, George Bălăiță numește rolul și locul lor în spațiul românesc. Personajele se nasc mai întâi din numele lor, nume ce păstrează o istorie, nu alta decât a scrișului. În subtextul numirii trebuie să descoperim o mitologie românească... Înainte de a exista ca personaje ale Lumii în două zile, personajele lui George Bălăiță există ca purtători ai unei semnificații date la lumină de o întreagă istorie culturală. De miturile lor”. În fine, poate cea mai definitorie și mai memorabilă propoziție rostită despre acest mare prozator este cea a Zoei Dumitrescu-Bușulenga care l-a caracterizat ca fiind „un adevărat Joyce român”.

George Bălăiță, ca și Nicolae Breban, ca și Dumitru Radu Popescu, avea ceea ce aș numi cultul modelelor, în sensul raportării la ele cu luciditate, întotdeauna respectuos, dar niciodată epigonic, altfel spus ca un adevărat... ucenic neascultător. El avea cel puțin trei repere stabile: *Eminescu*, *Bacovia*, *Călinescu*. Într-un amplu interviu pe care i-l luam în toamna anului 1976 în casa sa de la Bacău, venind vorba de lirica românească și de Bacovia, făcea o observație demnă de un profund cunoscător al fenomenului poetic: „Iată o strofă, o primă parte dintr-o strofă din Bacovia: «În târgu-nvăluit în sărăcie/ Am întâlnit un popă, un soldat» – două versuri ce ar fi putut fi scrise de oricare poet minor; Tradem, să zicem. Și, iată, dintr-o dată în următoarele două versuri, o trecere, o ridicare la mari înălțimi: «De-acum pe cărți voi adormi uitat / Pierdut într-o provincie pustie» – versuri care definesc condiția poetului. Nu imagistică aflăm în aceste versuri din Bacovia, ci *cuvântul* pur ce trimite la primele experiențe ale poeziei, la vechii poeți greci care trebuie mereu recitiți”. Într-o admirabilă carte a sa: „Noaptea unui provincial” citim această notă polemică: „*Auzim câteodată urletul de suficiență al cutărui: poezia lui Călinescu e penibilă și mai cânta, cică, și la vioară, ba și dansa, mai mare rușinea... Așadar, guzganul dă note de bună purtare, de talent și, de ce nu, de geniu, nu-l «iartă» pe magistrul, i se pare că poate a-l micșora oricât, nu-l lasă adică să se joace deloc! Guzganul licențiat nu-i dă voie!...*”

Din păcate, numărul guzganilor, nici măcar licențiați, și al „suficienților” lucrativi este astăzi enorm față de cel din anii '70 sau '80 ai secolului trecut, când George Bălăiță identifica și denunța cu condeiul său de prozator pur-sânge scârbavnică specie!

Gellu DORIAN

Demolatori, în haită

Există, nu numai în ultima vreme, ci de o bună bucată de timp, de când s-au pierdut doctrinele politice, iar ideologiile s-au transformat în rețete politice de furt la drumul mare, o metișizare fals doctrinară, cu odrasle numite „coalitii de guvernare”, un fel de struțo-cămile, așa cum le-a descris Dimitrie Cantemir cu trei sute de ani în urmă, coaliții ce seamănă mai mult a grupări mafiot, a hoarde de hoți puși pe pradă în văzul lumii, cu acte în regulă, chiar cu legi date pentru așa ceva. Acestea seamănă cu un anus contra naturii, având în vedere că necesitățile fiziologice ale acestor odrasle sunt adevărate exhibiții în ochii jenați și mirați ai lumii. Dar ce mai contează efectele, când siguranța funcționării lor este asigurată de cel ce ar trebui să amputeze din fașă astfel de monstruoșități, în timp ce el, de fapt, le oploșește la sân.

Se vede de la o poștă ce au realizat astfel de „coalitii de guvernare”: în primul rînd furtul lacom din buzunarul cetățeanului, buzunar în care nu mai intră nimic în plus, decît ceea ce au băgat cu zgîrcenie cei ce s-au folosit de credulitatea celor mulți, buzunar din care sunt scoase, prin tot felul de scumpiri necontrolate, agoniseliile pentru zilele negre, care, iată, au venit, fie cu efectele devastatoare ale pandemiei, fie cu amenințarea unui război al unui descreierat și al unor dorințe de nouă ordine mondială. Pe lângă aceste găinării la vedere, cele mai grave hoții, cele mai devastatoare se fac la nivel mare, prin devalizare de bani europeni, fie prin noul PNRR, fie prin proiecte truate, neduse pînă la capăt, cu state de plată și angajări fictive, cu șpăgi ce astupă și cele mai arțăgoase guri ale justiției sau ale mass media.

Dar aceste lucruri se știu, s-au comentat, se comentează, încît rețeta aceasta de metișizare politică, prin grupări de haită, pare a fi una sigură și de viitor. Și în această țesătură de covor de cordele din cămășile rupte ale clasei oropsite, se strecoară și altfel de furtișaguri, cum ar fi plagiatele, fără număr, fără număr, licențe cumpărate la casieriile unor facultăți de nișă, ori rapturile unor proiecte sau mărci, care s-au dovedit a fi durabile, derulate în parteneriate susținute cu consecvență de unii parteneri și înhățate din mers de ceilalți parteneri, veniți pe piață ca rezultate ale schimbărilor propuse de metișizările ideologice, în care dreapta călărește stînga și invers, pînă ce ajung la paroxism și ies pe lume odraslele neomarxiste, corect-politice, fetuși de ultim moment, ajunși forțat, prin concursuri rapide de împrejurări, la maturitate.

Așa s-a întîmplat recent la Botoșani, cînd la umbra Covid-ului în floare și a sforărilor trase de mîini de suți, dibace, Unitatea Administrativ Teritorială (UAT), alias Primăria Municipiului Botoșani, a comis un rapt (era să zic intelectual, dar ei nu au cum, pentru că sunt asimptomatici la această calitate umană!), ci pur și simplu un abuz, printr-o lipsă totală de comunicare cu partenerii tradiționali în organizarea *Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu” – Opera Omnia*. Adică, în timp ce noi, organizatorii de bază, Fundația Culturală „Hyperion-caiete botoșănene” Botoșani și Uniunea Scriitorilor din România, realizăm online, cu jurizare la zi, două ediții, a XXX-a și a XXXI-a ale acestui premiu, finalizate ambele la termene în sala de Consiliu Local Botoșani, ei, adică partenerii noștri, UAT, pe ascuns, așa cum fac de regulă hoții, au înscris la OSIM denumirea *Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu” – Opera Omnia*, obiect de activitate de 31 de ani al fundației botoșănene și al Uniunii Scriitorilor din România, comițînd astfel un rapt, un furt. Prin aceasta, de fapt, în mintea lor tulbură de metiși politici, au dorit să înlocuiască organizatorii tradiționali cu alții, prospătura de-a lor, adică în fond cu cei care au cerut acest lucru, în urma nemulțumirilor de ani de zile, timp în care aceștia nu au intrat fie în posesia premiului, fie nu au fost la timonă, să tragă spuza sub turta lor rîncedă de veleitari, de provinciali cu mintea seacă, vanitoasă. Au reușit! Așa cum au reușit toate demolările ce se văd peste tot în oraș! Au demolat și acest premiu! Ceea ce, în fapt, nu face decît să încheie această serie de notorietate evidentă de pînă acum, de 31 de laureați de marcă ai acestui premiu și să înceapă, în trendul pesedist rînced, dat cu apă de colonie rusească adusă de trimișii lor ajunși la felia de cașcaval, noua serie, cu laureați pe gustul lor. Dar asta e altă problemă, pe lângă cea a furtului în sine, modalitate care, iată, a ajuns și la acest nivel, de fapt poate singurul în care părea că normalitatea ar fi posibilă.

Trist! Poți învinge într-o viață de om orice problemă, însă prostia nu, niciodată!

Al. CISTELECAN

Cîntări de traumă

Cînd s-au pornit la drum, optzeciste s-au înzestrat cu sarcasm și cinisme, denunțînd toate dulcegiile, de la cele amoroase (mai cu seamă) la cele estetice. Voiau să fie fete rele și să dezminț orice mitologie a iubirii, înfățișînd-o ca simplă patologie. În locul misteriozității feminine (cu care încă se mai amăgeau colegii lor de serie) au pus doar ecuațiile hormonale și senzațiile goale de afect. Iubirea era simplă chimie și gimnastică. Tot ce ținea de iluziile din jurul ei era prigonit cu verva celui mai radical denunț și împins în registre cît mai grotești. (Nimeni nu e însă mai ironic decît viața și optzecistele vor sfîrși prin a înmîfca elegiac tot ceea ce au prigonit cu metodă). Peisajul idilicelor era de-a dreptul dezolant în timpul acestei prime campanii feministe – un feminism încă defensiv, dar defensiv cu tupeu. Fiicele lor și mai ales nepoatele de azi au valorificat masiv această ostilitate la idealități, ducînd-o dincolo de euforiile sarcasmelor în deplină decepție existențială, de nu chiar într-o totală decrepitudine afectivă. Rar caz care să nu se revendice de la poetica Sylviei Plath, cea în care orice bărbat e un nazist și orice femeie – o rană. S-a mai adăugat la asta și o prigoană împotriva imaginației (pornită tot de optzeciste) și a metaforelor (care la optzeciste erau încă în uz) și o exaltare a notației jurnaliere, cotidianiste și biografiste, pe principiul minimalismului expresiv. Cu puține (chiar puține) excepții, toate urmașele optzecistelor s-au dus, buluc, spre cîntarea de traumă și de decepție, spre anxietatea vidului afectiv. Firește, cu un spor tot mai eminent de agresivitate feministă și cu tot mai radicale denunțuri, inclusiv sociale. Lirica tinerelor poete s-a uniformizat la nivelul problematicei și singura scăpare din masă a rămas modulația acestor angoase (adesea colorate ideologic).

Ioana Zenaïda Rotariu

Cei cinci ani de muțenie

Din rană existențială sînt scoase și poemele Ioanei Zenaïda Rotariu din *Cei cinci ani de muțenie* (Editura Tracus Arte, 2021), volum cu care a cîștigat premiul „Alexandru Mușina” în cadrul concursului pentru debut și care a fost nominalizat (dar nu și lau-

reat) la premiul național „Eminescu – opus primum”. În favoarea Ioanei stă atitudinea de împlînzire, de domesticire a agresivității din jur și poetica unei fragilități strivite, dar care nu se lasă anulată. Pe sub toată agonia afectivă circulă nevoia de tandrețe, așa cum se vede din manifestul dramatic al afecțiunii care deschide cartea: „ai grijă de tine fetița mea mi-ai spus/ ceea ce-ți scriu acum e pentru cînd/ nu voi putea fi lîngă tine/ vor fi vremuri grele cînd elefanții/ nu vor mai dormi liniștiți și/ orișicîtuși de puțin contează enorm/ dacă va încerca să fie bun cineva cu tine,/ nu-l alunga este trimis de mine/ să-ți țină de urît cît sunt plecat”. (Toate aluziile și intertextualizările funcționează ca sedative ale angoasei). „Trimișii” nu sînt însă capabili de vreo misiune afectivă eficientă și gesturile lor n-au motivația de care are nevoie Ioana: „au fost momente mici de bucurie/ chiar și atunci cînd protector îți ținea/ mîna pe genunchiul meu apoi/ făceai un arc în aer ridicînd-o ușor/ peste umerii mei și/ te lăsaai victorios și degajat pe spate după/ un oarecare joc de whist” (*Fotografii pe care aș fi vrut să le am. Jocul de whist*). Rana lăsată de cel absent rămîne permanent vie: „nici acum nu te-am iertat că nu ai fost/ la absolvirea mea/ știu că îți pică greu dar nu trebuie să te superi/ știu că îți pare rău tată la fel cum îmi pare și mie” (*Aproape fiecare dintre noi își alege în secret alt tată*). În rana aceasta se profilează Ioana, ca într-o ramă de tablou existențial în care ea umblă pe „sîrma subțire de afecțiune și greață”. O fragilitate lezată iremediabil și expusă agresivității e eroina acestor poeme.

Terapia la care recurge Ioana mizează pe propria de-sensibilizare (pe „sensibilitatea etanșă cu care mă trezesc dimineața”), dar ea e departe de a funcționa. Dimpotrivă, scenariul curge spre supliciu („într-o mașină lux & opulență/ mă așteaptă un bărbat/ nu pot să-l ajung nici dacă stă pe loc/ glonțul a fost scos și pus în cartuș” etc.) și spre decepția radicală: „nu știu ce e mai mult în lumea asta/ romantismul sau cocaina” (*Mi-am pus cercei*). Romantismul în nici un caz, după cum sună „previziunile” Ioanei: „îmi imaginez că voi fi o femeie divorțată/ singură fără copii/ și o scriitoare ratată/.../ nu vei înțelege că există frica/ de a pierde altceva sau pe cineva/ pentru fiecare lucru bun/ care ți s-a dat/ ceri pizza la pachet și ne ridicăm să plecăm/ dar nu de mînă” (*Previziuni astrale*). Ironia amară cu care Ioana se detașează de propria condiție nu scoate însă din cauză propoziția fundamentală a acestui lirism de traumă: „mutilarea femeii începe din tinerețe/ și nu se termină niciodată” (*Lungul drum spre libertate*)

și nici jurnalul „micilor iaduri” cotidiene. Jurnalul acestora îl transcrie Ioana, cu o gramatică de domesticire și exorcizare și cu o acuitate de nerv rupt. Vidul afectiv e emblema acestei lumi conturate din inserții de viviseccionare.

suburbii subterane

Dan Bogdan HANU

Post(st)ări

(secțiuni contemplative prin actualitatea de proximitate)

* La vremuri mult prea omenești, cu tot mai puțin floră endemică și din ce în ce mai multă faună pandemică, să luăm aminte la un suflet de ciine... DIOGENE DIN SINOPE! Aici, ar merge și o imagine, ea ar trebui să fie foarte la îndemînă, în imaginarul inimii!

* Măturate de prin poduri sau scuturate de prin sertarele înțepenite ale unui iulie îndepărtat... Mă uit la două poeme vechi, scrise în aceeași zi, 6.07.1999, ca printr-un ocean anamnetic spre două insule răzlețe, pierdute în oceanul poetic. Un lung-metraj și o piticanie. Cel lung, e unul dintre „dio(b)scuri”, cel mai dezvoltat, dar mai puțin fișneț, celălalt, „Anabază (o răsucire a vieții în retorta poemului)”, a prins trena volumului de debut.

* RIP Flenduros... de vreo trei săptămîni mă căznesc să storc – minții, nu sufletului! – două necroloage, unul pentru celălalt Grușa (a.k.a. Negruțu din Bacău), altul pentru Leuțu și astăzi... moartea își lasă urma pentru a treia oară în acea vecinătate metabolizată, pe cît de clandestin, pe atît de intens afectiv. Am ajuns înainte de 7 a.m., acolo, pe colina bîntuită, m-am aburcat, ca de obicei, ținîndu-mă de piloni din fier, de sîrme încăstrate și de crengi lăsate, el însă nu era în locul acela unde obișnuia să mă aștepte în ultima vreme, de vreo lună și jumătate încoace, la granița cu „lumea civilizată”. Am privit instinctiv în vîgăuna aceea, o fostă pivniță decopertată, eram obsedat de cîteva luni că ar putea să cadă acolo, terenul nesigur, înșesat de liane, de gioarse și tot felul de reziduuri metalice, plase de sîrmă, care, cadre etc., un loc ostil pentru echilibrul său precar, de ciine bătrîn. Mi s-a părut că deslușesc ceva negru și mare în semiobscuritatea aceea și poate că am și auzit ceva, ca un fel de suspin sfîrșit, însă am mers mai departe, spre locul unde îl hrăneam, cu clasicele caserole de plastic și bidoane tăiate... m-am întors și am coborît acolo, diferența de nivel nu depășește un metru și... l-am văzut, într-un colț, stătea pe burtă, exact cum se întîmpla cînd mă aștepta, acum însă cu spatele la mine și fața spre zid, a întors ușor capul, cred că a scos ceva, ca un fel de suspin, privindu-mă peste umărul drept și a mișcat lăbuța dreaptă ușor lateral, ca și cum ar fi vrut să mă atingă, l-am mîngîiat pe spate, era neobișnuit de liniștit, mi-am dat seama că nu-l pot trece singur peste buza gropii. M-am întors, peste mai bine de o oră, însoțit de un om al străzii, un suflet de ciine și el, l-am găsit în colțul din stînga, așezat pe-o parte, cu ochii deschiși, nemișcat, muștele începuseră să roiască în jurul botului, l-am stropit cu apă... murise. Actualitatea fizică, palpabilă, concretă a „ruinismului” meu, s-a încheiat. Nu mă voi mai întoarce acolo, în ceea ce, pentru mine, va rămîne „jungla lui Flenduros”, acolo, între cele trei case părăsite, care, cîndva, nu mă îndoiesc, s-au numărat printre cucoanele arhitectonice ale Iașiului. Îmi voi purta mai departe crucea ruinismului lăuntric, damblaua schismatică fără sațiu, dar, sper să-mi fie iertată această „alunecare”, pe cît de eretică, pe atît de necontondentă, aici, unde suportăm supliciu ruinar de peste 30 de ani, cu și mai multă osîrdie de la un al altul, cu și mai aprigă inconștiență de cauză și dedicată perversitate,

ostateci benevoli, adesea public entuziast pentru „teme alese”. Mi-amintesc poemul de tristă anticipație, scris pe 2 Mai anul acesta și o notă de jurnal cu Flenduros, intrate deja într-o bizară și abruptă postumitate. Am conviețuit vreme de aproape 5 ani, nu-l găseam întotdeauna, mai ales în primii trei ani, însă, atît timp cît nu eram plecat din Iași, eram aproape zilnic acolo, la el... a fost o legătură, așa cum sînt cele între un om și un ciine, tăcută, cu un prezent fără rest, re-luat, reînnoit, de fiecare dată și care lasă în urmă o memorie vastă și dureroasă. O memorie ca un padoc tot mai înșesat, o inimă ca un padoc aproape dezafectat, ronțăit de umbre... Pe linia vieții, urmele de ciine se șterg, e aproape un ued, o fișie de pămînt invadată de crăpături. Pentru mine, pandemia începe atunci cînd nu mai ai pentru c(in)e să ieși din casă, nicicum atunci cînd ți se interzice s-o faci. (12.07.2020)

* Odată ce am aflat că Flenduros e bătrîn, se întîmplă ca într-un roman victorian, unde atunci cînd cineva intră într-o casă încremenită, îmbălsămată în trecutul ei, în ectoplasma unui timp insurmontabil, căci așa îl consacră incapacitatea de a-l asimila prin experiența obiectivizării, totul se destramă, textura din care erau alcătuite lucrurile se dovedește a fi pulverulentă și se dezintegrează, formele lor, un năvod fragil, erau posibile doar în absența unei deschideri spre lume, aceasta le întreținea, odată ce suflul prezentului pătrunde, totul se împrăstie, căci era o ficțiune care nu poate supraviețui intruziunii realității. E dezarticulat parcă, se năruie... cunoașterea adevărului este letală, fisurează, dislocă și dezmembrăază butaforiile închipuirii, răvășește și spulberă scenariile ei salvaționiste, punctul de convergență nu poate fi decît delictul de neputință, care îl astrucă subit pe imprudent în inactualitatea propriei mize, îl face una cu aparența nălucii de care s-a lăsat pilotat... (ianuarie 2020)

* De cînd mă știu, alunec în slalom printre aranșori de finaluri mai mult sau mai puțin vizorii și vîn(z)ători de semne particulare...

* Aproape toate poemele mele din „perioada reziduală” îmi par acum scrise ca și cum, în acel timp (1998-1999), aș fi privit lumea prin lupa unui minimalism disimulat, la interfața figurativ-nonfigurativ. Poeme infrareale.

* RIP Leuțu...a fost un ciine de stradă și o parte din viața mea, între 22 martie 2019, cînd l-am văzut prima dată și 5 iunie 2020, cînd l-am văzut pentru ultima oară. Cînd trec pe acolo, deși e o zonă circulată, de vad, faptul că nu mai văd grămăjoara aceea de blană, tăcută, pe gazonul verde intens, face locul acela pustiu. Îmi va lipsi acea lume măruntă, cînd, aplecat deasupra lui, îi fărîmîțam carnea desprinsă de pe osul de pulpă rumenită și îl priveam, cum o savura, ca prin vis, o lume care, totuși, avea puterea s-o împrăstie pentru cîteva minute, pe aceea, într-atît de urgentă și rapace, din jur... vor rămîne flash-urile amintirii, ca niște funigei răzleți, cîteva note de jurnal, borne pe un drum înfundat și cîteva fotografii, prin care, ca întotdeauna, memoria vorbește pe cea mai neputincioasă dintre limbile sale...

Nichita DANILOV

Poe

Idolul

Ne adunam în fiecare luni seara
la monumentul maestrului,
al idolului tinereților noastre,
pe care-l veneram ca pe un zeu.
Chiar și iarna veneam acolo pe viscol,
măturam cu mâinile noastre învinețite de frig
zăpada înghețată pe criptă:
mulți dintre noi purtau mănuși,
însă atunci când ajungeam la poarta
cimitirului, ni le scoteam evlavioși
odată cu căciulile, cu fesurile, cu băștile sau șepcile
ce ne acopereau capetele bătute de crivăț;
ne frecam vârful urechilor
răbegite de frig și înaintam
prin nămeți, printre cruci și arbori înzăpeziți,
până la grilajul de fier forjat
străjuit de un gard viu –
erau mulți arbori de tuia, câțiva brazi
și tufe de jnepeni ce se șteau din zăpadă -
ce ne despărțea de pădure.

Veneam acolo pe viscol,
da, măturam cu mâinile goale zăpada de pe criptă
până dădeam de numele lui
încrustat cu litere aurii
pe lespede rece de marmură neagră
presărată de firisoare subțiri de culoare argintie;
numele lui alături de data
nașterii și data morții
(careva dintre noi scrijelise
pe lespede locul și ora,
iar altul adăugase, plin de zel, minutul și secunda
stelară).

Toamna aduceam cu noi
o mulțime de frunze galbene și ruginii
de stejari și de paltini
pe care le presăram pe mormânt:
la plecare le strângeam grămadă
și le dădeam foc, aprindeam
câte-o țigară, slobozind rotocoale de fum
peste crucile ruginite de fier
peste care se cernea
o dulce lumină de toamnă târzie.

Priveam cum fumul se-amestecă
în vârtejuri mai mari și mai mici
desfășurându-se în spirale
în interiorul cărora se adunau
cercurile asemenea unor melci în cochilii.
Unii dintre noi vedeau acolo
triunghiuri și litere
tot felul de hieroglife
sau semne zodiacale:

în funcție de forma vârtejurilor
încercam să ne ghicim viitorul.

Aduceam cu noi sticle de votcă și bere,
beam în amintirea maestrului
a clipelor petrecute cu el împreună
vărsam fiecare câteva picături din pahar
sub crucea de lemn de stejar
ce nu se potrivea cu
lespedea rece de marmură;
priveam fotografia lui făcută în anii tinereții
la privirea sa rece, albastră,
la mustața răsucită în sus cu semeție,
și ne gândeam la noi,
la tinerețea noastră pierdută:
Asta o făceam în fiecare luni,
indiferent de anotimp și de vreme.

Veneam acolo în serile răcoroase de primăvară,
dar și pe căldură toridă,
în vreme de moină sau crivăț,
indiferent dacă era ploaie sau vânt;
aprindeam focul din crengile adunate
și la marginea a cimitirului,
în apropierea pădurii,
înjghebam un grătar.

Aduceam cărbuni și așchii din lemn de brad
ce încă miroseau a rășină;
aruncam în jar bucățele de tămâie și mosc
apoi în semn de înaltă cinstire
recitam din poeziile lui,
dar și din poeziile altora,
amestecând versurile între ele.
Căzuți în extaz, îngânam în cor:
„niciodată toamna nu fu mai frumoasă”,
sau: „copacii albi, copacii negri”,
sau: „a venit toamna
acoperă-mi inima cu ceva
cu umbra unui copac
sau măcar cu umbra ta” ș.a.;

recitam în cor, împletindu-ne glasurile
ca pe niște frânghii
și ne acopeream inimile
cu palmele încărcate de frunze;
strângeam umbrele la piept,
alergând în cerc în jurul focului
desfăceam cu dinții dopurile de la sticlele de bere,
de la sticlele vin și de votcă;
ne așezam de o parte și alta a criptei,
în semicerc, după care unul dintre noi,
sprijinit cu spatele de cruce,
cânta la chitară din The Beatles, din Jim Morrison,
dar și din De Purple...

Au trecut astfel primăveri și veri
toamne lungi și nostalgice,
și ierni pline de zăpadă și ger,
părul ni s-a rărit,
pletele s-au făcut cărunte,
în jurul ochilor ne-au apărut riduri
unii dintre noi neputând face față
„ritmului trepidant” al vieții
au dat bir cu fugiții,
spre o lume mai bună.
Le-am îngropat trupurile
la marginea cimitirului
nu departe de mormântul maestrului,
ca să audă și ei larma cântecelor noastre;
alții s-au îmbolnăvit,
alții au căzut pradă disperării,
puțini, din ce în ce mai puțini
am rămas pe baricade.

Eram generația în blugi,
generația pierdută,
nu ne dădeam bătuți,
târându-ne în cârje reveneam
în fiecare luni la locul nostru știut.

(Deși clamam lozinci împotriva guvernului,
chiar și acolo, adunați seara,
la mormântul maestrului
și ascultam posturi de radio străine
nici unul dintre noi
nu a avut neplăceri.)

Câteodată stăteam
întinși lângă lespede neagră și visam
cu ochii deschiși la norii ce se perindau pe cer,
(asta se întâmpla cu mult înainte de revoluție,
pe urma n-am mai avut timp pentru vise!)
să ne mutăm pentru o vreme
în țințirim și asta pentru a fi mai aproape de frații
noștri

plecați în lumea de-dincolo.
Stând lungiți lângă criptă,
vroiam să ne simțim cât mai bine cu ei,
să le împărțăm câte ceva din
bucuria și tristețea de a fi,
iar ei, dacă ar fi posibil
(în lumea lor, ca și a noastră, de altfel, ziceam, totu-i
posibil!)
să ne împărtășească, la rândul-le,
câte ceva din tristețea
și tainele lumii de-apoi.

Ne înarmam cu cărți, cu manuscrise
citeam Cartea egipteană a morților,
Cartea morților tibetani,
ne cufundam în studiul misterelor,
citeam din Avicena, din Dionisie Areopagitul,
citeam din Platon și Plotin,
așa cum ne recomandase însuși maestrul,
studiam manuscrisele de la Marea Moartă
și ne cufundam săptămâni în studiu,
apoi reveneam și discutam aprins
în jurul focurilor pe jumătate stinse,
căutând să ghicim, să înțelegem
câte ceva din tainele lumii de dincolo de mormânt..

După ce plecam din cimitir
ne continuam festinul
intrând în cârciumile cele mai obscure,
ca niște zei tineri
căram după noi coroane funerare
pe care ni le atârnam triumfători la piept;
noaptea ajunși acasă
nu puteam adormi mult timp.
Ne sunam unii pe alții
încurajându-ne reciproc,
pentru a avea putere
s-o luăm în fiecare luni de la capăt...

Încetul cu încetul ne refăceam forțele,
apoi după o săptămână reveneam
la locul nostru știut,
din ce în ce mai bătrâni,
mai oboșiți, dar încrezători în misia noastră;
ne dezlănțuiam din ce în ce mai mult
eram din ce în ce mai porniți
să schimbăm starea de lucruri;
înșiram pe cruci hainele noastre
scrijeleam pe lespezi
nume de cântăreți, de pictori, de poeți, de actori sau
regizori,
apoi dansam în jurul focului
de vreascuri aprins în apropiere de mormânt;
încercam să le transmitem fraților
noștri de dincolo bucuria de-a fi
iar la plecare, de fiecare dată,
ne gândeam să ne mutăm așa,
măcar pentru o vreme, încă de vii, în cimitir.

După revoluție, visul pentru unii dintre noi s-a

realizat:
cei care n-au mai putut face
față vieții de zi cu zi
și-am vândut locuințele,
au hălăduit un timp pe la rudele lor
risipite pe la țară sau la oraș
au dormit în parcuri
în gări, în corturi, la marginea pădurii,
apoi odată cu frigul
și-au găsit sălaș în criptele goale,
unde mai întâi și-au adus boccelele
dormind pe cartoane, pe ziare,
pe ambalaje sau saltele culese de la groapa de gunoi,
apoi și-au adus paturi pliante,
o parte din cărți și din lucruri,
acolo, în vechile cavouri căzute în ruină
și-au făcut sălașul, ducându-și zilele
ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat;
unii dintre ei au încercat

să-și amenajeze bârlogul
cât de cât confortabil,
astfel au adus acumulate, baterii,
sau chiar s-au conectat,
prin țevi ascunse în pământ la curent electric și cablu,
aducându-și acolo laptopuri
achiziționate de la second hand,
din talcioc, sau de la mica publicitate
alții, mai delăsători din fire,
mahmuri, își savurau dimineața cafeaua
adusă de la chioșcul amplasat pe Moara de Vânt
de câte un cerșetor sau vreun gropar matinal.
la ieșirea din cimitir.
(Ehei, ce mai chiolhanuri
se încingeau după fiecare prohod,
ce petreceri, ce muzică, câtă pompă!)
Dar s-au dus și vremurile acelea
și noi am îmbătrânit și mai mult.

Eram generația în blugi,
generația mereu tânără,
îmbătrânită în rele.
Țin minte ca și acuma,
într-o seară de toamnă
am venit acolo vreo trei patru,
slabi, gârboviți, înarmați ca de obicei
cu sticle de votcă și bere

și lemne pentru focul de tabără;
și atunci, nu fără mirare, am văzut lume
adunată în jurul locului sacru;
câțiva ziariști și reporteri înarmați
cu camere de filmat, reflectoare
și aparate foto, precum mulți și oameni de ordine.

Am dat târcoale locului,
încercând să aflăm ce se întâmplă.
Pașii noștri foșneau pe aleile cimitirului
năpădite de frunze căzute.
În aer plutea un miros înecăcios
de crengi arse, dar și miros de toamnă.

Lespedea fusese ridicată,
sprijinită de grilaj,
iar crucea dezasamblată.
Ne-am oprit în loc și l-am întrebat
cu o voce prudentă
pe un reporter de la ziarul local,
ce se fuma nu departe de noi.
vroiam să știm ce s-a întâmplat,
ce se întâmplă și de ce e atâta lume și zarvă
în acest loc liniștit.
Și acesta, trăgând un fum de țigară,
se apropie de noi și ne spuse
că toată zarva a pornit de fapt
că un reporter, admirator al marelui nostru idol,
apropiindu-se de mormânt
descoperise (telefonul fusese deschis și a auzit bruiaje)
că lespede sub care își dormea somnul de veci
idolul tinereților noastre
era împânzită cu microfoane...
și crucea de asemeni.

...Voiam să ne convingem
să vedem cu ochii noștri infamia?!
Ne-am apropiat, am privit.
Ne-am tras cu câțiva pași înapoi,
apoi ne-am apropiat iară și iarăși:
acum nu mai aveam nici un dubii:
lespedea neagră de marmură
sub care se odihneau rămășițele pământești
ale idolului tinereților noastre,
precum și crucea cioplită din lemn de stejar
cu puțin timp înainte de revoluție
fuseseră împănate de microfoane.

Dar sicriul? ne-am întrebat,
pentru ce și sicriul?

Mergeam pe străzi tăcuți,
din ce în ce mai tăcuți. Cădea o ploaie mărunță de
toamnă.
Rafalele reci rățăceau
de pe o stradă pe alta.
Mergeam tăcuți, din ce în ce mai adânciți în sine,
ne gândeam la țara noastră din vis,
la țara pierdută.

Traian LAZĂR

Misterele din textul literar

O carte precum cea a Mariei Gh. Moraru, *Misterele unchiului Simion*, vol I, II, Editura Pim, Iași, 2021, îndeamnă cititorul, prin titlu, să cunoască aceste mistere, iar pe cercetător să afle mai mult și anume misterele textului literar. Sursa primară a misterele unui text literar este **atitudinea, poziția autorului față de subiectul**, ales ori impus, al scrierii. Titlul cărții denotă că pe autoare nu au incitat-o marile probleme ale existenței, ale timpului și spațiului, ci doar una ținând de istoria familiei sale, viața și faptele unchiului Simion. *Cuvântul înainte* al autoarei arată că întreaga familie trăia liniștită, mulțumindu-se cu puținele informații cunoscute despre ruda lor, a cărei viață „a fost pentru noi toți o enigmă” și care, „pentru mulți consăteni a rămas un necunoscut”. Numai autoarea, cu spiritul ei iscoditor, a dorit să lărgască aria cunoașterii, cercetând necunoscutul. Ea face parte, probabil, din categoria celor care nu se mulțumesc cu lumina flăcării, ci doresc să știe ce se află în întunericul din spatele flăcării. La această categorie de oameni se referea Lucian Blaga, când scria: „Eu nu strivesc corola de lumini a lumii”. Totul a pornit de la intenția autoarei de a redacta un articol pentru secțiunea *Personalități ale satului*, destinat revistei *Cățul Românesc 800*, editată în vederea apropiatei aniversări a 800 de ani de la atestarea documentară a localității (azi Meseșeni de sus): „...Trebuia să fie un articol limitat ca întindere”, dar care s-a transformat

„treptat, mai întâi într-un fel de povestire, mai apoi chiar într-o carte. Poate un roman”. S-a ajuns la o asemenea situație, în care un articol bazat pe date certe s-a transformat într-un roman „misterios”, pentru că autoarea a considerat tot ceea ce nu cunoștea despre persoana și acțiunile unchiului Simion, drept mister. A pus semnul egalității între necunoscut și mister. Oare a procedat astfel uzând de un artificiu literar pentru a-și face opera mai interesantă, mai atractivă pentru cititori? Convingerea noastră este că a fost, mai degrabă, un mijloc de autostimulare, rezultat al curiozității specifice individualității autoarei și a bogatei imaginații din dotare. Volumul misterele s-a amplificat odată cu investigațiile pentru găsirea surselor de informații necesare cunoașterii misterele unchiului Simion: persoane care l-au cunoscut pe el, soția, fiica, „hârțiile” sale, colegi, consăteni etc., de urma cărora autoarea, plecată în adolescență din localitatea natală, trebuia să dea și să stabilească relații, precum cu niște străini. La care s-a adăugat interpretarea numerogramelor! La sporirea misterele cărții a contribuit și **modul în care a relatat faptele**.

Deși autoarea folosește un limbaj clar, o topică logică, marcată de clasicism, misterul se ițește, totuși, din felul în care narează acțiunile întreprinse și informațiile obținute. De-a lungul celor două volume ale cărții, acestea sunt evocate, decurg într-o aparentă ordine, cronologică, fragmentată însă printr-o continuă pendulare între prezent și trecut, între demersurile investigației întreprinse de autoare și reconstituirea biografiei unchiului, soției și fiicei, ba chiar și a martorilor-surse de informații. Narațiunea îmbinată cu o interogație continuă împletește, deci, două fire, unul ținând de biografia unchiului Simion, iar celălalt prezentând inves-

tigațiile autoarei, ambele înfățișate într-o cronologie cu salturi frecvente între prezent și trecut. Investigațiile se desfășoară pe direcții multiple vizând atât personajul principal și conexunile acestuia, dar și găsirea și exploatarea surselor de informații. Iar relatarea se face pe mai multe voci, ale autoarei și a depozitarilor de informații ori consultaților, fiecare voce creând și descifrând mistere. Exprimarea soluțiilor se face în limbajul teoriei probabilităților în varianta ei specifică disciplinelor umaniste: „una caldă, una rece”; „recunosc că nu m-am gândit la o asemenea posibilitate”; „nu știu dacă”; „așa mi s-a părut mie”; „oare n-ar trebui?”; „am presupus noi”; „oare în ce măsură rezistă această

variantă” etc. În ambele fire, o avalanșă de rude primare și descendenții lor, părinți, frați, fii și fiice, veri, cumnați, socri etc. și prietenii acestora ori locuitorii-surse de informații, o încrengătură amplă de oameni și locuri, în care personajele narațiunii s-au aflat la un moment dat în contact cu obiectul investigației, umple paginile romanului și se prăbușește asupra cititorului. Lectorul este copleșit, iar imposibilitatea de a cuprinde totul, printr-o lectură lejeră, îl transpune într-o lume misterioasă, din care descifrează aleatoriu misterele unchiului Simion ori ale surselor de informații. Romanul ar trebui citit, de către cineva străin de oamenii și locurile narațiunii, cu un complicat arbore genealogic, având alături și o hartă, pentru a înțelege misterele

personajului principal, cărora li se adaugă masa de informații misterioase ținând de martori. Presupunând, în plus, că cititorul este la curent cu evenimentele istorice, nu doar din intervalul cât a trăit personajul principal (1889-1973), ci și din perioada când s-au derulat investigațiile autoarei. Principala sursă a misterele ar trebui să fie **personalitatea și acțiunile personajului principal, unchiul Simion**.

Obiectul investigației autoarei este analizat atât ca individ, cât și ca persoană socială. În atenția autoarei se află, prioritar, structura morală a unchiului Simion, interiorul spiritual al personalității acestuia. Nefiind vizibilă și tangibilă, structura internă a personalității a fost urmărită în manifestările ei exterioare, în variatele conexiuni sociale și evenimente la care personajul principal a fost prezent sau a luat parte. Rezultă un portret în tușe contrastante: „unchiul era un om liniștit, retras, la locul lui”; dar „a ridicat mâna împotriva... Veturiei” (soția lui); „a dat dovadă de un umanism și de o clemență ieșite din comun”; dar avea aventuri amoroase, „se comporta în fața satului ca un play-boy”. Cu o imagine de ansamblu, pozitivă, căci „s-a dovedit a fi nu numai un frate bun, dar și un bun dascăl pentru copiii pe care i-a pregătit pentru viață, un bun îndrumător nu numai pentru elevi, ci și pentru satul în care și-a desfășurat cea mai mare parte a activității, un îndrumător și un sfătuitor, un om modest, corect și cinstit, dar, în același timp, un om care nu a avut parte de fericire în viața personală, suferind cea mai mare lovitură pe care o poate primi un om în viață, pierderea unicului copil”.

Investigarea acțiunilor unchiului Simion, permite autoarei să pună pe cititori în contact cu diferite nuanțe, **trepte ale misterului**. Unele dintre misterele cu care s-a confruntat autoarea au fost generate de **lipsa**

surselor de informații. În documentele rămase de la tatăl ei, autoarea a găsit informații despre subvenționarea fratelui mai mic, dar „nici un fel de (informații) de natură: personală, profesională sau socială”, despre acest frate mai mic, unchiul Simion. Pentru a soluționa misterele generate de aceste lacune, autoarea a făcut risipă de energie și timp. În mare parte, romanul ne înfățișează, pe larg, eforturile, acțiunile, fantezia și perseverența autoarei pentru a dezlega „misterele datorate lipsei surselor de informații”, așa încât autoarea împarte cu unchiul Simion rolul de personaj principal și ai putea considera cartea fie un roman de investigație, fie o scriere având caracter memorialistic, jurnal sau roman biografic. O altă categorie de mistere ține de **insuficiența informațiilor**. Într-un caz, autoarea scrie (despre unele surse de informații): „nici înrudirea cu ei, nu-mi era mie, pe atunci prea clară”. Iar altădată, despre fiica unchiului Simion: „s-a înecat în Someș, în vara anului 1954 sau 55, nu știu încă sigur”. Unele dintre aceste mistere, colaterale celor ale personajului principal, vor fi elucidate, pe parcurs, de autoare. Altele, nefiind importante, vor rămâne în aceeași situație.

Cele mai multe dintre misterele din carte ar putea fi definite, mai corect, cu termenul „**necunoscut**”, adică ceva aflat în afara ariei de acțiune a organelor de cunoaștere ale observatorului, investigatorului, dar care ar putea fi sesizat. **Adevăratul mister** este însă ceva aflat în raza de acțiune a organelor de cunoaștere, deci perceput de investigator, dar care nu poate fi, nu este încă, înțeles și explicat. Imposibilitatea de a înțelege și explica poate fi cauzată de complexitatea fenomenului sau de incapacitatea organelor de cunoaștere, simțuri și rațiune. Modul în care autoarea relatează faptele denotă că ea face această distincție între necunoscut și mister: „o astfel de interpretare ar explica”; „nu am știut”; „dacă mă gândesc bine, încep să descopăr” etc.

De altfel, nici nu era necesar ca autoarea să dezlege, să pătrundă toate misterele ținând de persoana și acțiunile unchiului Simion. Dacă ea ar fi conștientizat, de la început, că face literatură și nu investigație științifică, nu s-ar fi străduit prea mult să clarifice misterele unchiului Simion. Dimpotrivă, ambiguitatea și o anume doză de ficțiune, în locul datelor certe, ar fi accentuat caracterul literar al scrierii. Neadoptarea acestei strategii a dat scrierii un caracter memorialistic. Autoarea însăși se îndoiește că volumele constituie un roman, scriind: „Poate un roman?” Pentru că scrierea este îmbibată de auto-referențialitate? Că este redactată în formă de jurnal? Pentru acestea și încă alte câteva s-ar putea susține că scrierea respectivă nu aparține speciei romanului? Oare n-ar putea fi definită ca roman biografic? Sau roman-investigație întrucât nu relatează viața autoarei decât sub aspectul investigației întreprinse?

Asistăm actualmente la un fenomen de întrepătrundere a genurilor și speciilor literare, de amalgamare a lor, de corupere a purității speciilor și genurilor literare așa încât putem afirma, cu deplin temei, că scrierea Mariei Gh Moraru poate fi definită ca o variantă a speciei literare roman. Nu o scriere cu caracter memorialistic, așa cum s-ar putea considera la o privire superficială, ci un roman-investigație deoarece demersurile investigației ocupă întreaga carte, constituie firul ei principal, iar biografia-viața autoarei, jurnalul ei, sunt funcție de investigație. Pentru mine, lectura romanului Mariei Moraru a prilejuit aprofundarea reflecțiilor privind conceptul de mister și găsirea unui mister preocupant pentru viitor: Care este explicația faptului că numele regelui Gudea al orașului-stat Lagash din Mesopotamia (2080-2060 sau 2144-2124) î. Chr se regăsește, la o mare distanță în timp și spațiu, în numele unei familii din Transilvania secolului al XX-lea d. Chr., căci părinții autoarei se numeau Gudea!

Leo Butnaru în dialog cu Lidia Popa

„Impulsul și stimulul întru creație ar fi harul, vocația, dacă le posezi, și care, la rândul lor, te posedă”

– Stimate domnule Leo Butnaru, când ați început să scrieți? În ce limbă ați scris prima dată și care este limba manuscriselor dumneavoastră?

– Ca neofit în ale scrisului și ca debutant în presă sau editorial mă încadrez în parametrii bine cunoscuți, „clasicizați”, ai biobibliografiei... standard a, probabil, sutelor de mii de preadolescenți și adolescenți din întreaga lume și din toate timpurile porniți spre Olimp, spre Parnas, adică importanta jalonare având loc între 14-16 ani. Inițial, am debutat cu unele notițe din comuna mea natală, Negureni de pe râul Răut, publicate în ziarul raional din Sângerei. Să vezi, de acolo mi-a venit și primul onorariu! Primordiul în presă ca poet a avut loc la începutul lunii mai a anului 1967, când mai eram elev în ultima clasă de școală medie. Iar cartea de debut, „Aripă în lumină”, mi-a văzut lumina tiparului (și a... ochilor cititorilor; avea tirajul de 2 500 de exemplare) în primăvara anului 1976. Fiind născut între Prut și Nistru, istoricește parte a României, bineînțeles că limba primelor mele manuscrise era și cea din caietele școlare – româna, pe atunci, în Interri-verania, numită moldovenească. În ea mi-am publicat cărțile la Chișinău, Iași, București, Cluj, Timișoara, Alba Iulia, Constanța, Bistrița, Pitești, geografia editorială fiind atât de amplă, deoarece include și zeci de volume de traduceri din limbile rusă, franceză, spaniolă, ucraineană, care mă bucur că au intrat în biblioteci din arealul panromânesc.

Româna a fost și mi-a rămas limba de bază, iar unele excepții mi s-au întâmplat doar la solicitările revistelor și editurilor din Rusia, din Serbia sau Ucraina (e drept, și pentru acestea două scriind în rusește), pentru care am trimis mici eseuri, am acordat interviuri sau am răspuns la diverse chestionare tematice, legate de literatură, cultură. Dar mi se întâmplă și un lucru inevitabil, când în conștiința, dar și în subconștientul meu scânteiază, semnalizează versuri în alte limbi, în special în rusă. Prin natura și componentele lor lingvistice ele sunt de netradus, de ne replăsmuit în limba română, aparținând totalmente imaginilor și texturilor poetice monolit, eufoniilor, verbocreației și stilisticii intrinseci, „egocentriste” ale limbii ruse. Substanța prozodică, vibrațiile fonetice de o semantică asociativitate particulară, de matrice, esențele metaforice de atare gen sunt posibile doar în spațiul poeticiității rusești. Ele ar confirma în cel mai înalt grad că poezia, crearea ei se întâmplă în limbaj, prin limbaj, acesta, uneori, în organizări, orchestrări mai speciale, intraductibil într-un alt limbaj. Un grupaj de atare mostre și modele unicat, de netradus, încheie recentul meu volum de poeme apărut la Moscova (2022), „Будда и полицейский” („Buddha și polițistul”).

– Care a fost și care este motivul ce vă îndeamnă să continuați să scrieți?

– Când am scris primele versuri, bineînțeles că nu mi-am propus să-mi elucidez problema motivațiilor de... creație (!), ci, probabil, într-o anume măsură, pe cea a motivului/temelor ce mă puseseră la treabă. Spre scris, ba mai larg ar trebui să spun – spre artă, tindea firea mea, caracterul, subconștientul. Începând de la o vârstă fragedă, am început să desenez, apoi să pictez, ba am avut și tentative de a sculpta; lipeam măști papier-mâché, declamam, cântam pe scena școlii și pe cea comună. Adică, eram... de jur-împrejur ființei orientat spre artă! Iar scrisul a venit ca o focalizare, ca o însumare a acelor tentații, aspirații, preocupări artistice multiple, spre care tindea, naiv, necunoscătoare, dar fremătătoare, sensibilitatea perceptivă a micului artist, uimit cum firea sa e un fel de inventatoare de relații asociative gândire-simțire-înțelegere neobișnuite. Probabil, încetul cu încetul, avansam spre conștientizare de sine, fără a mă întreba de ce continui, de ce nu mă opresc din starea scrisului, alias de creație.

Așadar, cine ar fi scriitorul, poetul? Mă întreb, cum s-au întrebat de mulți până la mine. Răspunsul ar fi mai curând... presupus, dat fiind că în sferele izvoirilor creative enigma, subiectivitatea sunt cele care contează, mizează nespuse de discret, nespuse de... secret. Poetul, dar, sigur, orice om de creație, e cel cu un sistem nervos organizat (une-

ori... dezorganizat!) altfel decât presupune sistemul nervos comun, să-i zicem neuro-clasic. Alcătuit, „regizat” altfel în menirea lui de a crea și de a nu putea să nu creeze. Sistem în care altfel sunt orientate, focalizate sensibilitatea, cugetul, inteligența, fantezia, dorința, visarea, gustul și... dezgustul. Sistem care, categoric, nu se lasă prins în definiție, însă permite un amestec de fantezie și intuiție a supozițiilor, ipotezelor vag-lămuritoare. Care pot presupune ceva, mai puțin sigur, științific, dar liberal-fantezist – da. În opiniile despre un astfel de sistem nu poți... calcula, măsura, ci doar aproxima mai mult sau mai puțin interesant. Și aici sunt prezente formula, stilistica, metafora creației, una dintre care se conține și în întrebarea la care am încercat să răspund.

– Ne puteți vorbi despre stimulii ori despre conceptele care au un impact asupra scrierilor dumneavoastră, dezvoltând?

– Impulsul și stimulul de bază ar fi harul, vocația, dacă le posezi, și care, la rândul lor, te posedă. Și inteligența în permanență augmentare, acumulare, dezvoltare, motricitate. Profesionalizare ca învățare imuabilă a meseriei de a-ți aplica, orienta și dezvolta harul.

Aș zice și de capacitatea, abilitatea, mobilitatea de a recurge la cultura națională, la cea a omenirii, la mitologie, filozofie. Talentul de a prelua și personaliza, de-a adapta, interpreta idei magistrale, motive, unora chiar reușind să le redirecționezi, creator, vectorii spirituali de bază. Mie astfel mi se întâmplă într-o necurmată corespondență cu antichitatea literaturii, când apelez la pilde mitologice, filozofice.

Însă nu totdeauna le caut eu, ci ele se oferă de la sine, de acolo, din orizonturile memoriei și studiilor, devenite și ele parte componentă a biografiei, a proceselor de creație.

Poate că era cazul să spun mai spre începutul răspunsului, dar cred că e bine și în finalul lui să amintesc drept stimulent și practicarea jurnalismului. Eu am avut șansa să mă aflu un număr de ani în epicentrul scrisului jurnalistic, la „Tinerimea Moldovei”, angajat în redacție încă de pe când eram student. Și să ne amintim că în acea organizație a tânărului scris agitat, poate că chiar convulsiv în necesitatea a ceea ce se numea operativitate redacțională (urgent în număr! mâine să fie textul la secretariat! plecați la evenimentul cutare și dați informația până în seară! etc.) efortul nu rămânea fără urme în modul tău de a fi și de a scrie, în efervescența ființării tale ca om al scrisului. Urme și... umbre benefice. Har și dăruire jurnalistice în confluență cu dotările și abilitățile literare. Poezia, proza, eseistica, traduceri, cercetările de arhivă și sintetizarea lor.

În redacție am învățat să fiu eficient. Și, n-o ascund, am avut și am motive să fiu mândru de asta. Ca omul care știe ce are de făcut, cum să facă și să găsească partenerii și căile de a realiza diverse proiecte. Jurnalismul în presa scrisă m-a învățat stilistică, subtilitate și bogăție lingvistică, tehnica textului, dar și operativitate. Cred că și astăzi îmi mai e caracteristică o mobilitate de jurnalist care, și la deceniile de vârstă pe care le am, îmi face bine, mă... înviorază, mă duce spre izvoare, mă... pune la muncă. Dovadă stând și volumele cu jurnale de călătorie prin țările lumii, dar și prin România noastră.

Prin urmare, sunt printre cei care consideră că poetul sau prozatorul care are și o bună școală și activitate jurnalistică e superior confrăților „puritani” în genurile scrisului. Acolo, la ședințele redacționale, se discuta despre scris, despre calitatea acestuia. Se remarcă prezența sau absența stilului. Se făceau referințe la subtilitățile limbii în care scria, celei române, implicit sau conștient, din toate alea învățai și tu ceva, altceva care, firește, se „însinuau”, și se implica și în travaliul literar, în creație. Ajungeai la conștiința de sine, dar, poate, și la siguranța de sine. Ceva mai sigur azi decât ieri, ceva mai sigur mâine decât azi.

– Care dintre scriitorii cunoscuți v-au fost model ori mentori ai devenirii dumneavoastră? Ne puteți descrie în ce fel?

– Cu alte cuvinte, ar fi vorba de asemănările și deosebirile în raport cu unii dintre cei mari. Probabil, nu ar fi greu să facem asta, cu similitudinile forțate, nefirești, cu care, se creează impresia, anumiți critici sau pseudocritici operează, instinctiv sau voit, relansând clișeele unor idei în comparații întru căutarea de similitudini, asemănări, nu o singură dată rezultatele fiind de-a dreptul nostime. Ba chiar ei „creează” asemănările... inexistente ale poetului român X cu Rimbaud sau Ritsos, cu Stănescu sau Sorescu etc. E o metodă puțin spus nesigură, ci mai că parazită, pernicioasă.

În ce mă privește, în interiorul și natura destinului de scriitor, în intimitatea cea mai tainică a vocației, e firesc să mă deosebesc de alții. Dacă nu ar exista diferențele, nu ar exista scriitorii ca personalități distincte. Așa e de când lumea: poetul e părtașul și purtătorul particularităților. În primul rând, celor ale creației sale, apoi ale celor care definesc creația poetică în general, în istorie și în contemporaneitate. Tocmai aceste particularități, în misterioase raporturi personal-universal, îl și deosebesc de ceilalți confrăți, însă fără să-l pună cu aceștia în contradicție.

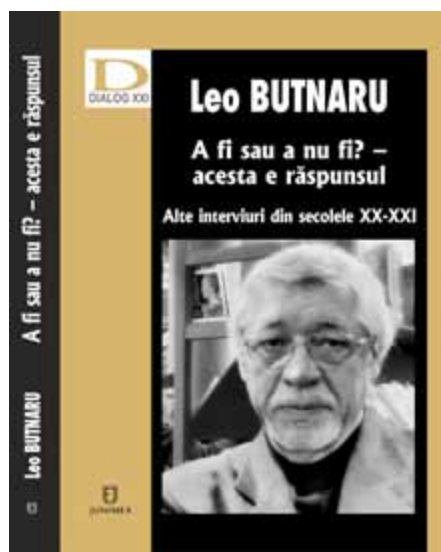
Dar și în bine, și în adumbrire sufletească nu pot spune că nu mă interesează semnele ce vin din partea altora (diferențelor!) și care confirmă ceea ce cred eu despre literatură, despre valoarea artistică, despre traducerile din avangardă și nu numai, despre caracterul de scriitor ce merită oarece atenție.

Iar influențele educaționale, de instruire... emotivă, de acționare, de propulsare a vocației au pornit de la creația celor mai buni autori din poezia română, italiană, spaniolă, franceză și ai avangardismului literar. Autori mulți și foarte diverși, care oarecum m-au depărtat de model, de unicat, de geniu, pereche sau nepereche, îndrumându-mă cum și prin ce aș putea să mă personalizez. Unii dintre cei mai apreciați exegeți ai criticii literare românești, dar nu numai, au constatat că aș fi dintre autorii ce nu pot fi „prinși” în formule, definiții. Unii mă văd deopotrivă clasicist, modernist și avangardist, alții mi-au zis intergeneraționist etc.

– În ce măsură credeți că filosofia v-a marcat în vreun fel scrierile personale? Ne puteți aminti despre filosofii preferați și care dintre scrieri sunt fundamentale pentru dumneavoastră?

– Ani la rând, în revista „Contrafort”, am întreținut o rubrică, zisă „Cosmograme”, din care avea să se adune volumul de eseuri „A opta zi”, apărut în 2008 la Editura Institutului Cultural Român. Textele reprezentau o modalitate de a extrage ideile din complicatele, uneori alambicatele circuite ale formulărilor ce se vor, cu tot dinadinsul, erudite și de a le plasa în contexte accesibile omului de cultură neapărat „specializat” în filosofie, literaturologie, sinergetică etc. Erau tentative de provocări ideatice legate de marile teme care, menționa Paul Valéry, n-ar fi atât de multe,

cum s-ar crede, ci, după ce din preocupările filosofiei sunt eliminate lucrurile vagi, se reduc „la cinci sau șase probleme, precise în aparență, nedeterminate în fond, putând fi negate după bunul plac, reductibile totdeauna la dispute lingvistice de a căror soluționare depinde de maniera de a le scrie”. Erau eseuri de proporții nu prea mari, ce convergeau în sine ideea disoluției frontierei dintre sfera teoretică și cea artistică, operând predilect metaforic, în măsura în care mitul, poezia și, pur și simplu, imaginația, fantezia tind și ele, aidoma filosofiei (sau în cadrul filosofiei), să transgreseze viața noastră manifestă. Contrastul și, concomitent, înrudirea dintre sugestiile filosofice și cele poetice puse în diverse raporturi în cosmograme ca dovadă că scriitorul intuiește și formulează semnificații ce nu țin nici pe departe de obligativitatea generală, contând – înainte de toate – pe înțelegerea și îngăduința filosofilor care admit că (și) esteticul are o semnificație ontologică, prin aceasta

dovedindu-se a fi una din trăsăturile inerente existenței și afirmării umane. Cosmogramele ținneau să confirme că lecturile de filosofie sunt stimulatoare, mobilizând „pe nou” spiritul iscoditor, creator, artistic sau teoretic, predispunând cititorul atent la proprie izvodire de idei, dar și la fantezii. Până la urmă, un cititor de atare speță ajunge a împărtăși concluzia lui Paul Valéry, care constata o producere de sens în chiar actul lecturii, în anumite cazuri acest sens fiind o sugestie pentru propriul tău text; un alt text, original, imprevizibil până în clipa în care ai ajuns la un anumit motiv revelator oferit de *scrisul altuia*.

Eseurile oarecum cu mobiluri ideatice venind dinspre mulți filosofi ai antichității, evului mediu, clasicismului, modernității ar avea ca scop nu atât tratarea unui sau altui subiect, cât valorificarea intelectuală a existenței în dimpreunul-a-fi autor-cititor, ce au căzut sau au a cădea de acord că filosofia, în tot mai numeroasele și diversele ei niveluri ideatice, presupune tendința și strădania de a te înălța deasupra ta însuși, oferindu-ți avans de efort cognitiv într-o *altfel* de devenire, mai plenară, mai consistentă, ca mod de a raționa, sistematiza și formula preceptele epistemologice despre lume și ființa umană. Un acord poate oarecum distanțat de categorica afirmația a Sf. Augustin, conform căreia filosofia ar fi unica indelețnicire intelectuală capabilă să-i aducă omului adevărata fericire, autorul și cititorul prenumărându-se doar printre cei atrași de vertijurile raționale și intuitive ale spiritului ce se întreabă iar și iar despre misterul existenței universale, timp și spațiu, infinit și absolut etc. Bineînțeles, atare interogații și eventualele, mereu parțiale răspunsuri nu-ți garantează nicidecum starea de beatitudine. Uneori, din contră, te predispun la frământări, neliniști și suferință. Însă e o suferință de înaltă probă existențial-cognitivă.

În fine, îndrăznesc să cred că textele *cosmogramei* revelează (sau doar sugerează, ceea ce de asemenea nu ar fi prea puțin) și atitudini culturale, atașament față de anumite viziuni filosofice fără de care, după mine, nu se poate spune despre cineva că ar fi un om civilizat.

– **Ați memorat unele citate din ceea ce citiți din literatură ori filosofie pentru a vă folosi mai apoi în dezvoltarea ori dezbateră tematică?**

– Incontestabil, da. Precum se vede inclusiv din cele mărturisite până aici!

Încă de student, am purces a-mi forma o cartotecă personală, pentru memorie, instruire și creație. Aveam plicuri mari, în care depozitam, până la necesara scoatere la lumină și utilizare în texte, eseuri a citatelor, exemplelor, „imboldurilor”, stimulentele de formulări succinte. Cel mai elocvent exemplu al îmbinării citatelor în canavaa scrierilor eseistice ar fi volumul „Sfleiutorul de lentile” („Prut Internațional”, 2005), care a stat și la baza recentei antologii „Pasienea purtătorului de oglinzi” („Junimea”, 2022). Temele abordate, ideea, în pluralitate și diversitate, se filiază din adâncă antichitate spre zilele noastre și, prin exemplificări multiple, ba chiar prin pasiende de pilduri și extrase, abordează istoria scrisului în lume, felul în care când și cum au debutat unele din geniile și marii autori ai literaturii; subiecte ca onor și onorariu, tumorile și comorile scrisului, relațiile dintre creatori și regi (sau invers), utilizarea (uite, chiar suntem în albia noastră!) fișierelor, blocnotesului, cartotecilor; erori în opera celor mari, ultimele cuvinte rostite de celebrități înainte de a pleca spre Câmpiile Elizee etc., etc.

– **Care dintre operele pe care le-ați publicat le considerați mai importante și simțiți că într-adevăr vă reprezintă?**

– Cea mai bună carte a unui scriitor sau altuia? Mereu ipotetică și ipotecată viitorului. Sigur că aș putea da titlurile unor cărți de poeme, proză, eseuri, pe prima linie a caietului de caligrafie trecând „Postimperiale. Poezia cicatricelor” („Limes” 2021), „Ruleta românească” (proză; RAO/Prut internațional, 2010), „Copil la ruși” (narațiune memorialistică; două ediții – 2008, 2013) sau cărțile de eseuri deja amintite în contextele de mai sus. Dar, în mare, creația mea s-a focalizat în mai multe antologii de poeme – „Gladiatorul de destine” (Ed. Cartea românească, 1998), „Iluzia necesară” (Eminescu, 1998), „Altul, același” (Litera Internațional, 2003); „În caz de pericol” (Junimea, 2004), „Cota de atenție” (Princeps, 2016), „O sută și una de poezii” (Ed. Academiei Române, 2018), unele dintre ele având de „nași-sustinători” sau prefăcatori importante personalități ale scrisului nostru – Laurențiu Ulici, Ioanid Romanescu, Cezar Ivănescu, Fănuș Neagu, D.R. Popescu, Nelu Oancea, Magdalena Popescu-Bedrosian. Aș putea da și titlurile cărților de eseuri. Sau ale celor trei volume de *le-ologisme*. Ba chiar am avut norocul să editez, la „Tipo Moldova”, o serie de antologii de gen: „Poeme din secolele XX-XXI” (2011), „Proze din secolele XX-XXI” (2012), „Eseuri

din secolele XX-XXI” (2013), „Interviuri din secolele XX-XXI” (2013), „Traduceri din secolele XX-XXI” (2014). Această serie de antologii îmi înlesnește misiunea de a mă dumeri eu însumi asupra cărților publicate, rugând să facă acest lucru cititorul căruia, de altfel, cândva, i-am dedicat o odă, din care citez: „O, cititor sedus, meriți și tu o odă! Prin/forța lucrurilor și a lecturilor/ ești complicele autorului înduioșat la gândul/ de a trăi prin poemul său un transplant/ din sine în altul – acestuia/ oferindu-i dezinteresat ocazia de a fi/ și el (tu) CINEVA./ O, cititor talentat/ ce mai! Cititor atât de bun încât/ n-ar fi păcat ca numele tău să fie tipărit pe carte alături de cel/ al autorului”...

– **Aveți o preferință pentru un gen literar?**

– Nu sunt deloc puține cazurile, când poezii își revelează vocații conștăntiale liricii lor: pe cele de prozator, eseist, traducător, dramaturg etc. Parcă firesc, formele „impure” ale genurilor în literatura timpurilor noastre vin în urma unor aluviuni livrești ce trebuie supuse modelării, fasonării, revigorării, personalizării-bis și... *originalizării*. Grație lor, apare diversitate modelelor și remodelărilor. Iar printre atare cazuri este și al meu, autor care, de către mai mulți colegi sau exegeți, am fost numit scriitor total. Iar o atare noțiune... grea, presantă, și totuși desul de vagă, poate fi oarecât limpezită, dar cu același succes... parțial, poate fi dată și mai adânc în confuzie.

Să pornim de la eschiva lui N. Steinhardt de la un răspuns ordinar, banal, conform căruia un scriitor total ar fi cel care abordează mai multe genuri literare. După subtila părere a înțeleptului, un scriitor total este acela, care spune tot adevărul. Eu unul nu știu, dacă e posibil așa ceva, însă sunt dintre cei care tind spre asta, rămânând printre colegii de pretutindeni încadrabili în câteva genuri-discipline literare.

În ce privește prima, să zic, definiție, ar fi să ne exprimăm îndoială că orice scriitor poate să rămână doar în limita unei trăiri ca proces integral, doar în aria unui gen literar, fără a... călca și pe alături de el, în alte genuri. Este imposibil să-ți raționezi vocația, existența, irezistibila atracție a cuvântului de a-l pune exclusiv în poezie, în proză etc. Și trebuie să menționezi, că nu sunt un subordonat al unor sau altor genuri literare. Ci încerc, tind, mă strădui să le subordonez capacităților mele, felului meu de a fi autor de literatură. Neritmică, aleatoria trecere de la poezie la proză, de la proză la eseu și de aici iarăși la poezie, inclusiv cea tradusă, ar fi un fel de asolament personal al cultivării cuvântului; cultivării și autocultivării prin cuvânt.

Apoi registrul preocupărilor și, sper, pe cel al vocației mi le-a amplificat traducerea, care m-a dus/adus în domeniile de cercetare de istoria literară, asta întâmplându-se, mai întâi, când am acceptat să elaborez antologia „O sută de ani de traducere în Basarabia” (sec. XX; 2004). Tot pe pista dragomanilor înaintând, pornind de la realitatea că literatura avangardei ruse și a celei ucrainene erau foarte puțin cunoscute la noi, cea de-a doua chiar deloc, se poate spune fără a greși, am început proiecte de a le traduce și a le însoți cu studii pe potrivă importanței, pe care le-am plasat la deschiderea tomurilor „Panorama poeziei avangardei ruse” (2014) și „Panorama poeziei avangardei ucrainene” (2017), urmate de „Panorama miniaturii poetice ruse” (2020), toate de un volum apreciabil, în totalitate de circa patru mii de pagini format mare, zis academic. Am efectuat cercetări de istorie literară despre prezența lui Lev Tolstoi în Moldova și Țara Românească la mijlocul secolului XIX; despre opera lui

Panait Istratie în Rusia primei jumătăți de secol XX și cea a lui Osip Mandelștam, tradusă și editată în România. M-au interesat urmele și umbrele bunicilor și mamei lui Nichita Stănescu la Voronej etc., unele din datele aduse în lumină de mine fiind deja preluate în textele altor colegi, istorici literari.

Dar se întâmplă să mai și abandonez vreo pistă, pe care mi-am făcut maratonul. Să zic, odată și odată trebuia să se oprească și chiar s-au oprit preocupări mele interviewistice. După 6 sau 7 cărți împlinite cu ele și publicate. Acum nu mai iau interviuri, ci, am impresia, doar... dau... Adică, îmi întorc datoriile...

– **Sunteți un scriitor consacrat. Care este spațiul cultural unde sunteți mai bine cunoscut?**

– Bineînțeles, în dreapta Prutului, în România, de la un timp chiar mai bine decât în spațiile mele natale, de debut și

afirmare, adică în Estul Românesc dintre Prut și Nistru, Republica Moldova. Am publicat cărți și în mai multe țări europene, un alt spațiu în care se știe relativ multe despre Leo Butnaru fiind Rusia, unde mi-au fost traduse și editate șapte cărți de poeme, unde public în reviste din Moscova, Sankt Petersburg, Novosibirsk, Voronej (aici, vă amintiți, în 1910, s-a născut Tatiana Cereaciukin, viitoarea mamă a lui Nichita Stănescu). Mi-au apărut cărți (de altfel, și ele antologii) în Franța, Germania, Polonia, Serbia, Azerbaidjan, Bulgaria, Tatarstan, Ucraina. Cărțile traduse mi s-au învrednicit de recenzii, în legătură cu ele am acordat interviuri.

– **Ce considerați despre tânăra generație care se lansează în literatură, mai ales în poezie, folosind un limbaj nonconformist, uneori trivial, obscen chiar, când mai ales poezia este citită de la o vârstă foarte fragedă?**

– Din tânăra generație mă interesează tocmai autorii (și slavă Domnului, sunt mulți!) care nu orbescăiesc prin apele tulburi, nămolose ale trivialităților, obscenităților, vulgarismului și minimalismului hip-hop-ist, ceterat într-o oralitate rudimentară și supărătoare, uneori chiar grețoașă (ca să ne amintim, subtextual, de titlul unui celebru roman al lui Jean-Paul Sartre...).

Creația autentică întrunește colegii de generație estetică, autori de diverse vârste biologice; îi înru-

dește, îi unește. Adică, dacă între reprezentanții diferitelor generații există imanente distincții cronologice, cele axiologice – suntem egali în fața literaturii, nu? – sunt comparabile, poate că, în mare parte, și compatibile, indiferent de metode, stiluri, maniere, școli și școliri, curente în care au fost realizate operele. În acest context e bine să amintim opiniile lui José Lezama Lima: „Poate că din punct de vedere somatic fiecare generație se rupe de cea anterioară, însă din punctul de vedere al germenului, al protoplasmei istorice, fiecare generație este toate generațiile: cele date, cele care se bucură și cele care sunt necunoscute și care ne interoghează nemilos”.

Între scriitorii autentici de oricând și de oriunde există o solidaritate întru valoare, astfel că noi facem parte dintr-o mai generală generație a iluziilor necesare, unde se reîntâlnesc nenumărați colegi de diverse vârste și chiar din epoci diferite. Ar fi ca și cum o convenție predestinată de-a te afla în această generație generală a generațiilor focalizate în una singură.

Parafrazându-l pe Camus, în ce privește camarazii de asociere întru cuvânt, mă interesează să le cunosc mobilele ideatice care-i aduc pe calea bătută, dar mereu sinuoasă a iluziei. Pentru că mai zice Camus: „până și oamenii cei mai desprinși de toate sfârșesc uneori prin a accepta iluzia”. Iluzia de a fi, de a izbândi în literatură, în cazul nostru.

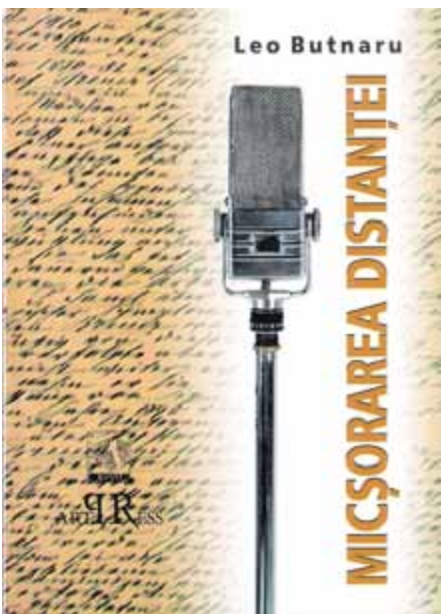
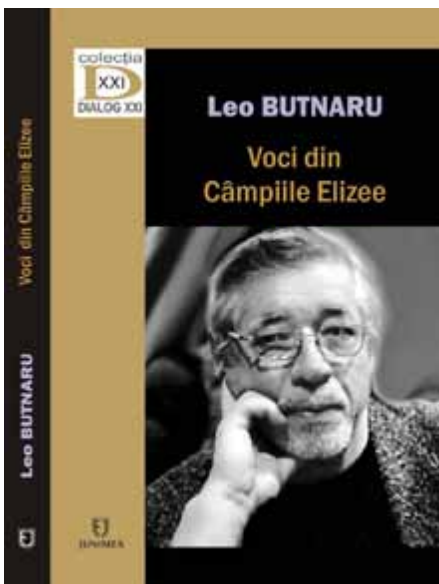
– **Cât de mult vă lipsesc originile dumneavoastră, cele păstrate în amintire? Puteți să ne povestiți un mic amănunt care vă leagă de rădăcini?**

– Originile mele, modul meu... ego-ezoteric și, în mare măsură, exoteric, general accesibil, pe înțeles în comunicare cu alții, mi le-am pecetluit în „Copil la ruși”, narațiune memorialistică despre părinți, rude; despre satul natal Negurenii și apa râului Răut care mi-a legănat copilăria. Cartea a avut două apariții bucareștine, în 2008 și 2013, la edituri prestigioase. Ea este chiar din... amănunte care, de la distanță de ani, mi se par... uriașe, fabuloase; încăpătoare copilărie, care e cel dintâi univers/cosmos al individului, ce te însoțește deja străbătut de toate nostalgiile unei vieți de om.

Și totuși, să caut firul ce mă leagă de rădăcini, adică ce purcede din acele rădăcini.

Mie îmi plăceau nespuse de mult hulahii! Iar de la biserică sau poate de la bunică, de la mama sau de la vreun copil mai răsarit din mahala, am aflat că și Sfântul Duh se poate înfățișa în chip de porumbel, încât mă ducea gândul că, uneori, porumbelul Sfântul Duh, lăsându-se ușor din țării, mai jos, spre pământ, spre acoperișurile satului, spre vârfurile înalte ale plopilor, se amestecă prin stolurile de hulubi ale Negurenilor, jucându-se de-a valma cu păsările noastre gurluitoare, împreună cu ele dându-se, furtunatic, „de-a roata”, lăsându-se îndărăt peste cap, făcând câteva tumbes spectaculoase spre oglinda apei din ghiol, apoi, brusc, fulgerat, luând-o din nou spre culmile cerului, pierzându-se în adâncimile albastre, întorcându-se în curtea Tatălui Sfânt, în sânul lui Dumnezeu, în Duhul lui... Cam așa interpreta picul ce eram, fantezist, departe de canoanele biblice, însă sincer și foarte emoționat... Ah, ce vers arhaic sau poate psalm! – copilăria mea escortată de hulubi, printre care nu era exclus să se fi întâmplat și întrariatul Sfânt Duh... Fragila copilărie cu dulcea teroare a ireversibilității sale...

– **Vă mulțumesc pentru amabilitatea acestor răspunsuri edificatoare asupra personalității dumneavoastră care ne vor permite să vă cunoaștem.**

Poesis

Eliberarea durerii

Adi CRISTI

Cruzime cu inima în palme

Sângele nu mă ucide!
Nu-mi scrie el
condamnarea la moarte.
Doar martor poate fi
și nicidecum criminalul
atât timp cât
nimeni nu a văzut
o pată de sânge apăsând pe trăgaci

dar toți au văzut rana adâncă
și fără leac
din inima mea sângerândă
când zbaterea ei îți înroșea palmele
neputincioase,
dar încă pline de mângâiere.

Amintiri despre tine

M-ai oprit pe stradă
în colțul pe care Alimentara îl făcea
cu Bulevardul Carol
doar pentru a-mi aminti
că de aici mi-ai luat
primele mele bomboane cu lapte

Erai pe atunci bunica mea
în timp ce azi semeni
izbitor de bine cu tine
femeia agățată de viață
asemenea remorcii tramvaiului
ce urcă și acum dealul orașului

Multe alte aduceri aminte
le văd ca prin vis
pe scara plină ciorchini
cu neobrăzată tinerețe
a celor care am fost.

Și tot acum îmi amintesc
cum tramvaiul acela
scăpat din frânele cu nisip
a intrat direct în Alimentara
de pe colț cu Bulevardul Carol
din care
mi-au fost date
primele mele bomboane
exact în momentul în care
ar fi trebuit să visez
că-ți întind punga să simți și tu
ce înseamnă gustul mieri
îmbălsămat în lapte.

Prin locul acela astăzi
nu există nici un monument
decât un sens giratoriu
care ne poate învăța
aducerea aminte
pe toți cei care au mâncat atunci
primele bomboane cu lapte.

Regăsire cu lumea pe cap

Lumea din jurul meu e partea străină a celor
pentru care lucrez.
Furnicile de sub tălpi
sunt jertfele străine ale drumului
care mă duce pe jos
(spre pădurile răscolite
de setea banilor fără număr).

Străin pot să fiu doar în singurătate
așa cum viața mă împarte
între prieteni și dușmani

Încerc să mă regăsesc
să-mi aflu adevăratul chip
din ce în ce mai inexpressiv
din ce în ce mai șters

Sunt ceea ce alții cred că sunt
Sunt ceea ce eu încă mai țin minte
Sunt partea mea de vinovăție
Sunt ceea ce iertarea mă știe
în cât mai puține cuvinte.
Sunt veșnicia care rămâne
înscrisă pe restul de morminte.

Poarta

La Poartă te voi aștepta
chiar dacă nu vei veni
din diverse motive:
Moarte sau Naștere
durere de dinți sau de stomac

În general orice fel de durere
nu ne permite să fim
unul lângă celălalt
decât dacă este o suferință comună
mergând între noi în linie dreaptă...

Orice curbare de traiectorie
orice prelungire de timp
duce la imposibilitatea
de a fi împreună
fiind între noi defazarea aceea
în care palmele noastre ajung să fie glezne sau
tălpi

Chiar dacă eu te voi aștepta
cine știe cât timp, cine știe unde
cine știe pentru ce...

Orice Poartă
are prin construcție
două sensuri cu drepturi depline
dreptul folosirii pașilor
la ieșire sau la intrare.
Chiar dacă vorbim despre
poarta sărutului sau despre
banala poartă de la izolare.

Închipuirea lui a fi

Vocea care se aude din deșert
este vocea rătăcirii
sau vocea pierdutei drumuri
partea de trup
sfâșiată de coioți sau de câinii Dingo
rămași fără sens și fără scop
urlet al disperării

Mă întreb cine mai sunt
când nimic din mine
nu mă mai simte
nu mă mai vede
totul este prăbușirea
împrăștiată de vânt
de parcă doar nisip aș fi fost
de la naștere și până la risipire

Cade noaptea peste umbre
și o dată cu ea
disperarea
de a nu mă mai cunoaște
de a nu mă mai vedea
de a fi cel ce nu mai este
cel despre care nimeni
nu mai știe nimic.

Eșarfa neagră

Prizonierul din mine
își duce
condamnarea la moarte pe picioare
cu demnitatea celui pus la zid
care refuză eșarfa neagră
să-i acopere viața

să privească glonte în față
să dea măsura curajului
datorită căruia a stat în genunchi
fără a îngenunchia

A venit timpul să-mi schimb
pantofii cu talpa găurită
cu ștaifurile călcat
dar care știau drumul înainte
mersul pe sarmă
oboseala ajunsă la glezne
eliberarea durerii
(ca o locomotivă oprită în gară)

Prizonierul din mine eram eu,
cel care am eșuat
după atâta drum călcat în picioare
după atâtea vremuri supuse
în care nesupunerea semna condamnările la
moarte
așa cum se mai semnează
liberările
fie ele și condiționate.

Petronela APOPEI

cărți de poezie

Lumina iubirii

Tudor Arghezi spunea că „poezia este însăși viața, e umbra și lumina care catifelează natura și dă omului senzația că trăiește cu planetele lui în cer”, iar poetul Dumitru Brăneanu ne oferă un regal de emoții luminoase, o serie de trăiri la superlativ prin volumul „Gânduri din inima apei – Thoughts from the heart of the water” – cu traducere în limba engleză, făcută de Mariana Zavati Gardner și John Edward Gardner – apărut la Editura „Ateneul Scriitorilor” (Bacău, 2015).

Beneficiind din plin de Lumină divină, poetul nu pregetă nicio clipă din a dăruir frânturi din sufletul său prin creații lirice deosebite, de o încărcătură covârșitoare.

Frumusețea și gingășia lumii sunt frumos devalate prin intermediul mijloacelor și imaginilor artistice, a simbolurilor, prin tematica și arealul luminii în care se desfășoară cel mai frumos tablou sufletesc („tu care pui lumină peste suflet / pe vatra amintirii neliniști curg / ... / ești visul împlinit întreg / ... / viscolesc pole-nuri de lumină / în ochii tăi în care ades suspin” – Tu care pui...).

Intellectualul francez R. Barthes susține că „nicio scriitură nu este mai artificială decât cea care pretinde că zugrăvește îndeaproape Natura”, iar poetul adevărat niciodată nu va susține așa ceva. Lucrarea poetului nu este zugrăvire, nu este oglindire, este (re)creare a Lumii, a Naturii, a Universului.

Oglindirea în propriul suflet, eliberarea Luminii din sine se face cât se poate de firesc, într-un dans de dorințe și patimi („lângă inima femeii / seducătoare până la moarte / incendiat de amurg, de gânduri / spre ea alerg...” – Dorință), de pasiune și incandescență a iubirii („m-aș pierde / în Edenul dulcelor iluzii / și exilat aș trăi / atingerea tămăduitoare / a merelor înrouate / de focul dragostei dintâi.” – De-aș fi), de dragoste înălțătoare („că ești o câmpie / fără cer, fără pământ / în care lumina cu bucurie / ia forma chipului tău.” – Cine ești?) sau „Delicată” (lumina desenează / flori sângerii de mușcată, / cuget ce nu pot numi cu buzele / să te iubesc fără cuvinte / în temnița unei ispite”), într-o evidentă „Ești sărbătoare” („ești sărbătoare a inimii / lungă așteptare / ... / flăcări urci prin mine / foc ce umple / golul din gânduri / și vindeci cu privirea / neliniști ivite / din prea plinul unei iubiri”).

Femeia iubită primește mai multe elemente definitorii, are diferite identități, deși este unică, lumină tămăduitoare („tu ești candelă inimii / n-ai cum să te irosești / ... / ești candelă ce lumină / la marginea tristeții” – Tu ești), „stea mereu călătoare / neliniștită mea Euridice / ... / însămanțează-mă iubire / târziu sau mai devreme / de la cea dintâi sărutare / până la o nouă răstăgnire.” (Euridice).

„A iubi înseamnă, poate, a lumina partea cea mai frumoasă din noi”, spunea Octavian Paler, iar poetul Dumitru Brăneanu „luminează” prin cuvânt confirmând spusele, într-o manieră ce îți taie răsuflarea, lăsându-te sedus de forța versurilor și abandonat într-o mare de admirație.

În lumea iluziilor, a deziluziilor, a antino-miilor de tot felul, rămâi fascinat când vezi zâmbetul adus de o fărâma de frumusețe („Zâmbetul tău / amețit de lumină trece / peste cuvinte” – Zâmbetul tău).

Sigur că frumusețea este văzută și percepută în mod diferit, în locuri, situații diferite, în oameni, în fire de iarbă brodate de rouă, în frumosul din ei înșiși. Un om frumos poate vedea doar frumos.

Lumina inundă tot volumul, surprinsă în cele mai neașteptate locuri și forme, căci, nu-i așa... „dacă lumina este prima dragoste a vieții, dragostea nu este ea lumina inimii?” (Balzac).

Lumina are un aport esențial în economia demersului liric al poetului, subliniind cu tușe substanțiale spiritual frumosul din Cuvânt și cuvântarea în poem („cuvintele sunt fântâni / din care îți potolești dorul” – Cuvintele; „să înverzesc din nou / sub mângâierea / cuvintelor tale” – În umbra amintirilor).

Tot din câmpul semantic al luminii face parte și „roua” care este simbolul vieții, al învierii, apa pură care aduce renașterea și înflorirea, curățenia sufletească și armonia, y compris „apa”, „lumina”, „dimineata”, „lacrima” („scălate în scânteieri de ape, / un joc de curcubeie / se prind în degete de rouă / se adună în poiana visurilor mele” – Poiana viselor).

Florile, prin simbolistica lor, dau culoare volumului: „liliacul” – simbolul iubirii inocente, dar și al atracției irezistibile („delicată ești, liliac înflorit, / alb norocos” – Delicată), „floarea de cireș” – alt simbol al reînvierii și inocenței, dar și al efemerității („Să aprindem candela iubirii / Cu mirarea florii de cireș” – Ultimul dans) ștergând umbrele posibilelor tristeți.

De pe flori se adună „polenul” (alt simbol al luminii și belșugului), iar „fluturii” încarcă frumosul prin intensitatea simbolurilor pe care le au (frumusețea, depășirea condiției, înălțarea către lumină).

Lumina și albastrul devin două elemente constitutive ale poemelor lui Dumitru Brăneanu („numele tău, murmur izvorât / dintr-un munte albastru / curge prin mine / dinainte de a fi / cântec de taină / ... / Tu, umpli poemul de lumină” – Numele tău), dar și amintirea, cercul, sfera, fiind condiții esențiale ale iubirii („Așteaptă-mă în cercul tău / Rotește orele / În sensul inimii” – Așteaptă-mă).

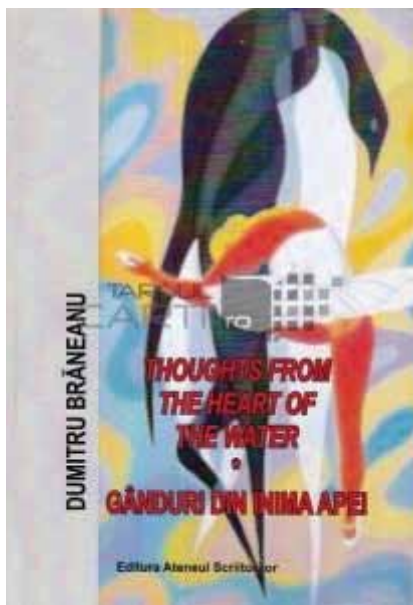
Fără iubire, adevărata creație nu există, iar credința în Ziditorul a toate, a puterii intrinsece a harului și luminii cu care a fost înzestrat poetul sunt elemente fundamentale ce stau la baza cuvântului („Înfulecând lumina, sunt drum în unduire, / Prin crâncene prăpăstii să-ți fiu un nou suieș / Înfașurat în gânduri, închis în amintiri, / Din miezul meu să crească un tânăr rămuris.” – Cuvânt peste lucrurile absente).

Născut și crescut în Cuvânt, autorul ro-dește boabe de lumină pe care le împrăștie lumii, convins fiind că, la rândul lor, vor rodi la fel de frumos.

O carte plină de Lumină, o invitație spre Bine, aceste minunate lucruri le oferă niște „Gânduri din inima apei” ale poetului inebriabil în scriitura sa, Dumitru Brăneanu.

În vers clasic sau vers alb, poemele se așază cuminți, apoi pornesc într-o horă sprintă-ră a sufletului și frumosului din el.

Să fii iubit de Lumină, cititorule!

Cristina CHIPRIAN

De jur împrejur timp nu ai

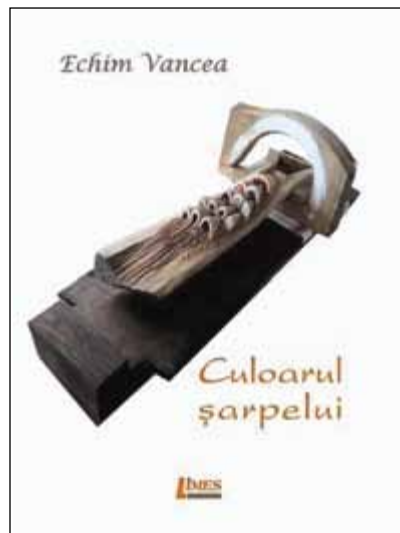
Între multiple demersuri de promovare a poeziei, al unsprezecelea volum* semnat Echim Vancea afirmă încă din titlu un traseu inițiat printre semnele naturii, ale vieții și ale morții. Cuvintele exercită o magie a lucrurilor pure, fără a aparține cu adevărat unui univers, ele fascinează căile de acces, sunetele, (re)sentimentele, se supun unei ordini superioare a esențelor – pe care aproape nimeni nu o intuiește. Astfel se deschide un culoar al șarpelui, se trasează un cerc al cuvintelor, se conturează filosofia autocunoașterii și a extincției.

Ființe vrăjite – precum fluturii, lupii și caii – se asociază reprezentărilor libertății absolute, în gând și imagine. Timpul se derulează doar aparent, anotimpurile nu vor să plece, lumea este o suprapunere a ordinii și dezordinii, manifestări ce nu se mai pot delimita. O noapte cât ziua de lungă măsoară atracția umbrei spre ierburile beznei (*de fapt nu cred*), prin cuvânt nu se strigă împotriva cuvântului. Pentru toate cele trăite și netrăite/ văzute sau nevăzute, poetul rămâne prizonier într-o lacrimă. Pentru fiecare frumusețe simplă apare o alta, care o sfidează.

Universul limitelor, receptat ca o graniță către nicăieri, este sensibilizat prin neliniște și aspirație („apa de graniță se lasă spălată de ploaie”; „Începe să semene a toamnă”). Dintr-un univers paralel privește pasărea cu aripa de culoarea răsăritului, fereastra are o dublă orientare (spre cimitirul echim – spre ceața fierbinte din zori). Singurătatea este atât de comună, iar toamna aduce ziua morților – nu se știe de ce. Există și un fotoliu de culoarea amurgului, omolog păsărilor de răsărit, spațiul în care se derulează clipele este unul de evaziune: în pădurile goale noaptea este prinsă în lumină; sau muntele pierdut, pacea amiezii, focul de stea. Extincția se exprimă urban prin umbrele care încarcă tomberoanele cu suflete, astfel încât conturbă buna funcționare a angrenajului comun. Locuitorii sunt neplăcut surprinși, se discută despre civilizația insuficientă, poetul însuși pare atins de vinovăția tagmei sale: „în jur nu-i nimeni să-ți ierte”. Pentru că este vorba despre moartea latentă, despre ideea de extincție care aruncă o iluzorie amenințare asupra orașului: e-o scurgere de șerpi prin dreptul ferestrelor(...) dincolo de culoarea pământului/ se întinde culoarea șarpelui. O sumă de întrebări face liniștea mai mare, dar și vinovăția. Imponderabile întrebări dau substanță clipei, lumina și întunericul se întreabă „de ce lupii negri nu se ating de zăpadă”. Cimitirul echim este un univers subteran, sau unul interior, în care poți pătrunde costumat în piele de șarpe – fără ca nimeni să te oprească. A ici zorii tângesc după noapte, pasărea nu mai poate scăpa din tăcere, pentru că zborul se simte terminat. Este dificil să trăiești, dificil să mori, iar apusul este o posibilitate de tranziție. Dar nimeni nu știe ce ascunde apusul, ploaia alungă haosul câmpului, încă se mai pregătește o cină de taină pentru liderii celor două ceruri. Poetul are o existență itinerantă, oarecum previzibilă (umblă să cumpere cărți dosite în librării), aproape se confundă cu verbul încă nesupus, trece pe strada întunecoasă

și veghează somnul celorlalți. Poetul se strecoară printre lucrurile simple, tinzând să fie și el simplu (adică să fie ceea ce este), să se înscrie în cerc, să descopere că multe lucruri au devenit inutile – între timp. Universul poetic se compune din anomalii: înainte de a începe strada se termină trotuarul; ierburile cresc albe, soarele se arată stingher; dincolo de limita lucrurilor cunoscute apar ființele de graniță: pasărea născută din adulter, arcul proiectat în eter și istovit de urcare, paznicul locului unde se termină trotuarul. Dacă există o casă acolo, în limita trotuarului, există și un înger are îți poate deschide, care te poate invita în lumea reală (în poemul de bunăvestire).

Sub semnul șarpelui ca limită de hotar (între Zenit și Nadir, zi și noapte, non-culoare și lumină), ca limită a evaluării etice, elementele se întrepatrund, precum frunza-ncrustată în arbore; pielea însoțită a reptilei se aseamănă cu penele cele noi ale păsării care zboară iarna. Acceptând că totul moare, că apusul așteaptă, agățat de cer, alte forme ale trecerii, existența își inventează continuu o formă specifică de dispariție, pentru că „niciodată nu se va muri/de neputința de a muri”. Umbra scapă din palmele dimineții și moare între spărturile zilei, lumina este prelucrată, respirată și expulzată, cine trece dincolo este binevenit. Pagina scrisă și aceea nescrisă se confruntă, asemeni vieții și morții, chiar dacă acestea corespund unor stări analoge. Instanțele supreme se convertesc în secvențe comune: îngeri începători, ce doresc să trăiască între oameni, ascundem moartea sau nașterea – una prin cealaltă –, cuvântul are o evoluție elaborată spre non-comunicare.

Într-un fel de univers dincolo de univers, *Culoarul șarpelui* este o lume amalgamată a valorilor și percepțiilor, un joc de risc maxim cu expresia poetică lăsată în imponderabil, parțial ruptă de câmpul gravitațional al realității, parțial prinsă în plasa lucrurilor neesențiale, cu siguranță chemând către inițieri poetice post-moderniste.

Echim Vancea, *Culoarul șarpelui*, 2020, Editura Limes, Cluj

Ioan HOLBAN

Poezia lui Gabriel Chifu

„După opt volume de poezie și șase romane, Gabriel Chifu continuă să treacă în ochii criticii drept mai cu seamă poet. N-aș spune că romanele n-au fost convingătoare. Dar poetul s-a dovedit mai bine fixat în memoria cititorilor profesioniști”, spune Nicolae Manolescu într-o pertinentă prefață la antologia **O sută de poeme** (2006), unde Gabriel Chifu adună un număr de poeme care fixează portretul poetului. Peste ani, în prefața la antologia de autor (poate prea)

severă în selecția textelor, **Ploaia trivalentă** (2015), unde se adaugă și o sumă semnificativă de inedite, Dan Cristea identifică „drumul spre marea poezie care rezistă timpului”; „un poet excepțional”, spune criticul. Și tot în această carte, într-o foarte aplicată postfață, Răzvan Voncu explorează etapele evoluției unui poet „profund și substanțial” care „dezmarginăște sistematic ființele și lucrurile”; „Fără opera sa, am fi lipsiți de o verigă importantă a «lanțului» trecerii poeziei românești de la modernism la postmodernism, ca și de un accent prețios în peisajul literar al ultimelor decenii”. Gabriel Chifu „s-a împărțit” între poezie și proză, la numai zece ani de la debutul poetului. Poezia sa este aceea din **Sălaş în inimă** (1976), **Realul eruptiv** (1979), **O interpretare a Purgatoriului** (1982), **Lamura** (1983), **Omul nețărnut** (1987), **Povestea țării latine din Est** (1994), **La marginea lui Dumnezeu** (1998), **Bastonul de orb** (2003), **Lacătul de aur** (2004), **Întimplări din ținutul misterios** (2011); prozatorul se regăsește în **Unde se odihnesc vulturii** (1987), **Valul și stânca** (1989), **Maratonul învinșilor** (1997), **Cartograful puterii** (2000), **Povestirile lui Cesar Leofu** (2002), **Visul copilului care pășeste pe zăpadă fără să lase urme sau Invizibilul, descriere amănunțită** (2004), **Relatare despre moartea mea sau Eseu despre singurătate** (2007), **Fragmente din năstrușnica istorie a lumii de gabriel chifu trăită și tot de el povestită** (2009), **Punct și de la capăt** (2014). Cum se vede, „talgerele” sunt sensibil egale (douăsprezece cărți de poezie, nouă volume de proză); restul l-au făcut, cum spune Nicolae Manolescu, „memoria cititorilor profesioniști”, strategiile de marketing, preferința cititorilor neprofesioniști – nu totdeauna motivată estetic – pentru una sau alta dintre ipostazele autorului. Poezia lui Gabriel Chifu este una de răscruce; ea aparține, în egală măsură, promoției '70 pe care pare a o ilustra, dar și poeziei generației '80, care va identifica în volumele lui Gabriel Chifu multe dintre componentele paradigmei sale. Astfel, poetul mizează mult pe forța imaginii și pe calitatea procedeelor clasice; portul dunărean în aprilie e „ca o rochie albastră de

molii”, ziua e „ca o colibă păraginită la trecerea unei păsări”, lumina, „ca o ceată de copii aurii ce aleargă dezlănțuiți/ printr-o casă nouă cu sute de ferestre și uși/ toate deschise”, steaua rămâne însingurată „ca aurul în bănci helvete”, iar tăcerea cântă și bate din tobe „ca o neinvinsă armată romană ca un ocean cu picioare” : Gabriel Chifu scrie în convenția poetică clasică acest pastel, de pildă, cu o primăvară căutată în pădurea de la marginea fluviului: „107 kilometri străbat ca

să întâmpin primăvara/ în pădurea aceea de pe malul fluviului./ Acolo, răsplata:/ beție de muguri dulci, și jilavi, și carnali, și fierbinți/ (de bunăseamă, trupul risipit în mii de scântei al femeii iubite)./ Firea pământului e plină de har: izbucnesc/ frăgezimi răcoroase de lumi dinadânc neîncepute./ În dans neîntrecut sulful, mercurul și sarea./ Forfotă de seve cu aripi,/ viscol de aștri în flăcări ce suie/ prin trunchiul teilor, cântând către cer.../ Vântul picură în iarbă aur topit./ Prin tulpinile florilor gingașe numite vioarele/ răsare, odată cu mireasma, un dumnezeu demult uitat./ Seara mă întorc cu trenul personal în puhoiul/ de navetiști. Cuțitul mirosului de transpirație,/ al zgomotelor brutale nu mă mai atinge ca altădată:/ transfigurat, sunt o candelă/ în care arde o lumină indestructibilă –/ primăvara” (**Drum inițiat**).

În aceeași măsură, însă, și înainte de poezii generației '80, Gabriel Chifu are convingeri „textualiste” despre sintaxă și literă care își fac de la sine regulile; o vocală stă spânzurată în turnul cu ceas al primăriei, marea s-a retras în cuvântul *mare*, iar vocabula strălucește în mijlocul frazei „ca un lingou de aur/ în pământul negru/ ca o biserică tristă într-un șes înghețat”. În sfârșit, ca în poetica generației '80, poemul se structurează în jurul relației de *geneză reciprocă* între text și real; textul se lasă spart pentru a fi inundat de real („prin spărtura din vorbire intră noaptea umedă”, se spune în **Noapte de toamnă cu ploaie și vânt**), realul e un „univers nocturn de cuvinte”, unul pătrunzând în celălalt *cum intră igrasia în zid*, lumea se hrănește „hămesită” cu literele din cuvintele poemului, poetul însuși e *Cuvântcorpcosmos* și în versurile sale se nasc și mor oameni, râd, plâng, merg la nuntă, se odihnesc, dorm: în cuvintele și literele unui înghițitor de săbii sau ale unui difuzor.

Poetul „clasic” și cel „postmodern” din lirica lui Gabriel Chifu este, întreg, în această *făptură postmodernă*, noua zeităte comică și tragică a poeziei de azi: „dimineața mă întâlnesc pe stradă cu ironica, și cuceritoarea, și/ blând-postmodernă făptură argintie./ arată ca vai de mama ei, neprecizat și multiplu:/ în loc de

față are două ceasuri cu pendulă,/ limbile lor se mișcă amețitor alandala./ vestește ceva suflând într-o goarnă,/ bătând într-o trâmbiță, însă inaudibil./ are foarte mulți ochi, foarte multe inimi./ nenumărate brațe, picioare și aripi./ are firide, are stele, are turnuri și scări./ e făcută din sticlă, din aluminiu, din fulgere, din litere,/ din valuri, din miros de leandru./ e transparentă, e de pământ și e/ lichidă deodată, arde./ începe lângă mine și capătul său e la marginea/ orașului sau hăt, în cer, în cărți ori în peșteri. Îmi zice/ (nici nu știu cum vorbește, gură n-are):/ vino și tu în lumea mea pe cale de-a fi,/ în lumea mea veselă, ludică, primitoare./ mă ia, mă pune la butonieră ca pe o floare./ sunt încântat de noua mea poziție socială./ mă lipesc de făptura argintie/ ca un timbru de scrisoarea ce călătorește departe./ supus absolut al ei,/ mă lipesc, mă sudez, mă șes de pielea/ acestei prea târzii, și defecte, și comice zeități” (**Mă întâlnesc pe stradă cu făptura argintie**). Zeitatea ciudată – ultima sau, altfel, postultima – din poezia lui Gabriel Chifu guvernează spațiul unei *mitologii interioare* cu o constelație simbolică structurată încă de la volumul **Realul eruptiv** din 1979; acum e *postmodernă făptură argintie*, atunci era *dropia*: „Tatăl meu i-a spus tatei/ că a văzut-o și a orbit./ Ea locuiește într-o sămânță de aur, minunată./ Ea trece pe câmpuri: e piciorul pe care-l așază/ luna în iarbă,/ cu care luna merge dintr-un sat/ în altul. Ea trece doar/ prin locul liber dintre două ore,/ dintre două zile ce-și urmează, de aceea/ timpul nu o ruginește/ și are pană luminândă, astrală... Un vânător/ a vrut s-o împuște, dar glonțul/ s-a întors în armă, pușca s-a risipit și a curs,/ vânătorul nu a mai găsit drumul spre casă,/ a rămas în văzduh închis./ Ah, cum o așteptam înflorați: într-o iarnă/

s-a apropiat de o așezare –/ și noaptea odăile s-au luminat ca de soare,/ lumina a doborât câteva case vechi,/ zăpada s-a topit, frunzele uscate/ au înverzit,

cănille goale de pe masă/ cu vin tare s-au umplut – de așteptare/ casele noastre sunt niște grăunțe răcoroase/ bune pentru dropie” (**Dropia**). Pentru Gabriel Chifu, important nu era atât nucleul tonal – cântecul poeziei –, cât (ca aproape în toată poezia textualistă) modulul narativ, povestea unui mit, filtrată în discursul liric, eresul; de altfel, undeva, poetul își numește textele *întâmplări lirice*, cu niște ființe amintind de grifon, să spunem, sau de celebre figuri din basm („ființe jumătate formă și jumătate intenție”, spune în **Viață lirică**), cu îngeri verzi și vulturi (o figură comună poeziei și prozei lui Gabriel Chifu care scrie, în 1987, o carte intitulată **Unde se odihnesc vulturii**), cu zei speriați și palizi care răsar din coșmarurile noastre. Importante nu sunt atât figurile acestei mitologii interioare, cât desfacerea *mecanismului* care le produce, revelarea lui; imaginarul dinamitează realul, îl spulberă, îl deconstruiește pentru a-l reformula în sensul și în spațiul acestei mitologii: un pastel despre toamnă, de pildă, adună îmbrățișarea ploii în aroma cozonacilor și zidurile unei case de 84 de ani în jurul unui „heruvim căruia îi cresc coarne”, pentru ca, altădată, un contabil (semnificând banalitatea, cotidianul, amorful, lipsa de imaginație) să sărute un înger (23957). Mitologia interioară a poeziei lui Gabriel Chifu crește din ceea ce poetul numește *ivire pură*; o continuă epifanie prin care răsar dropia, îngerii verzi, vulturii, heruvimul cu coarne, îngerul sărutat de contabil, postmoderna făptură argintie sau ziua nepământeană: poetul e stăpânul lacătului de aur de la încăperea unde se află figurile mitologiei sale: „Eram într-o pădure de liliac înflorită. Lumina/ – mândra, tânăra, sfânta – intra și ieșea din trupul meu./ În voie, nevătămătoare stihie, intra și ieșea din mine/ ca o ceată de copii aurii ce aleargă dezlănțuiți/ printr-o casă nouă cu sute de ferestre și uși./ toate deschise... Ivire pură. Era aceea/ ziua imperceptibilă, nepământeană,/ nerostuită-n calendar./ a opta într-o săptămână? Era?... Am văzut limpede/ ziua aceea în chip de lacăt de aur./ Îmi amintesc fiecare detaliu al său:/ era fin decorat cu bufnițe și flori de lotus/ și mare cam cât se vede o stea pe cer./ cam cât un bulgăre de nea ținut în mână de N./ «Lacăt de aur», palid am tresărit/ și febril, sfâșietor am început să mă mișc prin ziua aceea/ aidoma unei chei ce lacătul voiește/ să deschidă” (**Lacătul de aur**).

Acestei mitologii i se circumscriu ceea ce aș numi *metaforele obsedante* din poezia lui Gabriel Chifu; cel puțin două – *orbul* și *zarul* – se impun prin frecvență și prin forța de concentrare a materiei lirice, „găurile negre” din cărțile poetului. Un poem din volumul **Omul nețărmarit** pare a fi originea orbului și a parabolei sale: „Cu albe bastoane pășesc pe strada mea orbii/ (au căminul aproape) –/ muguri ce nu vor deschide vreodată,/ rătăcind pe clapele unui pian, degetele/ cuiua care nu va ști niciodată să cânte.../ Întunericul fiecărei zile/ se depune în ei./ (Cum vin în cimitirul lor elefanții să moară./ Ori vânătorul, după ce-a vânat, istovit, în patul lui să doarmă. Ori într-un teatru, cum se rânduiesc costumele/ în depozit, când spectacolul s-a încheiat)/ Sună întunericul în ei/ ca într-o pungă niște bani de aur./ „Cu ochii plini de castitate când vom vedea,/ fiecare dintre noi sorbi-va ca pe o picătură/ razele unui soare întreg/ și setea nu ne-om potoli!” –/ cântă când pășesc dimineața, cu albe bastoane, pe strada mea,/ ei: amuțire a luminii,/ consoane într-o inscripție halucinantă,/ din care vocalele lipsesc./ Pe piele și în auz încearcă ochi nevolnici/ în zadar să le răsără./ (Sâmburele unui cireș nimerind, purtat de o pasăre,/ în puținul pământ strâns la streășina unei

case/ și încolțind amarnic, eronat acolo...)/ Spărtură prin care izbucnește-n lume vântul de dincolo,/ cărare pe care și-o făurește golul: ei, orbii./ Neîncetat numărul lor sporește./ (Neobosit bucăți din țărnm și valul smulge!)/ În fiecare clipă trece la ei/ unul dintre noi!” (**Poem despre orbi**); de aici, vântul și cerșetorul orb ori zeii care „nu înțeleg lumina și nici întunericul” semnifică, deopotrivă, orbirea, lipsa de noimă, drumul spre nicăieri al unei lumi în destrămare („Răsăriți în coșmarurile noastre –/ zei speriați și palizi./ ca o iarbă de mare/ aruncată de valuri pe țărnm./ Inima lor bate cu putere. Sunt derutați/ și osteniți. Încotro? De ce?/ Abia își poartă golul fără margini dinăuntru lor./ Ce bolborosește gura lor ațipită/ care nici o limbă nu știe să vorbească/ și, ah, nici o veste nu are de transmis?/ Ei nu înțeleg lumina și nici întunericul. Vântul/ îi izbește gonindu-i fără noimă. Ei țin în mână/ o torță înghețată.

Sunt orbi./ Deodată, somnolenți, aleargă spre un zid uriaș,/ fără nici o poartă în el. Și noi fascinați/ îi urmăm” (**Ca o iarbă de mare**), dar și *vederea* inițiativă, ceea ce se ivește dincolo de pragul privirii oarbe („de sus, spre mine, coboară un imens baston de orb./ e bastonul cu care se-ajută la mers Dumnezeu”). A doua metaforă obsedantă din poezia lui Gabriel Chifu este *zarul*, „tratat” fie într-o viziune mallarmeană, ca în **Artă poetică** („pe țărnm se ivesc furnicile mirmidone, mii și mii,/ cară în spate marele zar, cu șase pe toate fețele,/ zarul însuflețit, care surâde./ «cine-l ridică, cine-l azvârle, zic,/ să vedem ce cade,/ șasele vieții sau șasele morții?)/ atât. în asta constă toată arta”), fie în blânda, balcanica, nevinovata desfătare a unui joc de table al poetului cu fiul său, Andrei: jocul e, însă, subversiv, periculos, deloc inocent: „bat clopotele la

catedralele din centru/ și din sunetele lor/ ies niște zaruri uriașe/ care se rostogolesc amețitor prin oraș/ cu șase înscris pe toate fețele/ iar șase e moartea” (**Un pod din Oradea**). În sfârșit, zarul e însuși textul vieții și al morții (include, adică, realul: „mă torn în cubul mic/ al unui zar/ să mă odihnesc”, spune poetul în **Cursa**).

Când dă „șase-șase” la jocul de table, Gabriel Chifu găsește spațiul său de identificare, care nu este nici realul, nici imaginarul, ci o zonă ivită – ivire pură – din geneza lor reciprocă: *tărâmul*, i se spune în **Artă poetică** de la începutul antologiei **O sută de poeme**. Tărâmul se naște, în poezia lui Gabriel Chifu, fie prin jocul sintaxei care își urmează de la sine regulile, fie dintr-o întrebare care precede ivirea amintitei mitologii interioare ori jocurile pline de lirism și cruzime ale copilăriei: din etern-grav-copilărescul *ce-ar fi dacă*: astfel, de exemplu: „dacă într-o noapte uzina electrică s-ar defecta/ orașul s-ar lumina împărătește/ cu lumina cârnii tale/ ca vinul vechi în pivnițele neguroase” (**Cântec pentru femeia frumoașă din oraș**). O pendulare permanentă între lumi (între real și imaginar, realitate și text, privire și vedere), în căutarea tărâmului – aceasta este poezia lui Gabriel Chifu. Chiar dacă realitatea este din celofan,

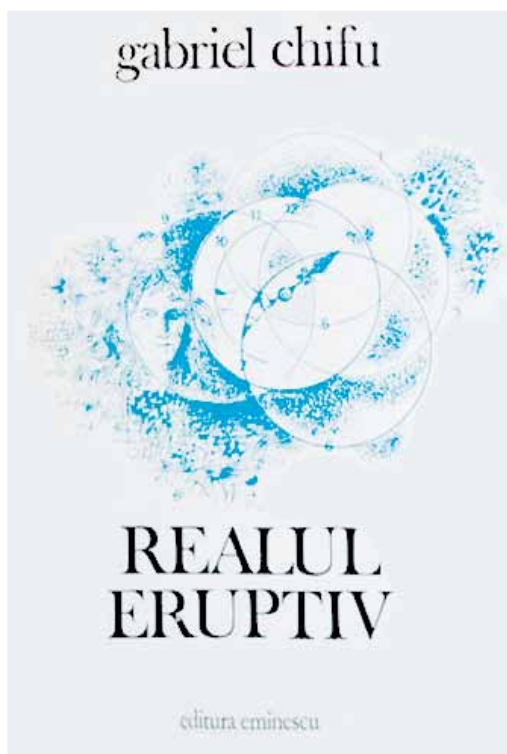
iar decorul are culori soresciene, cum e în trenul de Calafat, poemul rămâne o *invitation au voyage* în care melancolia sparge geamurile murdare și îndoaie tabla trenului pentru a crea fanta pe unde eul țâșnește spre

tărâmul căutat; acesta e locul (un port dunărean, o pădure la marginea fluviului, trenul de Calafat sau, iată, „între sâni mari ai iubitei”) unde *dospesc iluziile* postmodernei făpturi argintii, asemenea clovnilor din imaginile lui Marcel Voinea, care ilustrează o carte precum **O sută de poeme**: pe jumătate om, pe jumătate închipuire, tragic și ghiduș, cărând după sine o bizară construcție – *poemul însuși* – care nu e nici casă, dar nici loc gol. În acest loc lucrurile își leapadă zalele, rând pe rând, viața poetului o un templu răsturnat, crescând sub pământ; tărâmul se descoperă în neodihnita navetă „între mine însumi și abis”, e „halucinanta perla a morții”, iar vehiculul e propriul trup căruia îi cresc aripi „albe, furtunoase”: tărâmul se arată numai la *ivirea pură*, când ființa iese din „anatomia comună” pentru a intra în „anatomia poetică”. Transpus în logica textualismului, jocul de table al poetului desemnează cuvintele ca fiind ale realului, în vreme ce literele și „praful de sunete” trebuie să fie ale tărâmului.

Într-o altă ordine, pendularea între lumi se petrece mereu în interiorul unui *raport tensional* între „orașul papagalilor”, condus de „marele păpușar”, unde se recoltează ziduri pentru realitatea de celofan a unui spațiu concentraționar și tărâmul necuprins al lui Dumnezeu, într-o lirică nu a sentimentului religios, ci a unei legături conceptuale cu divinitatea. Deplin semnificativ pentru această ordine a spațiilor poetice în lirica lui Gabriel Chifu este **Micul poem al morții. Începutul lui Dumnezeu**: iată traiectul esențial care unește/ desparte cenușiul agresiv al cotidianului de tărâmul lui Dumnezeu: *realul* („totul este pus anapoda în mine. totul mă rănește, aș vrea să fug din acest real care își ține stelele în locul picioarelor și inima în locul ochilor din acest real care merge în mâini și privește cu ceafa din acest real care și-a aruncat de-a valma boarfe și biserici în lăzi de gunoi pestilențiale din acest real surdo-mut beat criță amnezic mitoman etc.”), apoi, *Apocalipsa* („vin îngerii călcând pe sârmă ghimpată pe lame de cuțit pe fierul roșu pe rezistențe încinse pe firele de înaltă tensiune se apropie îngerii arzând în flăcări înalte. îngerii îmbrăcați în incendii. îngerii îmbrăcați în viscol. îngerii îmbrăcați în potop. îngerii îmbrăcați în dezastre”), *spațiul concentraționar* („am trăit cu un zid în jurul meu, un zid care nu are în el nici o ușă nici o fereastră nici o fisură pentru respirat prin care să pătrundă aerul tare el nopții și al dimineții de Dincolo. și în fiecare an și în fiecare zi acest zid fără să simt se apropia câțiva pași de mine. s-a apropiat atât de tare zidul încât s-a lipit de pielea mea. mă încăpățânez să caut o spărtură în zid și nu-mi dau seama că între timp chiar eu am devenit zidul”), iar, la capătul coșmarului, *Dumnezeu*: „Dumnezeu este plin de lumină. este lumina însăși necuprinsă. și mie de ce

mi se arată Dumnezeu astfel: negru? un munte negru imens de piatră înghețată. un munte într-adevăr de necuprins dar negru și mut. îi dau târcoale, găsesc o intrare ca o gură de peșteră. pășesc îndrăzneț în bezna deplină. neluminat de nici un opaiț. doar de setea mea de a-L înțelege. pășesc prin întuneric și încet-încet prind să deslușesc contururi și întunericul devine grăitor: așa începe Dumnezeu?”. Acesta este drumul, iar ființa care se (re)face parcurgându-l, arată astfel: „cel mai bine văd cu ochii aceștia ai mei/ care nu sunt ai mei, ci ai lui./ cel mai bine merg cu picioarele acestea ale mele/ care nu sunt ale mele, ci ale lui/ și înaintea pe ape./ cel mai tare mă dor palmele acestea ale mele/ care nu sunt ale mele, ci ale lui/ și

sângerează în ierusalim./ eu mă întunec, el luminează./ eu, partea lui agonică, el partea mea vie./ sunt legat de el cu frângerii invizibile, nu mă lasă./ el, aerostatul meu, mă trage după sine în văzduh/ pe mine, săculețul său

cu nisip, rucsacul său cu nimicuri,/ pe mine, nesfârșita întristare a inimii sale” (**Eu, nesfârșita întristare a inimii sale**).

„Ce vremuri:/ nu încăpeam în pat și nici în oraș,/ pe-atunci eram uriaș./ Dintr-un pas, treceam riul./ Tîmpla-mi atîngea pe cer norii răcoroși, plumburii./ Inima mea, bătînd, cu puterea ei,/ ridica ținutul cu biserici și case-n țării./ În zilele bune/ o zi de-a mea/ cît trei sau patru zile ținea./ Iar ochiul meu neîntrecut deslușea,/ hăt, la capătul pămîntului, furnica/ prin iarba colosală cum înainta./ Astăzi m-am micșorat, m-am tocit./ Umblu pe șase și pe zece cărări/ și pe niciuna n-ajung unde-am plecat,/ mă irolesc pe drum./ Vîntul bate și mă azvîrle ca pe-un ghemotoc de hîrtie/ în guri de canal din cartiere uitate, biruite,/ unde locuiesc numai/ oameni orbi și necuvîntători./ Tot mai des nimeresc în spații care nu există,/ acolo timpul curge altfel, pe dos și fulgerător./ Și tot mai des îmi visez sfîrșitul:/ el este de fiecare dată altfel, dar mereu,/ oricît de umil, este epopeic, tulburător” (**Elegia timpului. Ce vremuri...**).

Cum se vede limpede din acest poem care deschide cea mai recentă carte a lui Gabriel Chifu, **Elegia timpului. Un an de poezie (9 decembrie 2016 - 8 decembrie 2017)**, tipărită la Editura „Școala Ardeleană”, în acest an, un volum elegant, un mic „lux” pe piața bunurilor simbolice, într-un concept grafic și ilustrat foarte inspirat de Mihaela Șchiopu, poezia lui Gabriel Chifu crește într-un raport tensional explicit între timp, cu titlul care fixează o categorie (și) filosofică și vremea pe care o explorează textele poetului. Limba română dispune de două forme diferite pentru a denumi Timpul; folosiți nediferențiat în limbajul cotidian, „timp” și „vreme” au un cu totul alt statut calitativ în limbajul poetic, fixîndu-se conflictual încă din lirica lui Eminescu, unde „vreme” definește timpul limitat al lumii fenomenale, anii, secunda ființei, iar „timpul” e înțeles ca desprindere din absolutul veșnic și nemărginit („Pierdut e totu-n zarea tinereții/ Și mută-i gura dulce-a altor vremuri/ Iar timpul crește-n urma mea... mă-ntunec!”, scria Unicul în **Trecut-au anii...**). Tot astfel, în poemele lui Gabriel Chifu, timpul care „curge altfel, pe dos și fulgerător” e al spațiilor ce „nu există”, iar vremea e a alunecării între ieri și azi, între atunci și acum, e a reperelor unei biografii, a amintirilor recuperînd copilăria, intervalul „eroic”, din spațiul căruia, în surparea continuă a ființei, rămîne doar pustia, în decoruri (aproape) expresioniste: „Astă-toamnă mergeam pe un cîmp/ voind să mai ajung o dată/ în orașelul unde-am copilărit./ Ce sindrofie tristă de nori și-nfrigurare,/ ce talmeș-balmeș de emoții,/ în inimă, claie peste grămadă, cît riset/ și, vai, prisos de plîns./ Ci cum înaintam în cîmp,/ deodată am zărit/ un cal însingurat, alb era calul./ Iar departe, un copac fără frunze./ Parcă era viu și încerca să-mi spună ceva./ Pe cer, a trecut o pasăre, neagră/ era pasărea. Și ea se arăta/ îngrijorată și vorbitoare./ Atunci a început să sufle vîntul,/ vîntul venea din afara lumii./ Cerul/ s-a dovedit de cenușă,/ a fost măturat de vînt,/ Iar cîmpul s-a dovedit de sticlă subțire,/ s-a spart sub pașii mei, s-a făcut țândări;/ pe cînd căutam să mă întorc/ în orașelul acela zăvorît,/ din care cîntecele de mult/ nu mai răzbat pînă la mine” (**Întîmplare de toamnă cu orașelul zăvorît**).

Curgerea vremii ființei - din poeme precum **Feerie de toamnă (cîntec de dragoste), Cîntec despre starea mea, Ce se întîmplă?, Căutînd un adăpost, Elegia timpului (mai ales noaptea simt, mă doare...), Absent, Poemul generațiilor, Cîntec simplu, Rugă de vindecare, Rătăcirea, Îmi încordez privirea și văd, Poveste despre timpul trăit pe datorie, Strigăt către mama** - înspre neînțelesul din întunericul timpului

de după viață, într-o altă lume, asemeni întoarcerii fluviului spre izvorul său, se desfășoară în volute largi, urmînd ceea ce poetul însuși numește rînduiala vremii, în stilistica imperfectului. Vremea ființei prinse în cripta casei, în bezna din „regatul meu tîrziu”, în succesiunea generațiilor, în temnița de piatră a vîrstei „înserate și triste” ori în secunda cînd se năruie erosul,

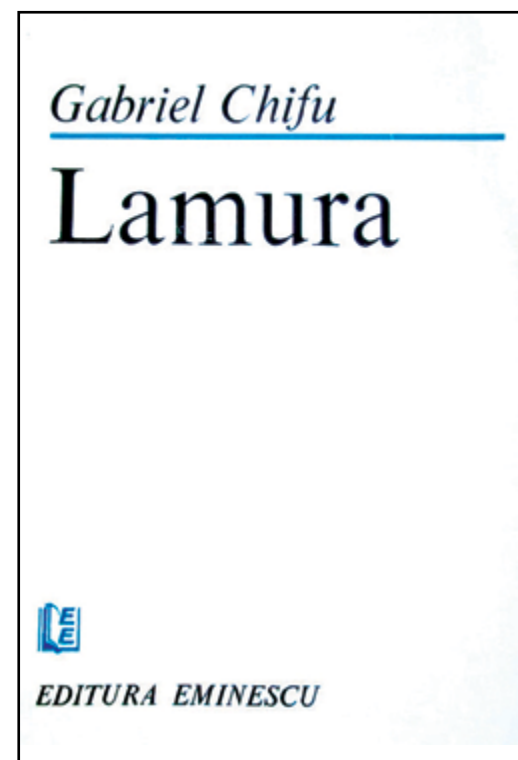
se risipește în durativul imperfectului („aveam în casă un ceas de perete vechi”; „Astă-toamnă mergeam pe un cîmp”; „Ce vremuri:/ nu încăpeam în pat și nici în oraș”; „Pe atunci totul era altfel”: astfel încep „evocările” din poemele cărții); pe acest teren, al preferinței pentru întrebuintarea imperfectului și al semnificației particulare pe care o generează utilizarea acestei forme temporale a verbului, însoțind ființa care cade în ea însăși, lirica lui Gabriel Chifu se întîlnește, de exemplu, cu **Journées de lecture** ale lui Marcel Proust: „Mărturisesc, scria Proust în acel text din **Pastiches et Mélanges**, că o anume utilizare a imperfectului indicativului - a acestui timp crud care ne prezintă viața ca pe ceva

efemer, trecător, care, în momentul în care trasează acțiunile noastre, le și lovește cu iluzia, le cufundă în trecut fără a ne lăsa, ca perfectul, consolarea pe care o oferă activitatea împlinită - a rămas pentru mine o sursă inepuizabilă de misterioase tristeți”. În **Elegia timpului**, imperfectul, însă, nu e doar al nostalgiei și misterioaselor tristeți; el generează povestea pentru că, iată, multe din poemele cărții încep cu o întîmplare, o stare, un sentiment, relatate mereu în cheie tragică („A fost o vreme cînd, oriîncotro aș fi privit,/ nu te zăream decît pe tine, pretutindeni”; „Un om săritor/ sărea într-un picior./ L-am întrebat: «Încotro, omule săritor,/ care sari într-un picior?»/ «Spre inima ta merg, că e însetată», mi-a răspuns,/ «să-i dau să bea din urcior/ apă rece de izvor»”; „Înainte de șapte m-am trezit,/ după ce toată noaptea, în somn,/ fusesem silit să merg pe o sîrmă subțire, sub un vînt năprasnic”, scrie Gabriel Chifu în **De dragoste, Un om săritor și un om nesăritor și O zi obișnuită din viața autorului acestor versuri**, pentru ca, într-un „poem halucinatoriu”, să explice romanul **Ploaia de trei sute de zile**) și epopeea vieții/ morții, a (pe)trecerii vremii în (ne)cuprinsul timpului, în versuri care, parcă, au fost scrise pentru a fi scandate: „Cu ce cuvinte se cade să te caut?/ Și, dacă vii,/ ce verb e potrivit pe buze,/ cu el să te întîmpin?/ Te-aștept să te apropii,/ să mă-nconjori, să intri:/ tu ai cheia pentru orice poartă,/ oricît de ferecată./ Iar dacă vii și mă cuprinzi,/ din tine o fărîmă împrumută-mi,/ prin ea să-ți fiu asemeni,/ să pot să te-nțeleg./ Ci eu, în schimb, îți voi aduce-n dar/ ce tu nu ai, iar mie-mi prisosește -/ avutul meu de preț, durerea” (**O rugă**): se aud aici tonalități nu din Homer, ci, poate, din **Eneida** lui Vergilius ori din **A douăsprezecea noapte** de W. Shakespeare.

Într-o altă ordine, poemele din **Elegia timpului** sînt ale unui poet solar, stăpînit de o persistentă și percutantă nostalgie a Sudului; la Efes, în intensitatea trăirii erotice, pe Marea Egee, în a cărei „înseninare” ființa regăsește „darul zilei” și „lumina înmiresmată”, pe cîmpul provensal de lavandă, la Trieste, pe Marea Adriatică, „în zbor misterios, eliptic,/ și epic,/ și oniric”, în nopțile înstelate de pe străzile Marsiliei, miresma subtilă și năucitoare ca a lămiului caraibian, pe străzile pavate cu marmură din Atena, lîngă insula Amuliani, pe marea „înmărmuritor strălîmpede”, pe caldarîmul orașului oriental, pe Olimp, spre Sud, tot spre Sud, pe ruta Belgrad-Salonic-Roma, se circumscrie departele locului unde poetul vorbește „pe limba mea”, un spațiu al liniștii, al împăcării cu sine și cu lumea: „Ființa mea, aici, n-are nevoie de dicționar,/ cu toți atomii ei, înțelege fiecare cuvînt,/ înțelege

foșnetul măslinilor,/ înțelege răcoarea munților, cîntul valurilor și/ tăcerea cu sens a cerului”, scrie Gabriel Chifu în poemul **Undeva pe brațul Athos**. **Dincoace**, în aceeași poziționare antinomică, precum timpul și vremea sînt hărmălaia motoarelor smintite, vîntul suierînd neomenește, orașul B.: „Mă strecor pe străzile aglomerate ale orașului B./ ducînd în spate,/ ca pe o cocoasă de fontă care tot crește,/ îngrijorările, îndoiala și spaimele mele./ Abia le trag după mine,/ parcă aș fi înhămat la un car de piatră,/ abia le trag după mine,/ parcă aș tîrî prin noapte/ un elefant greoi, care-și dă suflul încet./ Îngrijorările, îndoiala și spaimele” (**Cocoașa de fontă**): acolo, în Sud sunt visarea, prea-plinul luminii neînserate, aici e nelumea: „Vîntul bate, tot mai tare bate vîntul, suieră neomenește,/ mătură strada golind-o de orașenii gălăgioși,/ de hărmălaia motoarelor smintite./ Vîntul bate, tot mai tare bate vîntul, suieră neomenește,/ spulberă șoseaua însăși,/ pe care bucureștenii se-mbulzesc cu mașinile spre casă./ Vîntul bate, tot mai tare bate vîntul, suieră neomenește,/ doboară căscioarele prizărite din cartier,/ blocurile ponosite și chiar biserica de cărămidă./ Vîntul bate, tot mai tare bate vîntul, suieră neomenește,/ îmi șterge chipul, îmi deformează trupul, mi-l alungește,/ parc-aș fi o ființă închipuită de Brîncuși și de Giacometti./ Vîntul bate, tot mai tare bate vîntul, suieră neomenește,/ îmi încurcă literele, cuvintele/ pe care încerc să le-adun aici, pe foaie,/ mi le împrăstie, ci totul își pierde înțelesul./ Vîntul bate, tot mai tare bate vîntul, suieră neomenește,/ sparge cerul,/ prin spărtură dă buzna peste noi nelumea,/ cu lumea nelumea se înfrățește, desăvîrșit se amestecă/ și pe veci ne-mbolnăvește./ Vîntul bate, tot mai tare bate vîntul, suieră neomenește” (**Vîntul bate**).

În sfîrșit, cîteva admirabile poeme despre dragoste și uitare (**Poem despre puritate, Tăcerile tale, Atunci,**

De dragoste) întregesc sumarul unei cărți de poezie adevărată; literatura lui Gabriel Chifu, poezia și proza sa, se află sub o zodie luminoasă, **Elegia timpului**, ca și romanul **Ploaia de trei sute de zile**, fiind expresia creației înalte, febrile, de o incontestabilă valoare estetică, a unuia dintre cei mai importanți scriitori de azi.

Poezia lui Gabriel Chifu din **O viață. Pagini dintr-o epopee efemeră**, ca și romanul **În drum spre Ikaria**, trans-figurează căutarea febrilă a *spațiului ființial*, în ficțiunea unei insule netrecute pe vreo hartă, unde coboară îngerii pentru a salva pe oamenii care merită salvați și, deopotrivă, în (auto)ficțiunea propriei ființe, în vîrsta de aur fixată, pierdută în „orașelul natal”; importante nu sînt destinația, ținta, locul căutat, ci *căutarea*, lor, căutarea căutării, cum spunea un poet de azi pe urmele lui Lessing, intensitatea trăirii în orizontul acestor ficțiuni pentru că, iată, drumul pînă acolo nu e o „cale regală”, ci, dimpotrivă, rătăcirea în pustie a lui Cain: o epopee ale cărei tonalități „homerice” se aud distinct în neliiniștea și spațiul viziunilor poetului;

„În comica și sumbra noastră lume,/ de ești cumva în drum spre Ikaria,/ iar vasul, brusc, aiurea, ți se strică,/ precum copilului, frumoasă, jucăria,/ te vezi ajuns și stai fără să vrei/ pe-o insulă uitată, mică,/ ștearsă din hărți și fără nume/ sau cu mai multe, - două, trei./ Acolo e un munte viu, măreț/ unde înflorirea pură și cerească,/ aceea care n-are preț,/ și gheața mult prea omenească/ ambele, laolaltă, deodată se-ntimplă./ Ce rază, vai, acolo lin coboară/ în istovita-ți, trista timplă!/ Ci tot acolo mai descind pe-o scară/ făcută din mătase sau din sfoară/ și doi medici caraghioși picați din cer./ Dintre cei aflați pe moarte,/ ei pe cițiva îi aleg din ger/ și-i duc sus, în adăpost, departe” (**În drum spre Ikaria. O viziune**).

Prozatorului care caută Ikaria într-un vapor, pe o mare grecească, traversînd un spațiu, mergînd înainte, spre un loc de dincolo de lume, dar și poetului care urcă într-un tren din „gara de nord” spre orașelul

Ikaria); trecutul spre care se îndreaptă trenul din Gara de Nord nu este o lume de recuperat, cu vîrsta sa de aur, ci o Țară Pierdută, un hățîș de unde nu se poate ieși, o limbă uitată, un cod de nedescifrat: „Trecutul e o țară pierdută/ în care mă întorc și/ nu mai recunosc locurile./ Mă mir cît de mult/ s-a schimbat totul/ am trăit altceva decît eram convins/ c-am trăit?/ Sunt derutat de mine însumi,/ de chipul meu diferit,/ de sufletul meu care-i altul./ Sunt illogic eu pentru mine,/ încîfrat eu pentru mine/ aidoma unui cod de comunicații german/ din al doilea război mondial./ Un hățîș, trecutul./ Ce am trăit seamănă cu o carte scrisă/ într-o limbă uitată./ Nimeni nu o mai poate citi/ și nu există dicționare/ cu care să fie tradusă” (**O carte scrisă într-o limbă uitată**). Ikaria prozatorului și trecutul poetului reprezintă ceea ce aș numi un *univers secund*, o lume nouă, interioară, creată cînd „închipuirea și trăirea s-au tot apropiat”, devenind Una, în imaginea vălurită a locului unde îl va fi dus trenul („Aici, unde totul se tulbură și pierde,/ a venit de undeva o adiere./ Enigmatică, m-a luat și m-a dus/ undeva sus, foarte sus./ Pînă acolo calea e lungă,/ vulturul putere n-are s-ajungă./ Nici frig acolo nu e sau vreo boală,/ camera suferinței e goală./ Pînă acolo nu știu cum,/ chiar moartea se rătăcește pe drum./ Doar raza acolo domnește./ Suprafiresh și firește/ peste mine-n troiene se-adună,/ glorioasă povestea să-și spună” - **O adiere m-a luat și m-a dus**) și în viziunea unui trecut incert, cu drumurile de înapoiere șterse de „cineva foarte ludic și foarte crud”.

Figura tutelară a trecutului șters este *puștiul în pantaloni scurți* care așteaptă, „în inimă cu o nemărginită speranță, o nemărginită inocență”, în gara orașelului de lîngă Dunăre. Cu o narativitate atent studiată, care ambalează ceea ce va fi fost în doze mici, mostre „pour les connaisseurs”, textele lirice, fixînd imagini fulgurante, tremurate, cu oameni, locuri, întîmplări, stări, emoții, tablouri, însemnări, firimituri epice constituie o oglindă neagră, *spaeculum*, care arată trecutul ca să-l facă să dispară pentru totdeauna; puștiul în pantaloni scurți la derdeluș, „cu patinele noi, primite de Crăciun”, în cireșul „doamnei Popescu”, la fotbal „pe cîmpiuță”, în apa Dunării și în „bătăliile” de pe malul fluviului sau

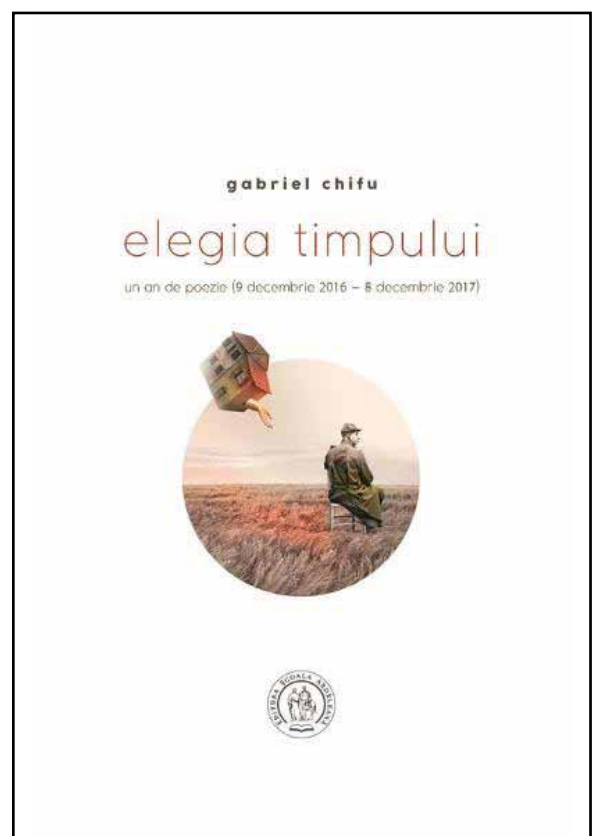
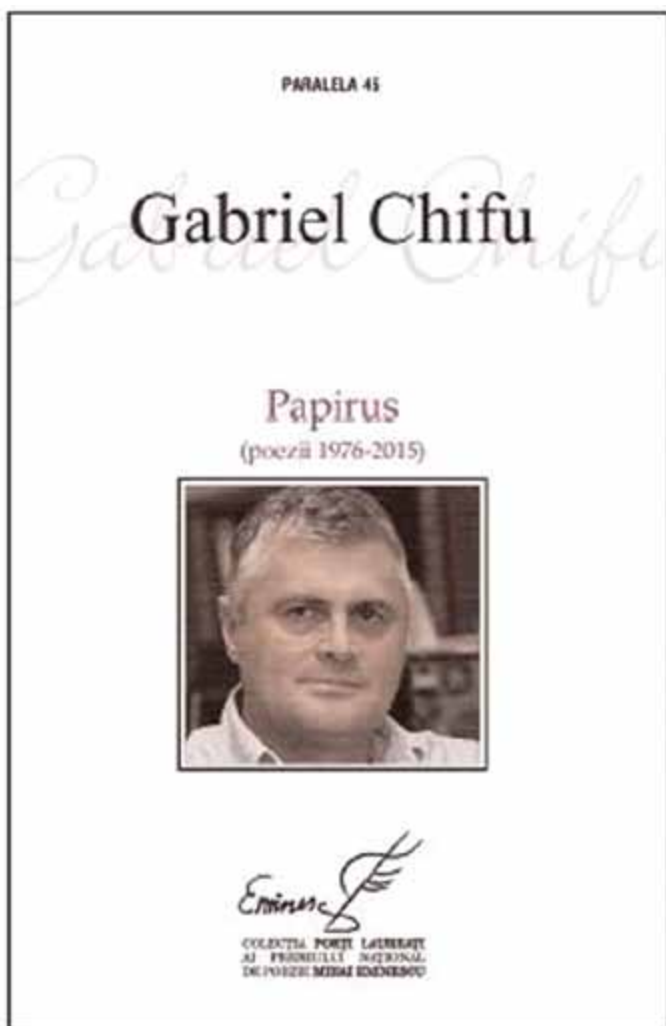
afară. Să-ți clănțane dinții de frig, în casă. Să-l ridice din pat, în miez de noapte, pe domnul Stoianovici, prietenul tatei, dentistul, pe motiv că are nume sirbesc, iar Tito a trădat cauza, s-a dat cu dușmanii. Să stai la coadă pentru pîine neagră pe cartelă și să visezi, noapte de noapte, o portocală dulce, aurie, aromată, mare de nu-ncape-n casă, o portocală pe care n-o vei avea niciodată” (**Binele și răul din copilăria mea**). Ceea ce restituie poetul din viața puștiului în pantaloni scurți nu sînt amintiri, ci viziuni asemeni Ikariei, la care nu se poate ajunge decît ieșind din sine, în expansiune spre idealitatea a ceea-ce-va-fi-fiind ori a ceea-ce-va-fi-fost; în epopeea din **O viață**, aedul „cîntă” o țară „invizibilă/ fără porți și ferestre”, ultima destinație a drumurilor sale, care, vai, e locul fără intrare și fără ieșire.

Dacă stările din **O viață** se leagă, mai ales, de trăirea erotică, în bucuria și noima retezate ale unei povești de demult („În tine/ cu totul năzuiesc să mă mut./ Ca-n apa din Budva cea clară/ în marea minții tale să intr-ntr-o seară,/ să înot enigmatic, iluminat și tăcut/ pînă ce uit de mine,/ și mă șterg din poveste,/ și tot ce-aveam deodată este/ ca și cum nicicînd n-aș fi avut./ Iar universul atunci, da, altă noimă are,/ alt cer, și alte stele, și alt soare./ Compus e doar din noi,/ din mine și din tine, din noi doi,/ dar într-un fel anume: eu fără nume,/ eu rătăcind în tine/ și moartea nu mai vine” - **Iar universul atunci, da, altă noimă are. Un psalm**), iar emoțiile sînt fie ale frisoanelor date de lupta cu „tainicele spirite”, de *hohotele de rîs* „strident, diabolic” ale „marelui gîde” și ale regizorului din culise, care mînuie sforile marionetelor, fie ale „portocalului din Tesalia”, ale globurilor de sticlă din bradul de Crăciun și ale unei seri într-un restaurant din Sinaia, în tonurile unei „melodii răscolitoare”, cîntată de un pianist orb, ca în **Scenă într-un restaurant din Sinaia**, *tablourile* din admirabila carte a lui Gabriel Chifu, nu sînt pasteluri, ci fragmente din ființa ruptă în bucăți de vîntul „versatil” sau „tăios”, venit prin una din spărturile din cerul casant de deasupra; majoritatea tablourilor provine din „Baicului” (**Noapte, în Baicului. O viziune, un tablou, Tunete și fulgere de vară, în Baicului, Marea. Tablouri și viziune de vară**), unde, într-o disperare care „colorează cerul” și în viziunea expresionistă a orașului prăbușit în întuneric și isterie, din **Oraș în decembrie. O viziune**, ființa mută marea, așa cum, în trenul spre orașelul natal, ca în cunoscuta Evanghelie, crede și, astfel, mută munții în cîmpie.

În **O viață**. Pagini dintr-o epopee efemeră, Gabriel Chifu continuă, la același nivel al excelenței valorice, aventura lirică din **Elegia timpului. Un an de poezie (9 decembrie 2016 - 8 decembrie 2017); romanele Punct și de la capăt, Ploaia de trei sute de zile, În drum spre Ikaria și poezia din Ținutul misterios, Elegia timpului, O viață**, integrîndu-se într-o vastă bibliografie care începe, în urmă cu mai bine de patruzeci de ani, într-un **Sălaș în inimă** sînt ale unui mare scriitor de azi.

natal, trecînd prin *picla* mării minciuni „care de atîta vreme s-a așezat peste ținuturile noastre și a uitat să se ridice”, deplasîndu-se în timp, înapoi în anii '60, *li se arată* locul și timpul, dar, asemeni lui Moise, nu li se permite accesul în Țara Promisă; mai mult încă, poetul (re)intră în destinul eroului lui Ispirescu, plecat în căutarea tinereții fără bătrînețe și a vieții fără de moarte; „Iau un tren din gara de nord, mă îndrept spre orașelul natal. Oamenii îmbătrînesc, iar căile ferate române îmbătrînesc încă și mai abitir: trenul abia se mișcă, pare un melc, pare un bătrîn în baston, neputincios, suferind. Străbatem țara vibrant de frumoasă: seamănă cu o lacrimă căzută din ochii unei mame care și-a pierdut fiul. Dar frumusețea aproape nu i se vede, trenul cu greu își face loc printr-o mare piclă - marea minciună care de atîta vreme s-a așezat peste ținuturile noastre și a uitat să se ridice. Trenul, observ, nu se deplasează doar în spațiu, ci și în timp, înapoi. Așa încît atunci cînd cobor în gara moartă deja suntem în anii '60. O lumină orbitoare mă inundă și nu-mi explic de unde vine, căci e noapte. Iar din mine, cel care-a pornit la drum, n-a mai rămas decît cenușă. Ci eu acum sunt altul, port pantaloni scurți și am în inimă o nemărginită speranță, o nemărginită inocență, cu care, dac-aș vrea, aș putea aduce aici, în cîmpie, munții” (**Călătorie cu trenul spre orașelul natal**). Drumurile *se șterg* în nisipul mișcător al pustiei („drumurile se șterg sub pașii mei”, spune poetul) sau în zbaterea valurilor mării („Viața e o trecere pe apă,/ totul trece, totul dispare”, constată călătorul spre

în „autobuzul aglomerat spre Cioroiași”, în patima jocurilor copilăriei, „pitulușul, ogoiul, țurca, rișca, hoții și vardiștii” și în peregrinări „nepermise”, descoperind orașul și buchisind pancartele atîrnate pe ziduri („Trăiască Partidul Muncitoresc Român în frunte cu tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej”) ori schimbînd orașelul natal pentru Băilești, „un sat lăbărtat și plin de praf”, unde simte, iată, prima adiere a erosului lîngă o fată „frumoasă și proaspătă”, în fața televizorului, la serialul **Răzbunătorii**, dar și, apoi, în casa închiriată „de la doamna Duțulescu, în orașelul C.”, trăind sentimentul morții, învățînd „cum se închid ochii” și pe cel frumosului, întruchipat de „tănăra orbitor de frumoasă” care se plimbă, în admirația puștilor, „ca un crin mîngîietor, un lac limpede de munte, un pian”, binele și răul în propaganda vremii, care voia cu orice preț manipularea gîndirii copiilor, a puștilor în pantaloni scurți: „Ni se repeta întruna, să bîgăm la cap: «La noi, în Republica Populară Română, e bine. Sigur, cel mai bine e-n Uniunea Sovietică, dar și noi pășim cu încredere pe același drum al bunăstării». Ni se mai spunea și altceva, tot așa, fără conținere: «În RFG e rău. În Franța. În Italia. Și mai rău, în America. E rău peste tot unde balaurul capitalismului pîndește lacom, cu gura larg deschisă». Iar noi credeam ce ni se spunea și eram bucuroși că trăim aici, unde-i bine, și că n-avem nici o legătură cu locurile alea, unde-i rău. Eram convinși că binele înseamnă tot ce ni se întîmplă nouă: să ți se oprească, seară de seară, curentul electric. Să ai closetul în curte și apa curentă, la robinet, tot

Flavius PARASCHIV

cartea de proză

Despre oameni și călăi

După romanele *Regina nopții* (Editura Pontos, 2014), *Sub Constelația Lyrei* (Arc, 2017) și volumul de proză scurtă *Bocete de nuntă* (Editura Arc, 2019), prozatoarea Lilia Calancea (n. 1977) revine pe scena literaturii cu o lucrare care, cu siguranță, va sensibiliza o parte din publicul cititor. Romanul *Sunt oare un călău?* (Editura Polirom, 2022) este, înainte de toate, despre umanitate sau – mai bine spus – despre lipsa acesteia. Prima

parte a textului este un artificiu narativ și introduce cititorul în miezul universului ficțional. Margarita Kostenko își pierde părinții într-un interval scurt de timp, iar printre lucrurile lor personale găsește un jurnal (pretextul narativ care pune în mișcare scriitura) și o poză, două obiecte care vor smulge personajul feminin din ordinea firească a lucrurilor. De ce? În respectiva fotografie erau înfățișați gardieni lângă o groapă comună din lagărul Treblinka. Între acei paznici era și tatăl naratoarei, care începe să se întrebe dacă prin venele ei curge sânge

de... criminal. Tema este anunțată repede, autoarea arătându-se nerăbdătoare să ajungă la miezul romanului. Din start, cititorul știe că ceea ce va urma este o serie de relatări tragice, unde moartea va deveni o constantă...

Titlul amintește de splendidul roman publicat de Primo Levi în 1947, *Mai este oare acesta un om?*, unde durerea și suferința au cunoscut, poate, una din cele mai convingătoare expresii. Fără doar și poate, ambele titluri sunt justificabile, pentru că, într-adevăr, întrebarea este și va rămâne mereu valabilă: cei care au ucis oameni nevinovați în lagărele (naziste, comuniste etc) mai pot fi considerați oameni?

Subiectul abordat de autoare este, așadar, nu numai actual, dar și provocator. Trecând repede peste prima parte, în care identificăm reacția naratoarei la descoperirea unor informații noi din trecutul tatălui, volumul ajunge imediat la jurnalul presupusului călău, pentru care acum Margarita simte o repulsie imensă. Treptat, povestea tatălui este expusă și descoperim faptul că în 1942 acesta era „Wachmann” (gardian) la Treblinka, unul din numeroasele lagăre de exterminare ale Germaniei naziste de pe teritoriul Poloniei în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Autorul jurnalului a fost instruit în lagărul de la Trawniki, acolo unde au fost antrenați mulți oameni din țările ocupate pentru pozițiile de gardieni. Eventual, aceștia erau trimiși în diferite lagăre de exterminare, unde acționau sub comanda ofițerilor SS. Acesta este și cazul lui Kostenko, care ajunge la Treblinka, spațiu al morții prin definiție și care îl va marca pentru totdeauna. Încă de la început, personajul nu a fost capabil să împuște femei și copii, fapt care atrage atenția „superiorului”, Oberwachmann-ul Moroz, figura cea mai memorabilă din tot volumul și despre care vom discuta mai multe în cele ce urmează. Liderul gardienilor a observat din start că Wachmann-ul Kostenko a ezitat să execute oamenii și tocmai din acest motiv este trimis la post în turnul de veghe. Din acest moment, Moloz va începe o aparentă „campanie” de intimidare asupra lui Kostenko, după cum dovedesc și următoarele extrase: „ – Să nu crezi că te-am salvat! Îmi spuse într-o seară. Ți-am cedat unul dintre cele mai afurite locuri din lagăr. Acolo, în

turn, îți vei dori moartea nu o singură dată, ci de 60 ori pe minut. Ești slab de fire, Kostenko. Bun de cobai. Vreau să văd cât timp îți ia până îndrepti arma spre mine. O spuse cu tonul celui care se crede nemuritor. Sau, cel puțin, frate de cruce cu diavolul. Veșnic singur, pe contul lui. Ca unul care decide destinele altora” (p. 26).

Treblinka este un iad, iar în mijlocul acestui infern se află, înainte de toate, două

conștiințe. Moroz este omul care și-a acceptat destinul și este conștient de faptul că acțiunile lui l-au transformat într-un subom. În schimb, Kostenko se opune și încearcă, cu toată ființa lui, să nu devină un criminal. Treblinka îl va distruge, pentru că mila și bunătatea nu-și au locul acolo, iar Oberwachmann-ul cunoaște deja acest aspect, după cum se poate observa și din citatul de mai sus. Astfel, Moroz îl provoacă, într-o anumită măsură, prin cuvintele de o duritate ieșită din comun. Iată, spre exemplu, un pasaj care surprinde natura celor două personaje: „Într-o

zi, o femeie a încărunit din mers. E posibil așa ceva? Nu cumva începusem să-mi ies din minți? – S-ar putea, îmi confirmă Moroz. Nu bei, nu fumezi. Nu umbli la curve. N-ai s-o duci mult. Roagă-te, Kostenko! Numai rugăciunea te poate salva! Am ridicat ochii. Fumul cuptoarelor și ceața formată din gazele de trupuri au acoperit tot ce se numea cândva cer. Dumnezeuul meu nu se vedea nicăieri” (pp. 38 – 39).

Romanul conține, după cum era și de așteptat, descrieri ale teribilelor evenimente la care Kostenko și Moroz vor asista. Cititorul va parcurge pasaje cutremurătoare, iar unele episoade vor avea, fără doar și poate, un puternic impact emoțional.

Dintre toate personajele textului, Moroz este cel mai bine înțeles. Spre deosebire de Kostenko, care rezistă tentațiilor din lagăr, Oberwachmann-ul se aruncă cu totul în iadul din Treblinka, conștient că nu mai are nicio șansă de salvare.

De precizat că dilema gardianului-șef cu noul său subaltern este legată de faptul că acesta din urmă nu și-a abandonat umanitatea și compasiunea față de semenii. Treblinka impune celor care supraveghează deținuții un anumit tip de comportament (barbar, fără scrupule etc.), după cum sugerează și următorul fragment: „Există două mari tentații pentru un bărbat, Kostenko. Să ucidă fără să fie judecat și să ia cu sila o femeie. Într-o lume civilizată, faptele astea sunt controlate de lege sau de religie. În Treblinka ele nu sunt crime sau păcate. Dimpotrivă, o afirmare a bărbăției. Tu de ce n-ai încercat? De ce nu te tentează? Ce te reține? Oricum, vom crăpa aici. Au trecut câteva luni de când porți armă. Nici n-ai ucis. Nici n-ai violat. Ești sfânt, Kostenko?” (pp. 81 – 82). Într-un final, Moroz săvârșește un gest surprinzător, care va schimba, în bine, destinul unor oameni...

În miezul romanului *Sunt oare un călău?* se află o întrebare cu greutate: Ce este omul? La această întrebare, cel care poate răspunde cu adevărat nu este tatăl Margaritei Kostenko, autorul jurnalului, ci Moroz, Oberwachmann-ul care are, cu adevărat, o evoluție notabilă, iar din acest motiv personajul merită toată atenția.

prefețele lui Cioran

Daniel Ștefan POCOVNICU

Intertextul rupturii

Așadar, surpriza citatului ce ocupă prima pagină a prefeței lui Cioran la *Principele lui Machiavelli* reprezintă ocazia reconsiderării aplicate a modului în care eseistul negociază în general cu intertextul.

Dacă primele două cărți evitau citatul din rațiuni retorice, *Schimbarea la față a României* (1936), manifest al preconizatei despărțiri de țară, îl refuză altcumva, schimbând strategia persuasivă. Adică mai mult prin *literă* și mai puțin în *spirit*. Spirit valorizat cu pretenția unei viziuni de filosofie politică a culturii drept catalizator al cristalizării *destinului* ce oferă unei națiuni dreptul de a-și revendica istoria.

Prin urmare, tânărul autor face paradă de înțelegere spirituală superioară, în sinteză, a unor vaste spații geografice, istorice și culturale deopotrivă. Ca o pledoarie *pro causa* a înscrierii în fruntea unei eventuale culturi apte a construi destin istoric unei țări, unui popor, unei limbi.

De aici numărul semnificativ de invocări realizate în manieră, să zicem, *de sinteză filosofică*, axate pe circulația unor nume importante ale culturii universale ce definesc tendințe și mișcări spirituale majore pentru marile culturi. Este evident decupajul operat în direcția acreditării persuasive a tezei privind *mesianismul* culturilor majore preocupate fundamental de *putere*, nu de *adevăr*.

„Miturile unei națiuni sunt adevărurile ei vitale. Acestea pot să nu corespundă adevărului; faptul n-are nicio importanță. Suprema sinceritate a unei națiuni față de sine însăși se manifestă în refuzul autocriticiei, în vitalizarea prin propriile ei erori. Și apoi o națiune caută adevărul? O națiune caută puterea.” (*Schimbarea la față a României*, Humanitas, București, 1993, p. 49)

Dintr-o asemenea perspectivă, este și mai evident de ce nu poate sau mai bine nu vrea Cioran să folosească citatul propriu-zis, *filologic*, din nicio limbă și niciun autor. Abia primul sfert al cărții marchează prima (din cele trei citate propriu-zise, următoarele două devenite însă aproape locuri comune ale teoriei) concesiune acordată și care, de altfel, poate fi calificată ca insignifiantă, minoră:

„Poetul rus Belii, plin de tristețe și torturat de viitorul Rusiei, a exprimat, într-un vers sfâșietor, un sentiment care mă domină de câte ori mă gândesc serios la România: „Tu vei dispărea în spațiu, o Rusia mea!” (*Ibid.*, pp. 54-55)

Poate că practica lirismului filosofic îl împinge pe autor să exerseze respectul, nu atât pentru *ideea*, cât pentru *sentimentul* unui scriitor, altcumva destul de puțin cunoscut, cel puțin culturii și vremurilor noastre. Primatul vieții asupra rațiunii justifică orientarea spre validarea unui monopol mai degrabă al senzitivității decât al intelectului în fundamentarea unei axiologii ordonatoare a culturii.

O întrebare mai puțin previzibilă pentru orice cititor al textului de față ar suna astfel: de ce tocmai în acest punct găsește de cuviință Cioran să insereze unicul citat în toată puterea cuvântului din volum? Să fie o pură întâmplare?

Nu cred. Mai degrabă am vedea în pasajul respectiv un semn că trimite la un punct important, decisiv cumva, în evoluția argumentativă a gândirii cioraniene din această carte. Cu numai câteva pagini mai înainte, eseistul sublinia:

„În momentul când aș fi convins că po-

sibilitatea unei schimbări la față a României este o iluzie, din acel moment o problemă a României pentru mine n-ar mai exista.” (*Ibid.*, p. 50)

O primă probă, circumstanțială, a faptului că Cioran a scris această carte ca pe vasta pledoarie frenetică, strălucitoare, a despărțirii de România. După ce, în cărțile anterioare, a exersat detașarea sceptică de limitele gândirii colective, comune, a sosit acum timpul pentru ca țara natală să nu se situeze la înălțimea așteptărilor sale supradimensionate de canonul exaltărilor specifice.

Dar gândul rupturii de propria patrie nu e foarte ușor de pus în practică, nici măcar de impus la nivelul discursiv al unui text cuprins într-un volum:

„Este un fapt verificat încontinuu că detașarea de națiune duce la ratare. În ce om spiritul a putut câștiga o autonomie atât de sigură pentru ca dezlipirea de forțele telurice și de atracțiile iraționale să-i permită o respirație proprie?” (*Ibid.*, p. 53)

Perspectiva aceasta anteică dă seamă poate de ezitățile, măcar într-o măsură sincere, ale tânărului de douăzeci și cinci de ani care simte amenințarea ratării într-o cultură mică, defavorizat și de un context istoric complicat.

Totuși, în mai puțin de un an, tânărul profesor de filosofie va pleca bursier în Franța, circumstanță ce ar trebui să ne facă să citim altcumva un pasaj cheie în rezolvarea dilemei atașării și apartenenței:

„Am căutat cu frenezie umanitatea și n-am găsit decât națiuni; și cu cât le-am înțeles mai bine, cu atât umanitatea mi s-a părut mai vaporosă, mai îndepărtată și mai îndoielnică.

Nici o națiune nu verifică sensul ideal al umanității, fiindcă fiecare vrea să i se substituie. Și o națiune nu este mare dacă nu încearcă să se substituie umanității. Ce-ar fi Franța, dacă nu și-ar fi trăit naționalul ca universal, specificul ca uman, defectele ca excelențe, insuficiențele ca virtuți? Franța este atât de împlinită în sine, încât istoria ei îi dă dreptul să se dispenseze de istorie. Pentru orice francez, Franța este lumea.” (*Ibid.*, p. 53)

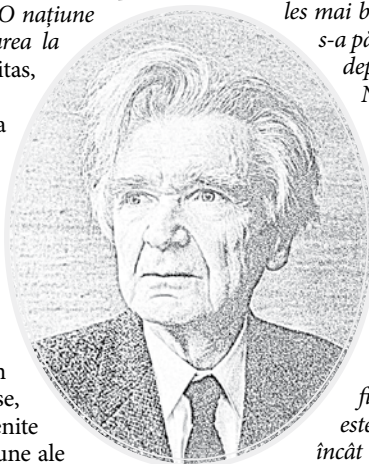
După acest moment al evoluției argumentative, pledoaria cioraniană se detensionează, devine mai speculativă parcă în consolidarea alegerii subtile, discret enunțate, ce nu mai resimte decât nevoia legitimității. Așa încât, de aici înainte Cioran se dovedește parcă mai exact și mai tehnic în a-și demonstra necesara detașare temeinică de propria țară:

„Există o ratare a țărilor, nu numai a indivizilor. Și ratarea se exprimă în satisfacerea cu un rol mediocru, cu o respirație lipsită de amploare și un ritm lent. Am crezut totdeauna că mediocritatea strivitoare a României nu poate fi învinsă fără voința de a face istorie, care, la rândul ei, n-are un sens fără un ethos, un stil și o formă nouă de viață. Un mesianism efectiv interiorizează axa istoriei în substanța unei națiuni.” (*Ibid.*, p. 56)

Dar, paradoxal, tot aici e locul unde Cioran admite ineficiența utopiei într-o cursă a destinului istoric:

„Utopia este o dezertare teoretică din fața realității. Insuficiența instinctului construiește o altă lume, neținând seamă de ireductibilul acesteia.” (*Ibid.*, p. 105)

E o recunoaștere ce va reveni oarecum surprinzător tocmai în prefața cioraniană la lucrarea lui Machiavelli.

Diana VRABIE

cartea de proză

Malada sau despre „cântecul mișcărilor fără sunet din univers”

În momentul în care urma să se căsătorească cu Felice Bauer, Franz Kafka îi formulează o cerere în căsătorie destul de bizară, având în vedere faptul că tinde mai degrabă să o determine să renunțe decât să accepte: „Vei pierde Berlinul, biroul care îți place atât de mult, prietenii, micile plăceri, perspectiva mărișului cu un bărbat sănătos, fericit și cumsecade, cu care să ai copii frumoși și sănătoși... În locul acestor inestimabile sacrificii vei câștiga un om bolnav, slab, nesociabil, taciturn, posac, rigid și aproape fără speranță, a cărui singură virtute constă în faptul că te iubește”. Dincolo de această mărturisire contrariantă străbate dorința nealterării unui sentiment sublim, înălțător, care îi susținea inspirația, îi mistifica trăirea, transpunând-o într-o dimensiune idealizată, neprofanată de ochi străini, de derizoriul traiului în comun, de banalitatea gesturilor mici. E, în fapt, apanajul artistului căruia iubirea serafică îi alimentează creația și îi spiritualizează existența umană.

O iubire care nu încapă în trup, care „nu se trufeste, nu se mândrește, nu trădează, nu cade”, o iubire închisă într-o carte ca într-un univers mistic, ne propune Rafila Radu, prin microromanul poetic, *Malada. Din jurnalul unei muze*.

Un debut în proză mai mult decât promițător, alimentat, în chip vizibil, din țesătura poetică a celei pentru care poezia este *Amantul vieții*, iar „iubirea / ca o mireasă, îmbrăcată frumos / c-un braț de fluturi” se întrecește la *puterea n*. Mai mult, anticamera prezentului volum se profilează chiar din poezia Rafilei Radu (*Viața mea cu lună, Fuga în haiku, Nunta pe firul ploii, Scrisori pe frunze, Altarul pe pelin, Katinul furnicilor de culoare roz, Singurătatea la puterea n*), de unde alunecă discret și unele motive, cum ar fi, *solitudinea* escortată de *asteptare*, care amplifică sensul contemplativei, *nostalgia purității originare*, *crediția în iubirea solară*, *memoria mitologică*, convingerea în *existența cuplului*, *misterios predestinat încă de la începutul timpului*, toate situate sub semnul Marii Iubiri, cea dintre Maestru și Muză, dintre Malada, Marele Bolnav al lumii și Allena Maria, Inefabila Artistă. Ambii bolnavi de Iubire și Poezie, de Poezie și Iubire, ca într-un cerc mântuitor, în care Instanța Marilor Iubiri nu cere probe, nu cere martori.

Povestea lor de iubire, de nimeni știută, se naște din poezie și în numele ei („Ei au iubit poezia, ei au iubit iubirea, până la identificarea cu iubirea, până la identificarea cu poezia”). El, poet, talentat, adulat, Ea, muză pentru el, pătrunsă de misterul poeziei. El, Marele Maestru solitar, căruia nici disidența nu-i aducea confortul necesar creației, Ea, simplă funcționară, căsătorită, scindată între două lumi paralele. Cei doi duc o corespondență ascunsă, mistică, mistuitoare. Mai bine zis, ea îi scrie în fiecare zi, iar el îi răspunde prin poemele sale pe care le publică în fiecare săptămână. Fără întâlniri firești, explicite, fără declarații directe, fără promisiuni patetice, fără răspunsuri clare. De fapt, – „răspunsurile erau în oglinzile sparte zi de zi și refăcute în mod sisific de-amândoi”. Apoi, EL moare brusc, ducând toate tainele lumii cu el, iar Ea rămâne să rescrie în jurnalul său ceea ce și-ar fi dorit să citească în cartea promisă de Poet.

Romanul e învăluit într-un val atât de dens de lirism esențializat încât, dincolo de conflictul care se încheagă contrapunctic, îmbracă mai degrabă haina unui poem în proză, în care este reflectată întreaga gamă a iubirii plămădită din nebulă și spovedanie, vină și teamă, păcat și jubilație, rușine și slavă, revoltă și gelozie, de duioșie și mânie, orgoliu și resemnare, furie și umilință, dor și groază, mândrie și credință, îndoială și adulație, venerație și tristețe, însingurare și optimism și de unde răzbate „cântecul mișcărilor fără sunet din univers”.

Folosind convenția diaristică la nivel de subtitlu – *jurnalul unei muze* – romanul abolește mărcile acestuia, întrucât nu regăsim nici principiul calendaristic, nici elemente toponimice inerente, iar axa evenimentială se reduce la un număr mic de fapte care constituie doar pretexte pentru evocările trăitului.

Romanul care se încheagă din aceste însemnări diaristice nu este scris de autoare pentru sine însăși în exclusivitate, ci mizează pe un anumit public și pe reacțiile de nedumerire ale

acestuia în fața unei succesiuni mozaicale de imagini și stări atent programate. Mai mult, cartea își „încenează” propria lectură, se oferă deci ca operă „de citit”, are în vedere potențialul lector: „Citindu-mi jurnalul, fiecare ar putea face un exercițiu simplu al minții, punându-se în situația nefericită sau fericită, de ce nu?, de a-i fi cuiva muză, mai simplu, mai concret, de a deveni partenerul de dialog al cuiva cuibărit în adâncul inimii ...” Totodată, romanul invită la alte lecturi (Eminescu, Arghezi, Eliade, Cioran, Cehov, Dostoievski) și reanimă jocuri intertextuale, inserând frânturi de poeme străine și proprii („Nu degeaba, cu mult mai târziu, a găsit prin textele sale, scris cu litere de mână: «De la geamul meu luna se vede altfel. Altfel, altfel, altfel»”).

Deși alege formula confesiunii în jurnal, autoarea nu evită a se folosi de regulile narațiunii elaborate, convertite într-un fals jurnal al unui personaj fictiv („Nimic nu datorez nimănui, nici chiar mie. Toate numele din carte sunt fictive”), căruia nu-i neagă inserțiile autobiografice („Poate că o parte dintre descrieri sunt fine inserțiuni biografice, poate că o parte, dacă nu toate, sunt trăirile mele, așa după cum Flaubert bine a zis: «Madame Bovary ăstă moi»”).

Povestea ridicată emoțional la puterea virtuții are un început și un sfârșit care generează o unitate de conținut, rezultată din trăirile halucinante ce glisează între trecut, prezent și viitor, înregistrând imagini fulgurante, eliptice, dar sugestive în vederea configurării identităților protagoniștilor. Conflictul este potențat și de aluziile la regimul comunist, insinuându-se că oamenii Securității se temeau ca el, Maestru, prea iubit și adulat de public să nu adune cumva adepți în vederea unei răzmerițe politice, motiv pentru care Allena Maria este chemată la Securitate pentru interogatoriu. Ancheta îmbracă însemne groțesti: „ce-i cu atâta verde în poezia ta”? Poemele născute dintr-o iubire spirituală nu aveau nicio legătură cu aluziile la hainele verzi ale legionarilor, ele veneau din „amestecul perfect cu cerul, cu pământul, cu apa, cu frigul, cu iarba, cu spaima, cu boala...”, din

neputința de-a rosti cuvintele, dincolo de care se întindea bucuria tăcerilor consumate după legea îngerilor.

De fapt, emblematicul suprapersonaj din roman este *Nespusul*, îndărătul căruia se adună toate misterele universului, toate tainele lumii, toate trăirile prinse în șubrede clame ale speranței. Naratoarea deține apanajul limbajului tăcerilor absolute, nu forțează, în consecință, limitele *nespusului*, preferând să scruteze interogativ lumea, să (se) observe, să perceapă, să participe, proiectându-se în însemnările sale.

Chiar dacă nu este un jurnal decât prin convenția titlului și prin acea tatonare a eului profund într-un spațiu specific de reclusiune, *Malada. Din jurnalul unei muze* rămâne virtual deschis la infinit, ca și jurnalul, pentru că povestea sa reproduce mișcarea centrifugă a sufletului care iese din sine și se deplasează virtual spre subiect, într-un flux continuu. E dragostea desăvârșită, care, născută în adâncul unei persoane, nu poate să dispară. Rămâne grefată pentru totdeauna în sufletul senzitiv: „Iubirea care nu anulează alte iubiri, dimpotrivă le sporește aura, unindu-le între ele”. Acasta e simptomul dragostei adevărate: a fi alături de ființa iubită, într-un contact și o proximitate mai profunde decât cele spațiale. Este lecția supremă pe care o livrează acest roman, convertit într-o pastă lirică cu efuziuni nostalgice. E o fascinantă poveste despre un El și o Ea, despre Gee și Uranus, dincolo de timp și spațiu, unde pământul fertil ca simbol al perpetuării vieții, reprezintă componenta feminină ce se întâlnește cu Uranus, simbol al cerului, al puterii supreme. E Dragostea direct legată de intimitatea umană profundă, unică, absolută și ireductibilă.

Receptiv la rafinamentul estetic și relevarea iubirii ca stare pleneră, romanul dezvăluie o tulburătoare poveste de iubire imposibilă, închisă într-un mit, în care Ana este eliberată, făcută din jertfă, femeie creatoare. Întâlniți într-un vers, pregătindu-și transcenderea în adâncul iluziei, cei doi devin prizonieri ai propriului joc, nimbati de Bucuria Creației, întrucât Poezia nu ucide, nu desparte, nu trădează, nu umilește – doar înalță, într-un univers *altfel*, trăit de asupra lumii, în „lăcașul fericirii absolute”.

Marina SPALAS

Mereu despre Nichita

Defăimarea răului de Nichita Stănescu

Eu construiesc misterul nu îl admir.
Fac cărămidă pentru zid de casă
cuvântul care-l zic e pus pe masă
și de mâncare este
Când fi-vor să mă îngroape mort
vor observa pe un copil dormind
ce nu mai vrea să se trezească.
Când toți ai mei deplin s-or împlini
abia atunci toamna putrezească,
luminoasă și cu rădăcini.
Ah, tu luminează, tu întoarce-te – acasă
ah, ochiule să ți se îplinească
durerea de a fi.
Mai liniștiți decât în toată viața noastră
culoare fi-vom și albastră.

Ce poți să faci când în spațiul public apare câte un individ care-l înjură pe Nichita după 38 de ani?

Sigur că invidia a fost atât de puternică încât n-a fost destul timp să dispară.

Atunci nu ne rămâne decât să-l povestim pe Nichita cu părțile lui luminoase.

La început vă povestesc episoade de viață care dovedesc spiritul lui ludic.

Se făcea că într-o dimineață (pe la 10-11) m-am dus la Nichita. La ora aia nu primea decât intimii. La el era sora lui, Mariana, care înainte de școală (preda matematica și fizica) venise la iubitul ei frate, Nini, să-i aducă mâncarea lui preferată, dovlecei pané cu mujdei de usturoi.

Mai era prietenul lui, Grigore Hagiu, cu care se distra de minune, deoarece acesta, vrând să repare flotorul la toaletă, dădămase vasul.

Mariana era îngrozită, dar ei se distrau.

M-a îmbiat cu dovlecei, dar l-am refuzat pentru că mă duceam la Televiziune și nu puteam mirosi a usturoi! S-a suferat.

Aici cred că trebuie să vă povestesc geneza celui interviu pentru care l-a acuzat, ani întregi, lumea literară. Interviul în care-i îndemna pe scriitori să se ducă în uzine să se documenteze.

Cum aminteam, înainte de ora 11 dimineața, nu primea decât intimii.

S-a trezit la ușă, mai devreme de această oră, cu o reporteră TV, cu echipa de filmare, cu microfonul în gură, cu indicația clară ce să spună.

Nichita era un om bun și știa ce înseamnă, pentru reporteră, refuzul lui. La el nu s-a gândit nicio clipă.

Așa că a înregistrat acel jalnic interviu doar pentru a-i face ei un bine.

Pentru curioși, doar inițialele: S. J.

Mai departe vă istorisesc apariția în volum a poemului „Defăimarea răului”.

Era în septembrie 1977 și eu am vrut să trec de la redacția literară la Teatrul TV.

„Bine”, au încuviințat șefii mei, Const. Vișan și Ion Budeșcu. „Dar mai întâi faci o emisiune de poezie în care să fie și Nichita”.

„Îți dăm peliculă color” (un mare privilegiu).

M-am dus acasă la Nichita cu echipa de filmare și am decis să-l filmăm în cadrul lui intim.

Avea manuscrisul pregătit pentru *Epica Magna*. „Alege tu poeziile”, mi-a zis.

Am ales „Defăimarea răului” și încă o poezie.

La montaj colegii mei se perindau prin cabină cam triști și-mi ziceau că n-au nicio șansă să treacă poeziile la viză.

„Trec”, le-am spus, „dacă plecați de aici și nu vorbiți nimic cu nimeni până după vizionare”.

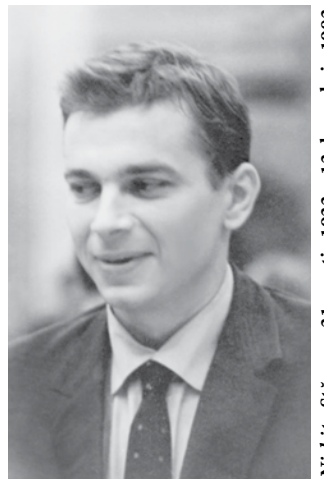
M-au înțeles și am difuzat poezia.

Când a trimis manuscrisul la Editura Junimea, „Defăimarea răului” nu a trecut de cenzură. „Dar s-a difuzat la Televiziune”, a ripostat Nichita.

Citiți și o să înțelegeți, poate, rigorile cenzurii din acei ani și viața culturală de atunci.

Care nu l-a iertat nici pe Nichita.

Poezia a fost inclusă în volumul următor.

Nichita Stănescu 31 martie 1933 – 13 decembrie 1983

Daniel CORBU

Poesis

Altceva sfâșie coridoarele

Încoronarea cu lacrimi

„Pe pământ tot ceea ce există
are nevoie din când în
când să plîngă”

Nichita STĂNESCU

Multă vreme mi-am imaginat poezia:
o femeie privind printr-o fereastră.
Multă vreme am crezut că privind prea mult
frumusețea

voi orbi.

Îmi spuneam: de m-aș învinge mereu
fără martori și fără fast

de m-aș învinge în fiecare clipă!

Dar cineva îmi arăta cu degetul instrumentele
de făurit duminici

felinarele de înaintat în deșert

altcineva tocmai descoperise complotul
lucrurilor mărunte

asupra privirilor mele

prietenii răsturnau pe trotuar valize cu îngeri
serile îmi pregăteau încoronarea cu lacrimi
și nu știam cum să te mai mint moarte
care ani de-a rândul ai acoperit spațiile albe
din poemele mele

îți cântam litanii cîntece din nordul meu
răsărite ca florile din inimă

singur îmi încurajam călătoria pe cruci
și mă vindecam de mușcătura atîtor cuvinte
otrăvite.

CÎND VEI CITI ACESTEA CITITORULE
EU DEMULT VOI FI PLECAT
PRIN ALTE POEME.

Cartea nopților

Iată și clipa cînd îți trimit Cartea nopților
în care je dirai tout; le bien, le mal tout enfin.
Cîte nopți vanitoare trecut-au

Lenor,

în care așteptarea se înalță piatră cu piatră
precum piramidele în deșert

cînd auzeam de departe respirarea zeului
bolnav

și vedeam cîntăreții de jazz ai tinereții mele
cum își împrumutau unul altuia
aerul mulțumirii de sine.

ATÎTEA NOPȚI VANITOASE ȘI NIMENI
VINOVAȚI PENTRU IUBIRE!

Viață chircită prin colțuri viață

șchiopătînd din drumul Damascului spre
Steaua Carnagiului

trecută direct pe manuscris

și trecută life pe fereastră internetului. Cuvinte
atinse de inimă – nedevalizate monade.

Atîtea nopți vanitoare trecut-au Lenor

dragostea mea / boceluță de șoapte, /

ascultă pasărea paradisului cum cîntă
îmnuri în zori!

Poftiți, domnule Kafka!

S-ar cuveni un imn pentru
alunecarea-n abis

s-ar cuveni o dovadă!

Și pe cînd se desface-n bucăți zeul tău protector
și înflorește văzînd cu ochii labirintica
civilizație metatextuală

iar miracolul dezgolirii de sine

atinge apogeul cu aceeași febrilitate

cu care neofitii își împart Paradisul

nu dispera! LUCRUL ÎN CARE NIMENI

NU CREDE SE-NFOMETEAZĂ ÎN SINE

și totul e salvator

pînă și această peticită speranță

pînă și acest vis amputat

și chiar această dimineată în care

stai și privești picurii ploii pe un mormînt nou.

Cineva mătură curtea abatorului cineva spune:

poftiți domnule Kafka!

S-ar cuveni un imn pentru

alunecarea-n abis

s-ar cuveni o dovadă!

Nu departe: o trompetă rezemată de zid.

Mîna clipocind ușor înspre inimă.

Îngerul Gabriel

Astă noapte mi-a căzut din raft

Un veac de singurătate

fantastica baroca celebra carte a lui

Gabriel Garcia Marquez

și odată cu ea Toamna patriarhului

Colonelului n-are cine să-i scrie și

Cronica unei morți anunțate.

Să fie doar răzbunarea unor cărți

care se vor recitite sau ce semn îmi dă

regele Gabriel?

Atunci i-am bătut repede cu emailul într-un

geam de laptop prietenului Alvaro Mutis.

Nimic rău, îmi scrise Alvaro

ți-o fi trimis Gabriel un înger

de mîngîiat nefericirea un semn al

fericitelor sale totemuri.

Atunci am deschis cartea lui

Gabriel Garcia Marquez

și în noaptea limpede am citit:

Viața nu este ce ai trăit, ci ce îți amintești

că ai trăit și cum ți-o amintești

pentru a o povesti.

Și: Dacă pentru o clipă Dumnezeu ar uita

că sunt o marionetă de cîrpă

și mi-ar dăru o bucată

de viață, cu siguranță nu aş spune

tot ce gîndesc, dar aş...

Pe urmă am silabisit împreună

între cărțile nopții:

Nu-plîn-ge – pen-tru – că – s-a – ter-mi-nat,

zîm-beș-te pen-tru – că – s-a – pe-tre-cut!

Ultimul zeu

Se dedică tuturor colegilor

de la Școala ieșeană

de potcovit inorogi

Cade noaptea ca o tîgvă de faun

luna-i purtată-ntr-o sacoșă de nebunul
orașului

și din nou îmi amintesc seara în care
ticluiam scrisoarea către zeul cel șchiop
dormitînd prin tibetane barăci.

Cum legați

ombilical de mecanismul celor șase estetici

scrijeleam fiecare câte-o literă pluriformă

(împrumutată din universala panoplie

de semne) vorbindu-i despre bucuriile

date cu var precum bolnavii de lepră

despre devenirea dialectică a torturatorului

de umbră

despre mirosul de Neant jilav și de

zădărniciie apoasă

despre cum stăm cu ditamai Mîinele-n brațe

cum cangurul cu puiul-n marsupiu

că UITAT ÎNTR-O CARTE DE HOMER

PÂNĂ ȘI RĂZBOIULUI TROIAN I-AU

ÎNGHEȚAT

PICIORUȘELE.

Raport către nopțile sterpe

Poetului Mihai Ursachi

Ceea ce ne leagă e-un cîntec de moarte.

Trec printre ziduri și strig:

Abel Abel frate Abel ceea ce

ne leagă pe noi e-un cîntec de moarte!

Dar cuvintele nu-s niciodată de-ajuns

ALTCEVA SFÂȘIE CORIDOARELE.

Cu hlamida cea neagră

ca flacăra cărții luminînd

trec pe drumuri străine și strig:

Abel Abel frate Abel ceea ce

ne leagă e-un cîntec de moarte!

Un vierme înghite unul după altul punctele

de suspensie ale lumii

seara UN ZEU OBOSIT ÎMI CADE PE PAGINI.

Abel Abel frate Abel ceea ce

ne leagă e-un cîntec de moarte!

Dar cuvintele nu-s niciodată de-ajuns

altceva sfîșie coridoarele o,

TRUP AL MEU REGE carcasa mea

de spaimă & visare!

Liviu Ioan STOICIU

Nichita Danilov, la o graniță

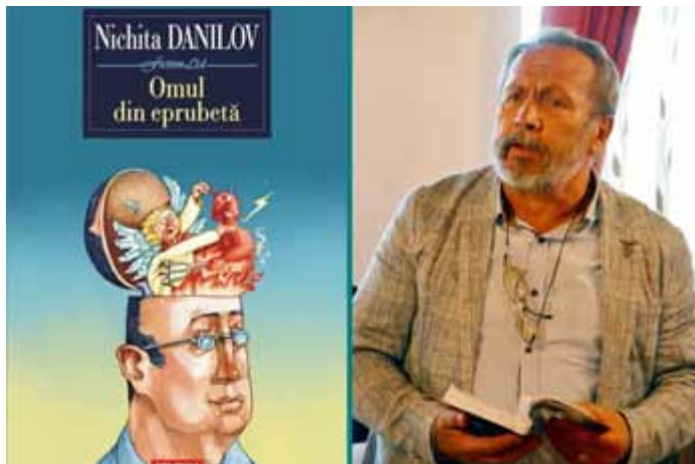
Rămâne un miracol livresc faptul că generația anilor 1980 continuă să domine piața literară de la noi și în anii 2020, cu scriitori aflați în jurul vârstei de 70 de ani, percepuți a fi tineri (liderii ei chiar arată „fizic și spiritual” extraordinar, aparent sunt „tineri și ferice” și azi), atotprezenți cu noi cărți de valoare. Unul din liderii acestei generații, Nichita Danilov (la 70 de ani din 7 aprilie 2022, La mulți ani!) e chiar culmea, scoate în avalanșă cărți după cărți, mii de pagini, romane, proză scurtă, poezie, eseu și publicistică literară de impact; să-l citești, îți ocupă tot timpul; ar fi cazul ca un critic literar să scrie o carte de soi despre viața și opera lui Nichita Danilov (dacă nu monografie, măcar „introducere în opera lui...”), să se conștientizeze public faptul că avem de a face cu un „fenomen”.

Nichita Danilov are o biografie de invidiat: absolvent al Școlii postliceale de arhitectură și al Facultății de Științe Economice din Iași, a lucrat ca economist, corector, profesor, muzeograf, editor, redactor („Convorbiri literare”), redactor-șef („Kitej-Grad”), șef departament cultură („Monitorul de Iași”), director (Teatrul de copii și tineret „Lucașfăruș” din Iași), secretar literar (Teatrul Național din Iași), director (Casa de Cultură „Mihai Ursachi” a municipiului Iași). În perioada 1998-2000 a funcționat ca atașat diplomatic pe probleme de presă la Ambasada României din Republica Moldova, pe parcursul unui an fiind ambasador ad-interim al acestei misiuni diplomatice. Pe Wikipedia e prezentat și ca „politician de etnie rus-lipovean din România”. E o personalitate „de prim rang” a vieții publice de la noi, de care ar trebui să țină seama nu numai muritorii de rând. S-a născut într-un sat din nordul Bucovinei, situat la graniță. „Un sat pitoresc pe vremuri, cu vreo cinci biserici și un amestec ciudat de populații. Puteai întâlni aici ruși, evrei, ucraineni, polonezi, unguri, un franțuz scâpătat, un armean și multe alte neamuri”, spune Nichita Danilov: M-am născut la marginea dintre lumi și, aș putea spune, chiar la marginea istoriei, într-un sat situat la graniță, unde harta României se agață în cui. Mi-am trăit copilăria acolo, exilat într-un fel de Ev Mediu postmodern, având impresia că mă aflu în centrul lumii. În plină eră proletcultistă, în timp ce Dumnezeu era hulit pretutindeni în jur, în satul meu credința, portul, datinile și obiceiurile rămăseseră neschimbate de câteva veacuri... Oriunde te duceai, îl găseai pe Dumnezeu. Dar și pe Diavol. Binele și răul se amestecau de-a valma, și pentru a le putea separa trebuia să apelezi la rugăciune, dimineața și seara, uneori și noaptea, atunci când forțele nevăzute ale întinericului îți invadeau somnul. Te sculai, rosteai o rugăciune în șoaptă, aruncaai o privire spre candelă palidă ce ardea mereu sub icoane și te culcai liniștit la loc.

În afară de Dumnezeu mai era însă și granița. O graniță încă proaspătă, dureroasă, ca o rană vie sădită în piept. Ea fusese trasată între satul meu, Climăuți, și satul unde se născuse mama, Fântâna Albă, acolo unde a avut loc pogromul. Ea separa două lumi, a noastră și cea de dincolo. Și, dacă la Climăuți te puteai întâlni cu îngerii lui Dumnezeu pe pajiște, la cimitir sau pe ulițele satului, dincolo de granița marcată de un gard înalt de sârmă ghimpată și câțiva stâlpi indicatori pe care străluceau însemnele unei puteri întunecate, îngerii fuseseră alungați și în locul lor bănuiau patrularele de soldați și de milițieni ai lui Anticrist. Ce noroc să ai asemenea amintiri (și asemenea talent, să pui pe hârtie ce gândești): Mă sculam trezit de sunetul clopotelor și mă culcam privind strălucirea clopotelor albe de razele lunii....

Dumnezeu era acolo, prezent în fiecare loc, și acesta era pentru noi lucrul cel mai important. Având să publice în cărțile lui de versuri: Cum se sprijină nouri negri de cer, / așa se sprijină / sufletul meu / de umbra ta, Doamne! Închinat mereu („Invocație”): Tată al micilor și tată al marilor lucruri / tată ce hohotești sub pământ / și tată ce râzi în ceruri / tată de pretutindeni și tată de nicăieri // Tată al focului și tată al apei / tată al norilor și tată al vântului / tată al răsăritului și tată al apusului / tată al luminii și tată al întinericului / tată de dedesubt și tată de deasupra / Tată al nimicului / și tată al Totului!

Nașterea și copilăria într-un sat de la graniță (graniță căruia poetul îi spune și margine) și-au pus „pecetea” pe destinul, pe firea, pe caracterul viitorului scriitor: Tind să cred că marginea mă definește. Ea îmi ține loc și de paradis, și de infern. Oriunde aș

merge, orice aș face, orice aș gândi, oricum aș respira, marginea mă însoțește fidelă ca o umbră. Nu pot să ies din „cercul” ei, mărturisește Nichita Danilov. Venit cu părinții la oraș, la Iași, din 1964, la școală, îl citez în continuare: Oricât de mult am încercat să mă adaptez, granița dintre mine și ceilalți continuă să existe... La fel s-a întâmplat mai târziu și în viața literară. Între mine și ceilalți s-a aflat întotdeauna o fâșie arată peste care nu pot trece... Câteodată mă trezesc jucând tontorii pe marginea ei... Consider că vei face ceea ce ți-e predestinat să faci. Și ceea ce nu, nu. Altfel, dincolo și dincoace de graniță sau margine (obsedantă, „definitorie” de-a lungul timpului pentru poetul de ieri și de azi): Noi sintem prizonierii neantului, prizonierii neantului / și strigăm din neant în neant, în neant: / de aici nu vom putea evada niciodată!, scrie Nichita Danilov. După o viață de om, trăgând concluzia, îl citez iar: Am domnit într-o țară inexistentă, / într-un timp inexistent, / peste niște supuși inexistenți. / Voința mea a fost dreaptă, / legile mele au fost drepte. / Brațul de fier, ochiul neîndurător. / Numele meu a fost Deșert. / Legea mea: Zădărnice. // Timpul meu se va întoarce! Legea noastră: zădărnice!

Ce e poezia... Spune optzecistul Nichita Danilov: Discursul poetic lung are nevoie de contrapunct. De schimbare de ritm sau de perspectivă. Altfel devine obositor și se dezumflă de la sine. Uneori, prea multa gravitate zgârie timpanul. Dacă aceeași temă e abordată dintr-un alt unghi, să spunem ușor ironic, imediat perspectiva se schimbă. Iar gravitatea își arată și cealaltă față a ei. Zâmbetul, ironia trezesc în suflet o stare de bucurie. Chiar și atunci când te apleci asupra unui abis, nu trebuie neapărat să-ți încrunți fruntea... Am deprins harul improvizăției, al sofisticii de zi cu zi. În genul, citez din Nichita Danilov: Întreg universul / nu e o decât amintire / a ceea ce n-a fost / și vrea ca să mai fie. Sau: Timp al unui alt timp. / Nostalgică durere a lucrurilor, umbra cărui cer ești, melancolie? Și mai aplicat, spune

poetul: Poezia vine de la sine, în urma unor crize și experiențe lăuntrice care, după cum am observat, au o anumită ciclicitate. Ea se cristalizează în timp. Trebuie să ai răbdare să observi tot ce se petrece în jurul tău. Și nu trebuie să forțezi nota. Pentru poezie e nevoie de o respirație liberă, de o anumită clipă, în care simți cum în pieptul tău pătrunde, odată cu atomii de aer din jur, și o mică picătură a duhului ce animă materia. Citez din Nichita Danilov: În fața bisericii vechi / mă prăbușesc pe treptele roșii / năpădite de mușchi și de ierburi / roase de pași și de vreme și strig: / acesta nu sînt eu / și aceasta nu este fața mea. Sau: Cu urechea lipită de burlanul / de dinspre partea de răsărit a Casei, / în singurătatea mea ascult / cum pe cerul gol se tânguie vidul... Mai mult: Sunt tristețea cea mai vastă, / cel mai dureros extaz. Plus: Nici depărtatul țipăt de dragoste / și nici chemarea nostalgică a morții / nu mai tulbură înăuntru nimic. // Și doar neîndurătoarea rază a lucidității / străbate tot mai rece și necruțător / orice 'ndoială, orice speranță, orice fior! În absolut: Nicăieri nu mă aflu, / nici înlăuntrul meu / nu mă regăsesc... Spunea Radu G. Țeposu (în Istoria tragică & grotescă a întunecatului deceniu literar): „Nichita Danilov e unul dintre puținii noștri poeți cu vibrație metafizică

adeverată, aflat mereu în disputa dintre trăire și cunoaștere. Vedenia e la el o formă a viziunii, iar insolitul înregistrării, un mod de a traduce criza interiorității.” Dinspre prozator, pentru mine mare prozator, nu numai poet: Da, proza mea a fost catalogată de mulți drept poetică. Ea uzează de un imaginar bogat. Are mai multe straturi și înțelesuri suprapuse. E o proză, aș putea spune, parabolică, implicită, nu explicită (parabola nu e forțată, ea se degajă ca un abur din text), vizionară, ce se ridică dincolo de contingent. Nu aș vrea să înțelegeți că eu caut cu tot dinadinsul să mă exprim într-un limbaj parabolic, acesta e modul meu de-a fi. Modul meu de-a percepe realitatea. Metafora pe care o cultiv e construcție la nivelul întregului text. În interiorul lui veți găsi cuvinte obișnuite. Frazele sunt simple, logice. Înțelesurile sunt însă, după cum am precizat, multiple. De aici și senzația de poeticitate. În ce mă privește, am oroare de beția metaforică. Să ne întoarcem însă la poeticitate. Poeticul nu e gratuit, el nu se rezumă la o beție de cuvinte, el e legat de substanța umană și de modul cum ni se relevă lumea în eul nostru profund. În proza mea se împletesc realismul cu suprarrealismul, metafizicul cu grotescul, reveria cu ironia, cu fantasticul. Totul e pus sub semnul întrebării. Orice poate deveni orice. Pe calea chimică sau ideatică, declară Nichita Danilov. Nu pot decât să-i admir luciditatea la masa de scris: Scrierea unui roman e o aventură existențială teribilă. Construiești o lume din nimic. Și la un moment dat ești dominat de ea. Fiecare personaj își are statutul său și linia sa de evoluție. Sondându-ți inconștientul, accesezi arhetipurile. Și, odată accesat acest univers halucinant, începi să te miști cu dezinvolură în interiorul lui. La poezie e altceva. Poezia lucrează cu esențele. Aici nu dezvolți, ci condensezi niște gânduri și niște sentimente pe care le-ai trăit sau poate le vei trăi cândva. Nichita Danilov, ca el.

1 aprilie 2022. BV

Doru SCĂRLĂTESCU

prescurtare din odiseea

își leagă orbul cu liră
clarvăzătorul
veștile rele
în scutece de metafore
multicolore

fiecare pe insula lui
să-și înfrunte ciclopul
ochiul flămând al secunde
unditorul arpeggiu cu ghiare
înșelătorul nisip
mișcătorul...

fără voce
am fost adus și eu în poveste

cârlige de neliniști agață de
rame
anotimpul iernatec
vicleană latină clisa de sare
polipi vineții de sargase

la pândă treaz e auzul

din cochilii de scoici
în adâncuri
sună solzoase sirene
tulburi chemări
îngeri de spumă ecouri
sufală în cornul de lună

la răscruce de semne
tresalt dureros
înlănțuit de mine însumi
ca de-un catarg

departe
se face tot mai mic înțelesul
crește clonțul de stâncă

sub ștampile de ceață
cade inert
pătratul alb de mătase

sunt scris în poveste

tolăniți pe punte
marinarii surd
cu pleoapele apăsate ușor
de ceara dulceagă a somnului...

Răstimp parizian, 1997-2000.

Jurnal epistolar (VI)

Paris, miercuri, 5 februarie 1997. Iubito și iubitele, a mai trecut o zi din exilul meu voluntar. Mă simt foarte bine la noul meu domiciliu. Neavând ceas deșteptător (o să-mi iau unul, când oi găsi ceva mai ieftin), am spaime miercurea să nu mă trezesc la timp, ca să ajung la școală la 10,30. M-am trezit astăzi la 9, am luat micul dejun, un iaurt și un ou fiert, și am plecat. De aici până la stație sunt vreo 7-8 minute, apoi cu metroul direct, de la stația Diderot/Reuilly până la Champs-Élysées/Clemenceau (vreo 7-8 stații), exact 14 minute. Așadar, în total, de la ieșirea de pe ușa casei până la facultate, la Grand Palais, sunt 20-25 de minute. Nu trebuie să mai schimb metroul. La școală, cu grupa mare (14 studenți), am făcut azi adjectivul și gradele lui de comparație, apoi conversație, apoi, la literatură, Școala Ardeleană și pașoptismul. La gramatică merge strună, pas de problèmes avec de la terminologie. En revanche, quant au cours de littérature, je suis conscient de ne trouver pas toujours l'expression la plus appropriée. Mais il y a aussi des moments où il me semble que je trouve non seulement la bonne expression, mais aussi la plus subtile. Cependant, j'espère que ces exercices forcés me conduiront rapidement à une utilisation plus courante du français parlé. Mais, dans les circonstances données, j'utilise d'une manière cinique et subtile l'ascendant de maître, en disant aux étudiants, avec une sorte d'aplomb plain de remords disons étouffés, qu'ils devront deviner ce que je dis. Parfois, lorsque je ne trouve pas immédiatement la bonne expression, je dis la phrase en roumain, puis je la traduis. Je suis en train d'inventer progressivement une méthode didactique sui generis, inédite pour moi-même, mais j'espère que l'année prochaine tout sera plus facile. En pensant à la madeleine de Proust, je replonge dans mon adolescence, quand, vers quinze ans, récent élève de lycée, avec l'argent de ma première bourse, j'ai acheté à la petite librairie de la place Chilia de Constanța, le superbe volume bilingue Baudelaire, compilé par Geo Dumitrescu. Et je ne connaissais pas encore un mot en français. Baudelaire, mon maître de français! Sans avoir pris de cours de français à l'école, tu sais, le français a toujours été ma faiblesse.

Iaca, aista ar fi nivelul francezei mele. Cam întortocheată și plină de solecisme, dar plină și de entuziasm.

Am venit repede acasă, pe la 4 p.m., mort de foame și frânt de oboseală. Tocmai am mâncat (varză cu... parizer din conservă) rămasă din prima săptămână. Rea, rea, dar, de foame, a trebuit să o îngurgitez. Desert: iaurt cu zahăr! Este, această rețetă, madelaine-a mea, adică exact rețeta pe care mi-o oferea, în copilărie, când eram dus în vizită la ea, în miraculosul cartier Columbia al Cernavozii (miraculos pentru că acolo, la poalele dealului de calcar și lut galben-roșcat, la doi pași de albia Dunării, au fost găsiți „gânditorul și soția sa”, vestitele statuete neolitice impropriu numite „de la Hamangia”!), la nașa mea de botez, Eugenia Columbeanu, al cărei soț, fost ofițer al armatei regale, cu aproape treizeci de ani mai tânăr decât ea, se prezenta ca urmaș direct, prin sora acestuia, al lui Tudor Vladimirescu. Nașul meu era un vajnic latinizant (măi Jănică, tu ai auzit de Cicero? Dar de Ovidiu?), așa că opțiunea mea pentru studiile clasice s-ar putea să nu fi fost chiar întâmplătoare! Acum, când scriu, a ieșit soarele (dimineată a plouat), iar razele lui îmi bat chiar pe masa de lucru. Mă voi odihni puțin și apoi voi pleca să sondez cartierul, să caut adică magazinul alimentar cel mai ieftin și să văd cum este cu prefurile la restaurantul universitar (numit așa pe bună dreptate, căci de afară așa e văzut, arată extrem de elegant pentru o cantină. Deschide la ora 18. Săptămâna viitoare studenții au vacanță de iarnă, exact o săptămână. Pentru mine, un chilipir! Pot să-mi văd de treabă, șapte plus trei zile întregi, liber, de capul meu! Vor mai avea o vacanță scurtă, între 5-12 aprilie, apoi din nou școală, iar începând cu 20 mai, sesiunea de examene, toată luna iunie. Urmează, în septembrie, sesiunea a doua și gata. Sistemul de notare este cam complicat, trebuie să le dau studenților o notă pe controlul continuu (între 10-20 puncte), care se va cumula cu cea de la examen. Minimul necesar pentru a se considera că ai luat examenul este 10 puncte.

Cel mai mult mă dor picioarele, căci la școală stau doar în picioare, fiindcă, dacă mă așez jos, mi se pare că nu mai am inspirație. Nu mai spun că scriu foarte mult pe tablă. Tablele sunt mici, trebuie să tot șterg, așa că în pauză trebuie să mă spăl pe mâini de creta care îmi pătează și hainele. Pauza este la latitudinea profesorului. Dinu, revin cu rugămintea să-mi scrii! Am umblat trei ore prin cartier să văd pulsul străzii. Nu am găsit nicio alimentară, ED sau Lidl, care sunt, relativ, mai ieftine. Doar la Carrefour Diderot/Reuilly, un super shop cu prețuri accesibile, dar cam departe. Mi-am luat două mere, două pere și un pumn de smochine de Burgundia, un fel

de nucșoare de culoare violet deschis, ca niște mingiuțe cu ghimpișori, cu coaja care se curăță și cu un sămbure foarte mare; între ele, un miez dulce-acrișor, cu gust de agrișe, zice-se foarte hrănitor. Cina: unt și cașcaval (încă din cel de acasă!) plus un ou, plus o ceapă, plus un măr. E 9 seara, am să încerc să adorm mai devreme, să dorm o noapte întreagă, după atâtea frământări. Sper ca totul să fie în ordine cu Romi, la Huși.

Paris, joi, 6 februarie 1997. Am adormit pe la zece seara și m-am trezit pe la 5 dimineață, m-am spălat, mi-am făcut toaleta, am mâncat o pară și m-am culcat din nou până la 10. În sfârșit, m-am săturat de somn. Astăzi, am ore de la 15 la 18. E din nou soare, acum văd că geamul dinspre bulevard este cam murdar, ar trebui să-l șterg, însă mi-e lene. Aștept să se elibereze toaleta, încă un dezavantaj de a sta cu 1900 de franci, acela de a nu avea toaletă proprie. Am șters până la urmă geamul, nu m-aș fi apucat! Fiind de aluminiu, mare cât jumătate de perete, de cum am pus buretele, au și început să curgă zoaie, așa că a trebuit să-l spăl de-a binelea. Micul dejun: un iaurt! Dimineată, tradus din Sf. Augustin. De celelalte lucrări nu am chef încă să mă apuc.

Uraaa! Am mâncat la cantină, mi-au dat bon de student: 13,70 fr. Mai ieftin de atât nu găsești nici în România. De banii ăștia m-am regalat cu următoarele: o chiflă mare, un beefsteak, o salată (porumb, mazăre, fasole, morcov), un ou fiert cu maioneză și o frunză de salată, cartofi prăjiți cu morcov și alte legume fierte, un kiwi. S-ar fi putut combina și altfel. 30 de bonuri de-astea pe lună ar însemna 412,5 franci, plus încă vreo 200 de franci pentru seara și dimineața. Asta ar însemna că, cu vreo 650 de franci, scap cu mâncarea pe o lună și fără bătaie de cap și fără muncă. În cazul ăsta, nici n-ar mai trebui să mă mut în garsonieră, aș scăpa cu 1900 de franci în cămăruța asta. Numai că madama administratoare (acum e alta, nu cea din prima zi!), de câte ori mă vede îmi spune că în curând se va elibera studioul, qui vous a été réservé! Mi-e rușine să-i spun că aș rămâne în cămăruță, vorba aia, e sub„nivelul meu”. Mă tem că m-ar refuza și mi-aș șifona și„fața”. Mai am doar 200 de franci din banii împrumutați de la Eliza, încă nu am primit nicio rată din salariu. Măine mă voi duce iar pe la contabilitate, la Sorbona, să întreb. Și

Sorbona, 1997, predând gramatica limbii române

pe la bancă, să-mi iau cartela verde, care îmi dă posibilitatea să scot bani, când îi voi avea în cont, la orice oră din zi și din noapte, la automatele de pe stradă, care sunt foarte dese.

Stau cu fereastra deschisă, soarele bate drept pe masa mea, m-am încălzit foarte tare, cred că vara este aici enorm de cald, căci e orientat spre sud. Noroc că perdeaua este foarte groasă, închisă la culoare (roșu-portocaliu închis), așa încât, trasă, ar putea bara căldura soarelui.

Acum plec la școală (e orele 14, la 15 încep cursurile). Îți voi pune scrisoarea asta și tocmai miercuri pe următoarea, când am din nou ore. Pardon, am uitat de vacanță, totuși, mă voi duce o dată măcar pe la școală. Am aflat că mai este un „restaurant universitaire” în Grand Palais, îl voi vizita și pe acela să văd ce și cum. Îmi pare rău de Romi, sper să se fi însănoșit. Mai am patru pachete de Snagov, când se vor termina o să mă las de fumat, cel mai ieftin pachet de țigări costă aici 20 de franci, vreo 4 dolari, enorm. Ce să-ți mai spun? Această alergătură după economia cu orice preț mă cam și deprimă, într-un fel am „decăzut social” (mănânc cu studenții, stau în cămin). Ceilalți colegi, deși nu o spun, probabil că mă compătimesc.

Ca să mă consolez, îmi spun că sunt într-o studenție prelungită și că, neapărat, trebuie să economisesc pe orice cale, ca să ne luăm un apartament mai bun la Iași. Nu mi-ai trimis numerele de fax ce te-am rugat (Onofraș, Polirom, Fides - din contract). Ce-ai mai făcut cu Lupescu? Apare cartea mea, nu?

În fine, gata, pun punct și plec la școală. Îți voi mai scrie diseară. Nu duc dorul televizorului, ziarele le citesc după 2-3 zile, când le aruncă alții. Îmi place „Le Figaro”, dar costă 10 franci unul. Îmi place și „Figaro Magazine”, reportaje, interviuri, interviuri. Mă simt ca într-un fel de eden atemporal, la mănăstire, în pustie sau la pușcărie, oricum, în exil! La primul salariu o să-mi cumpăr un radio-tranzistor, unul acceptabil costă vreo 200 de franci.

Starea în care mă aflu este încă suportabilă. Dacă nu ar fi absența voastră, dacă am fi împreună, cred că tot exilați ne-am simți, chiar și împreună, dar am fi măcar laolaltă. Mă autoanalizez infinitezimal în reacții și gânduri, îmi re trăiesc copilăria, adolescența, tinerețea, totul... și scriu. Îți scriu ție, scriu cursurile, traduc din Augustin. Ți-am mai spus, cred că am să renunț să mă mai duc în Italia, la congresul organizat de Sorin Stati, nu am inspirație să scriu comunicarea și nici chef de trambăleală. M-aș duce totuși cu trenul, ca să am și experiența asta.

Paris, tot joi, 6 februarie 1997. Draga mea, dragul meu, v-am pus astăzi la prânz a șaptea scrisoare, aceasta este a opta. Ca de obicei, sunt frânt de oboseală, patru ore de stat în picioare și de vorbit în franțuzește, vă închipuiți ce chin. Unde mai pui că în Grand Palais este o căldură sufocantă, a trebuit să deschid geamurile, spre stupefacția studenților, care sunt întocmai ca ai noștri, și mai proști, și mai inteligenți, și mai culti, și mai nepregătiți. De exemplu, nu cunosc cuvântul francez métropole (le vorbeam de ortodoxie, slavonism, Coresi, Dosoftei, Varlaam etc.). Nici nu auziseră de Clement Marot, versificatorul Psalmilor în franceză, pe la 1550, nici de Guillaume Budé, un fel de Coresi al lor (nu toți, dar majoritatea). De unde se vede că apartenența la un popor de mare cultură nu te face cult neapărat. De altfel, este clară pentru ei concepția că trebuie să muncești dacă vrei să știi și să fii competitiv. Azi le-am dat conjugarea verbelor a fi, a avea și o pagină de texte scrise de mine și multiplicare. E mai bine decât cu manualul, cum fac cu grupa cealaltă. Cât privește literatura, de fiecare dată, îmi spun că ar fi bine să pregătesc totul acasă, amănunțit, dar nu am răbdare și o las pe inspirație, ceea ce-mi creează emoții, dar mă și obligă să vorbesc spontan pe franțuzește. Nu prea cunosc subtilitățile verbului francez, așa că folosesc mai mult prezentul. La terminologie stau foarte bine, iar cât privește frazeologia, zilnic îmi însușesc câteva expresii noi. Mi-am uitat țigările acasă și am cerut unui student o țigară, gest acceptat drept normal pe la noi, dar privit de student cu oarecare circumspecție.

După ore, dau o raită împrejurul Grand Palais-ului, unde este Sorbona IV, Facultatea de Litere. Este un bastion uriaș, cu laturile străjuite de patru mari artere, una fiind Sena însăși. În grandioasa clădire sunt adăpostite, afară de URF-ul nostru, patru mari muzee. Într-unul dintre ele este organizată o expoziție de artă khmeră, am intrat plătind 30 de franci, cu reducere, conform legitimației de angajat al Ministerului Culturii și cam atât. Pensionarii, șomerii, studenții și profesorii au reducere 50%. Tot este ceva. Clădirea, în stil neoclasic, cu cupole și colonade, basorelieful și fresce exterioare, a fost construită în 1900, cu prilejul marii Expoziții Universale de atunci (mi se pare că odată cu La Tour Eiffel). Are o infrastructură de oțel

masiv, ca și Petit Palais-ul de alături, cu care face pereche, pe malul Senei. Aici sunt expoziții permanente de artă franceză și, temporar, câte o mare expoziție. Acum avem o expoziție tematică, Cité Interdite, despre cultura și civilizația chineză imperială. Afluență mare de vizitatori, m-am abținut din nou să intru, din rațiuni de economie. Apoi, spre casă, cu metroul. La etajul meu locuiește un grup mare de japonezi, acum s-au strâns într-o cameră dublă și petrec, în felul lor, japonezește, gălăgioși și plini de miresme exotice, pește fript, alte chestii, deși gătitul în cameră este interzis. Petrec de mama focului și sunt foarte vorbăreți.

Vă povestesc în încheiere o boroboacă. După ce termin lecțiile, în labirintul de la parter, văd o indicație către bibliotecă. Hopa, mi-am zis, altă bibliotecă! O fi mai mare decât cea de la Litere! Mă duc, intru, o fetișcană stătea la ghișeu: Bună ziua! Bună ziua! Vreau să-mi fac carte de intrare la această bibliotecă! Poftiți, vă rog, numele dvs. etc., îl scrie în computer, completez fișa, iau legitimația, hai la rafturi. Când mă uit mai bine, era... aceeași bibliotecă, dar intram prin alt tronson. Așa că în acest moment eu am două legitimații la aceeași bibliotecă! Înapoi la demoazelă, o rog să anuleze a doua înscriere! Cea mai mare bibliotecă este Biblioteca Națională, și o mai fi alta pe la Sorbona propriu-zisă. Voi vedea! Deocamdată, am de lucru destul. În biblioteca din Grand Palais, de romanistică, oricum, stăpânește un haos desăvârșit!

(Va urma.)

Liviu ANTONESEI

Pallady și eu - simple note

Scriu aceste rânduri la instigare, ba chiar și la presiunile amicale ale unui vechi și bun prieten, scriitorul Bedros Horansangian care, în vremea din urmă, tinde să devină cel mai priceput cunosător al vieții și operei lui Pallady. Degeaba i-am spus că eu, ca tip vizual, sînt un pasionat consumator al picturii și celorlalte arte ale privirii, dar nu sînt nici critic de artă și, cu atît mai puțin, vreun teoretician al acesteia. Dar apucasem să-i scap cîteva informații, că Pallady este pictorul meu român preferat, că am scris cîteva articole despre artă, inclusiv cronici de expoziție, cîteva relatări ilustrate din muzeele de aici sau din lumea largă. A fost destul ca să nu-i mai scap din mînă! Dar nu despre analiza operei lui Pallady va fi vorba, nici despre locul său în istoria artei, ci doar despre niște incursiuni autobiografice, despre îndelungata mea relație cu acest maestru, despre experiențele artistice, dar și existențiale, pe care mi le-a ocazionat.

La început a fost Jurnalul...

Oricît ar părea de curios, pasiunea mea pentru Pallady a început înainte de a vedea vreo operă de-a sa sau măcar un album, o reproducere. În îndepărtata mea adolescență, am găsit în biblioteca părintească un volum semnat Theodor Pallady, care se chema **Jurnal** și apăruse cu cîțiva ani mai devreme, în 1967. Nu e de mirare că l-am citit și mi-a plăcut, încă de pe atunci eram un devorator de literatură subiectivă, jurnale, memorii, autobiografii, volume de corespondență. Dar importante au fost consecințele experienței. O vecină, profesoară de franceză pensionară, care pe cînd eram în școala primară m-a inițiat în limba pe care o predase și care, în timp, mi-a împrumutat și chiar dăruit multe cărți franțuzești și românești, m-a văzut cu volumul în mînă, m-a invitat în casă, mi-a dat să răsfoiesc un album Pallady, a purtat cu mine o discuție cum porți cu un novice, dar a înțeles că-mi place Pallady, deși nu eram în stare să spun de ce, iar la plecare mi-a dăruit albumul. A fost puțin mirată că mi-au plăcut mai multe unele naturi moarte și portrete decît nudurile, dar cu nudurile „colțuroase” ale lui Pallady aveam să mă împac mai tîrziu. Cînd să ies, m-a întrebat dacă nu vreau s-o însoțesc a doua zi la Palatul Culturii, să văd tablouri și desene de Pallady, vreo douăzeci. Sigur că am vrut!

Au urmat și operele

Nu erau chiar douăzeci, ci numai optsprezece lucrări în sala Pallady. Nu știu de ce întîi le-am numărat, apoi le-am privit pe îndelete, citind etichetele și ascultînd-o pe însoțitoarea mea, care se rezuma la explicații sumare, dar cred că esențiale, de vreme ce încă parcă o aud. Am vizitat atunci întreg **Muzeul de Artă**, dar cel mai mult, aproape o oră, am stat în sala „pictorului meu”, cum începusem să-i spun. Era sortit să fie pictorul meu român preferat. Nu vreau să spun că nu sînt și alți pictori români care-mi plac, de la Luchian la Țuculescu și de la Brauner la o mulțime de pictori moderni și contemporani lista mea este foarte lungă și mereu deschisă. Vreau doar să spun aceasta începe cu Pallady și acest lucru nu se va schimba.

După aceea, vreme de decenii, în călătoriile mele prin țară, pe cît mi-a permis programul, am încercat să văd operele lui Pallady adăpostite în muzeele din acele locuri. Sigur, am vizitat **Muzeul Pallady** și **Muzeul Zambaccian**, cred că se numea deja „al colecțiilor”, avînd șansa să fiu ghidat de marele și regretatul scriitor Radu Petrescu, un excepțional explorator al artelor vizuale. Am reușit

în timp, să văd lucrările de la muzeele de artă din Cluj, Timișoara, Craiova și încă multe alte locuri. Cred că mi-au trecut prin fața ochilor peste 120 – 130 de lucrări mari și mai bine de o mie de desene. Numai la **Muzeul Pallady** din București, erau șapte sau opt sute...

Un boier stahanovist!

Aveam impresia că am văzut o mare parte din opera lui Pallady, dar mă înșelam. Chiar dacă adaug și operele văzute în albume și în vremea din urmă pe diverse pagini de internet, nu am cunoscut decît virful aisbergului. Mereu l-am privit pe marele pictor ca pe un boier, ceea ce a și fost, dar nu mi-am imaginat că avea puternice apucături stahanoviste. Știam desigur despre celebrele sale caiete/ carnet pe care desena aproape fără răgaz, un fel de jurnale desenate, dar nu îmi imaginam că s-au păstrat atît de multe și împrăstiate în atît de multe locuri. De cîteva luni, de cînd coresondez cu prietenul Bedros și pe tema Pallady, el încercînd un fel de inventar general al operelor acestuia din toată țara, ba chiar și din lume, aproape în fiecare săptămînă, primesc cîte o informație despre noile sale descoperiri – o mie de desene la cabinetul de stampe al Academiei, peste 40 de lucrări la o biserică de lîngă Chicago, nu știu cîte zeci la regia protocolului de stat, vreo douăzeci la muzeul din Brăila etc, etc. Se conturează un corpus uriaș, Abia cînd își va încheia BH inventarul vom avea o imagine a dimensiunilor cantitative ale operei lui Pallady. Și nu putem fi siguri că va ieși la lumină tot ce s-a păstrat, unii deținători, privați sau instituționali, preferă să păstreze secretul, monopolul privirii.

Avem un gigant, cum procedăm?

Fără îndoială, Pallady este unul din marii pictori moderni europeni. Pînă în preajma războiului, s-a străduit să dovedească el însuși asta, participînd conștient la Saloanele de la Paris, Bienalele de la Veneția și la alte mari manifestări artistice europene de nivel înalt. Noi însă, odată pictorul plecat dintre noi, parcă ne străduim să-l ascundem de alții, ultima mare expoziție Pallady de la Paris a avut loc în 1976! Da, pe vremea defunctului regim comunist. Dar îl ascundem și de noi înșine! Cu excepția unor aniversări rotunde, cînd mai mișcă lucrurile, în rest domnește tăcerea. De anul trecut încoace, aniversarea a 150 de ani de la naștere, în București s-au deschis patru expoziții Pallady în același timp. O întîmplare fericită, sper să nu rămînă doar un reper istoric. Mă simt frustrat că din motive personale nu pot lipsi mai mult de o zi din Iași, dar mă bucur că termenele de vizitare s-au prelungit, așa că poate apuc să ajung acolo...

Sînt lucruri care se pot face fără mari cheltuieli, de la deschiderea mai frecventă de expoziții, mai ales de către deținătorii instituționali, la invadarea mai inteligentă a spațiului virtual. Mi se pare absurd că pe pagina de internet a **Muzeului de Artă** din Iași, nu pot vedea operele lui Pallady. Nu mă consolează faptul că nu pot fi văzute nici operele celorlalți mari artiști găzduiți! Am dat exemplul acesta pentru că am căutat recent pe site, dar e o situație generală. Le-aș sugera muzeografilor să arunce o privire pe paginile muzeelor de artă din lume, mai mari sau mai mici, toate îți permit să vezi cam tot ce au, unele și operele din depozite. Sigur, visul meu este un site general cu întreaga operă inventariată a gigantului, dar nu știu dacă vremurile pe care le trăim sînt chiar de vis!

8 Aprilie 2022, în Iași

Ioan ȚICALO

Dialogul cuscrelor

Stăteam pe o bancă în centru orașului și nu-mi puteam mulțumi îndeajuns retina de forme și culori trecător-înfoiate. Într-o vreme, nu departe, se întîlnesc două cucoane înflorate din cap până-n tălpi. Se îmbrățișează cu foc și se pupă zgomotos, bucuroase nevoie-mare de revedere. Imediat, o aud pe una, pana corbului la zulufi:

— Să ne așezăm aici, ca să-ți spun niște lucruri care-mi foarfecă creierii de ceva timp.

— Nu prea am vreme de stat ca tine, îi reproșează blondă, paiul ovăslui, dar o să stau puțin, că tare-s ocupată, nu ca altele, bezmeticele târgului.

— Cuscră Natalia, se oțărăște cealaltă, te rog să nu te fandosești de față cu mine, că eu îți știu ocupația. Îmi spune fata că în fiecare zi prinzi cîte un somn, de tremură și patul sub tine...

— Ai ajuns să mă iei în târbacă, prea cinstită cuscră, pe mine care sunt orășeancă, tu care ai venit de unde a-nțăr-cat mutul iapa, cum se spune? Și vorbește mai încet, gură spartă, că ne aude cel de pe banca de alături. Ai o trompetă, cuscră Avrămie, parcă ai împrumutat-o de la Arhanghelul Mihail!

— Cuscră, eu îți zic două de la obraz, dacă-i potîng de șters fundul ceaunului. Prima: bărbatul de acolo, am văzut eu că ți s-au cam scurs ochii după el, e un moșneag răpciugos și surd, pe deasupra, așa că pot să vorbesc cît de tare vreau. Al doile: să nu te agăți de mine, că eu știu să mai dau și cu copita, dacă n-ai aflat până la ora asta...

— Lasă fandoseala, că eu îți cunosc năravul cînd vîi la oraș. Ai trecut pe la cinstitul bufet din colț, ți-ai luat porția și acum te-ai agățat de mine să mă dai pe răzătoare. N-ai simț în tine, îți spun eu, îi de plîns cuscrul cum a trăit cu așa o nesimțită și tot așa ai crescut-o și pe muiercana de noră-mea, că-mi vine să-i rup clanța în toată ziua.

— Natalie, te-ai învățat să muști omul de fund, că acolo-i obrazul tău cel dragălaș, iar cu bărbatu-meu treaba stă cam în felu următor: Ți-l dau de pomană în tot momentul, să-i guști moarea cîteva zile și după aceea mai stăm de vorbă. De față să nu te atingi că îți zdrobesc capul ca la șerpoaică ce ești plină de venin! Ți-am dat o floare? S-o păstrezi așa și nu băga între ei doi!

— Cum să nu mă bag, Avrămie, cum să nu mă bag? Mă doare sufletul de băiatul meu pe care eu l-am crescut cu sacrificii și acum să-și bată joc de el o venetică, după ce-a strîns-o de pe drumuri?...

— Vai, ardă-te-ar focul! Care drumuri, tu? A, poate vrei să spui de drumurile facultății, că tontălăul tău nu s-a învrednicit să facă și el niște studii superioare! L-am văzut, îi învățat cît până la genunchiul broaștei. Seamănă bucățică-tăiată cu tine!...

— Măi, da' ce limbariță și ce poamă-a dracului ești! Am crezut că ai să te mai cioplești, dar se vede treaba că ai rămas la nivelul celor din preistorie. Mă mir cum de mai ai îndrăzneală să ieși în lume! Habar n-ai de civilizație și eu am terminat-o cu tine! Cînd să ne mai întîlnim, să mă ocolești măcar la zece metri, ca să-ți suport zoaiele de la țară!

— Să te văd cînd mi-oi vedea ceafa, potloagă! s-a ridicat cea cu numele de Avrămia.

În momentul acela, s-au apropiat doi tineri, ținîndu-se de mână și rostind o întrebare în același timp:

— Sărut mîna! Ce faceți aici?

— Iaca, am vorbit cît de bine și frumos vă împacăți, s-a ridicat și Natalia. Hai să vă servesc la cofetărie cu cîte o înghețată, că Avrămia se grăbește să ajungă acasă. Ea a luat deja două înghețate la...pahar.

— Cuscră, vezi să nu-ți răcești limba cea despicață... i-a urat cealaltă. La revedere, copii, sănătate și tot binele să vă dea Dumnezeu!

Laurențiu FAIFER

nostalgia duratei

F.F. și moartea

Plecat din Valea Plîngerii minat de dorul părinților, fiul de împărat se întoarce acasă. Totul e schimbat, distrus de timp, la final îl așteaptă moartea. „*Timețe fără bătrînețe și viață fără de moarte*” a fost primul contact cu trecerea timpului și cu moartea, pe la șase ani. Am plîns săptămîni întregi de frica morții, atît de reală. Ca să mă liniștesc, tata îmi spunea că o să scriu și în felul ăsta voi deveni nemuritor. Slabă consolare pentru un copil. El, însă, chiar credea.

Era cel mai simpatic ipohondru, își descoperea boli dintre cele mai spectaculoase și mai inofensive, cu care a devenit cunoscut în lumea medicilor din Iași, și avea o groază ieșită din comun față de moartea pămîntească. Din toate astea, și o parte bună. Își făcea controale periodice. A descoperit că trebuie să își monteze stenturi și a rezolvat problema imediat. Am venit din București și l-am așteptat după operație în parcul Copou, într-o zi luminoasă de vară. Cu un gest teatral, mi-a arătat biletul de externare, să văd cîte boli i-au descoperit medicii. Am izbucnit într-un rîs puternic, ce l-a indignat (nu aveai voie să rizi de bolile lui). Biletul începea cu „pacientul este

obez”. Mi-a spus atunci că o operație din asta poate să îi mai dea unui om 10 ani de viață. 10 ani a mai trăit.

A avut grijă de memoria colegilor sau a prietenilor care au murit. Fie a scos cărți, cum a făcut cu epigramele lui Gelu Homutescu, fie i-a pomenit în articole. În gîndurile lui, pe care le punea imediat în practică sub formele de mai sus, prietenii morți încă trăiau.

Iubea însă viața și se bucura că trăiește, deși nu simțea nevoia să mulțumească pentru asta vreunei entități. Ieșeam de la înmormîntări sau pomeniri de la Eternitatea și ne opream la o bere prin zonă la terase. Cu un zîmbet îmi spunea: „tot mai bine aice decît vizavi”.

Era un personaj. Cobora Copoul cu o căciulă pe cap iarna și vara cu o șapcă de marinar pe care i-am dat-o ca să îi aducă aminte de Bănescu, pe care nu îl suporta. Putea sta minute întregi la discuții, ca apoi să devină brusc grăbit, fără motiv. Avea o poftă de viață și un „ceva” care te făcea să îl crezi nemuritor.

Finalul a fost trist. Ajutat doar de domnul Ghițescu, prietenul lui, a stat singur în casă cinci luni, din cauza pandemiei. L-am văzut ultima oară în februarie 2020, în apartamentul lui. Era pămîntiu la față și, privind în urmă, avea „patina morții”. Crezîndu-l nemuritor, nu mi-am dat seama.

Stăteam în București, Bucureștiul era lîngă casă, se obișnuise. Mutarea mea la Hunedoara l-a dat peste cap. Aveam planuri să îl aduc aici, știînd că de fiecare dată mă asculta. De data asta însă, cu puțin timp înainte de a muri, mi-a spus că nu va pleca niciodată din Iași.

A fost supărat toată viața pe Dumnezeu, care i-a luat tatăl de tînr, și care, încerca el să demonstreze, e nedrept. Spre lauda lui, în nedreptatea asta nu băga și lipsa de recunoaștere din timpul vieții, care intra într-o altă categorie.

Dintre toate bolile pe care și le-a imaginat că le are, de una singură nu s-a preocupat în ultimii ani. Mîncă la întîmplare, cu grăsimi, nu făcea mișcare. În oraș avea din ce în ce mai puține drumuri, toate cu taxiul. Inima nu l-a iertat.

Vara trecută i-am golit apartamentul de cărți și de lucruri. Acum stă nelocuit. Am vrut să îl vînd, ceva m-a ținut. Zona aceea din Podul Roș încă îmi aparține. Altfel, Iașul de demult mi se mută încet pe dealuri, între cruci.

În ultimii ani, F.F. nu mai ieșea din Iași. Plecarea la Athos ca pelerin a fost o surpriză. În 2019, tot cu domnul Ghițescu, într-un drum pe care mulți vor să-l facă măcar o dată în viață. S-a întors de acolo cu o lumină discretă în suflet și în priviri. Se împăcase cu Dumnezeu.

F.F. e încă viu, dar nu mai răspunde la telefon. Și-a dobîndit partea de nemurire cu cărțile, articolele și scrisorile, și trăiește prin zîmbetul pe care nepotul său, Ioan Faifer, i l-a copiat de la naștere, dar mai ales prin noi, prietenii lui, cît timp vom trăi.

Poezie, lirică, liric și eul liric

(Ce este poezia sub aceste criterii)

Din punctul actual de vedere, răspunsul la întrebarea ce este o poezie este mai puțin simplu decât s-ar putea crede inițial. Căutăm o definiție care să permită alocări și distincții clare. Versul și rima, de exemplu, sunt clare, dar în niciun caz criterii suficiente. Iată două exemple: Textul unei melodii este în mod automat poezie? Unele dintre cele mai cunoscute poezii au fost puse pe muzică. Și invers, nu este ceva neobișnuit când textele melodiilor unor formații sunt tratate ca fiind poezie? Dar nu există diferențe și, dacă da, atunci care? Întrebarea poate fi repetată pentru melodiile de masă, șlagăre. Cu toate acestea, conform înțelegerii de astăzi, în mod evident, aceste texte nu pot fi caracterizate ca fiind poezie. Se vorbește despre un roman sau texte în versuri; cuvintele de bază sunt text și roman. Faptul că sunt puse în versuri nu le transformă în mod automat în poezie.

Balena nu este un pește cu toate că trăiește în apă, ci este un mamifer... Acest lucru nu se poate observat direct și superficial la animal: o anumită înțelegere a funcționării științei, a sferei definiției și a condiționalității istorice a trăsăturilor și categoriilor este necesară pentru a găsi această atribuire plauzibilă. La rândul său, acest lucru presupune că privitorul trebuie să știe ce este acolo pentru a vedea într-adevăr. Se poate vedea, foarte simplu, că în manipularea științifică a literaturii s-a dezvoltat o înțelegere conceptuală și modalități de vorbire care diferă de cele din viața de zi cu zi.

Acest lucru se datorează în principal efortului de a delimita în mod clar obiectele subiectului și de a afirma cât mai precis despre ce este vorba. Distincțiile definitorii nu par întotdeauna plauzibile și nici lipsite de probleme. În cele ce urmează, se încearcă, prin urmare, a se dezvălui cauza acestor probleme: Ele sunt constrângeri practice caracteristice obiectelor și subiectului acestora. Odată ce problema a fost identificată, ar trebui să ne fie mai ușor a ne ocupa de termeni. Ce este o poezie?

Utilizarea termenilor „poem”, „lirică” și „liric” este fundamentală pentru o primă înțelegere. Ele formează un câmp de termeni care nu este la fel de îndepărtat de ideile cotidiene pe cât ar putea pare atunci când ne-am întâlnit pentru prima dată cu cercetarea îndeaproape a literaturii. Situația este oarecum diferită când vorbim de „eul liric”, care este folosit în multe interpretări. Aplicarea sa corespunde efortului expres de a îl separa strict de înțelegerea cotidiană dintre poet și a poem.

Privind majoritatea textelor, cititorul poate decide cu ușurință dacă este vorba despre o poezie sau nu. Chiar mai mult decât atât, cititorul consideră unele dintre poezii ca fiind poezie, iar alții nu. Decizia se bazează pe experiența acumulată de la o vârstă fragedă. De exemplu:

*Podul de piatră s-a dărâmat
A venit apa și l-a luat...
sau
Mână, mână moartă
La popa la poartă...*

Și altfel de jocuri pe care le cunoaștem din copilărie, la fel ca și poeziile de album adolescentin sau cele de ocazie cu urări la diferite festivități, fie nașterea unui copil, zile onomastice, nunți sau decese.

Versurile ne însoțesc o viață întreagă. „Comunitatea” evidentă a tuturor textelor, care în acest sens intuitiv sunt considerate poezii, constă în devierea ritmică și tonală de la vorbirea cotidiană. Liniile sunt accentuate în anumite locuri recurente, unele necesită pauze în vorbire, altele rimează adesea. Prin aceste abateri (audibile) se înțelege în mod normal termenul „vers” ceea ce exprimă pe scurt „text în versuri”.

Caracteristicile versetului marchează diferența față de proză. După cum arată exemplele, nu este suficient să se determine cu exactitate ce este poezia. Acest lucru nu se aplică doar în viața de zi cu zi, ci și în domeniul artei în general. Când se recită versuri pe scenă se interpretează o poezie? Pentru a defini ce este o poezie, trebuie adăugate alte criterii, caracteristicile ritmice și tonale.

Privind noțiunile cotidiene despre poezie, în special la o contradicție iluminatoare care este legată de stima generală ridicată a acestora: Pe de o parte, poeziile sunt considerate o formă specială de literatură, ca un gen „dificil” bazat pe un limbaj special. Utilizarea cuvântului „poet” sau mai vechi „bard” implică adesea o evaluare pozitiv calitativă; oricine se numește astfel, stăpânește dificultățile lingvistice. Pe de altă parte, mulți cred că pot scrie o poezie ad-hoc.

Această contradicție este legată de ideea că poeții sunt

oameni speciali și că poeziile sunt sentimentale, subiective și greu de înțeles. Corespunzător acestui lucru este, se crede, că poeziile sunt forma potrivită de exprimare a nespulului. Cu toate acestea, atunci când cineva încearcă el însuși *nespusul*, el crede că nu numai bunii săi prieteni ar trebui să fie interesați, ci și lumea (cel puțin cea literară). În acest sens, poeziile sunt caracterizate de o tensiune rară între public și individ.

Două observații se potrivesc acestei constatări: În unele dintre exemplele menționate mai sus, utilizarea poeziei indică o situație specială. La zilele de naștere, nunți și decese vre să vorbești diferit decât în viața de zi cu zi, mai emfatic și cu mai mult sentiment. Profesorii și lectorii aderă de obicei la a doua observație: Scrierea unei poezii este una dintre efectele secundare de pubertate, un *Luceafăr* al lor particular...

Într-o perioadă în care fiecare a devenit conștient de individualitatea sa, simte/crede că este suficient de unic pentru a produce texte adecvate. Particularitatea poeziilor indicate de aceste observații a fost căutată în diferite moduri. S-a accentuat „predominanța utilizării limbajului legat de subiect”, „discursul individual” accentuat în contrast cu discursul dialogic și legat de situație sau „caracterul iminent” expus de diferite influențe „ca fiind oralitate interioară” pentru a descrie acel moment în care, în limbajul cotidian, se numește „poetic” sau „liric”.

Și aceste formulări au apărut pentru că se dorea evitarea acestor două cuvinte din definiție. Încercările de definiție au fost destinate să surprindă o calitate independentă de vers: o anumită intensitate lingvistică; un anumit „ton” care pune accent pe enunț, chiar dacă nu este imediat de înțeles; o expresie cu care vorbitorul își dezvăluie sentimentele. Ce împiedică știința să utilizeze adjectivul „liric” pentru această specificitate?

Prin acest termen sunt indicate două criterii: un anumit mod de a vorbi (liric) și vers (poezie). Criteriul „liric” poate fi înțeles atât de strict, încât exclude anumite texte: pe de o parte, cele structurate dramatic, pe de altă parte, cele în care se povestește poveste ceva clar și definit (cum ar fi Scrisoarea III eminesciană). Totuși, un astfel de mod de a vedea și a vorbi, contrazice viziunea familiară conform căreia toate poeziile aparțin genului poeziei lirice. Dacă toate poeziile aparțin genului liric, atunci nu are sens să ne agățăm de expresia „poem liric”. Din acest punct de vedere, și numai din acest punct de vedere, expresia este formată din doar două cuvinte (părți diferite ale vorbirii) care spun același lucru (un pleonasm). Ce cuvânt alegeți, depinde de ce vorbiți, și ce anume doriți să spuneți.

Ar trebui avut în vedere această problemă atunci când se citește literatura de specialitate, precum și atunci când se utilizează acești termeni. Există și un alt factor: nu numai că există astăzi două utilizări diferite ale termenilor „lirică” și „liric”, dar lucrurile diferite au fost de asemenea înțelese în momente diferite. Ideea liricii ca mod de vorbire sau scriere are o istorie lungă. Acest lucru poate fi observat deja prin cuvântul „liric”, care derivă din cuvântul grecesc pentru liră „Lyra”. Cu toate acestea, nu au fost transmise clasificări sistematice din antichitate în care genul poeziei ar fi definit mai precis. Legătura dintre text și muzică era considerată ca fiind un *liant liric*.

Platon, de exemplu, a folosit ca exemple *ditirambul*, corul sau cântecele lirice alternante care erau interpretate la diferite festivități. Cantabilitatea unui text a rămas caracteristica centrală pentru textele lirice din Evul Mediu și

din perioada modernă timpurie. În acest sens, **Martin Opitz** a vorbit în cartea sa „*Asupra poeticii noi*” (1624), despre „*Lyrice sau poezii care sunt deosebit de utile muzicii*”, ceea ce a avut consecințe enorme asupra dezvoltării poeziei aceluși secol.

El nu a cuprins întreaga poezie într-o definiție, ci pur și simplu le-a cuprins doar prin enumerarea tuturor formelor ei. Împărțirea genului în dramă, epică și lirică, care pare atât de firească astăzi, a fost dezvoltată abia în secolul al XVIII-lea. O privire asupra istoriei și utilizarea termenului, arată că genurile – pentru știință – nu sunt atât de naturale. Odată cu distincția dintre cele trei genuri principale, ideea liricii ca mediu preferat pentru auto-exprimare a ieșit în prim plan. Ea a avut un impact de durată asupra ideii despre ceea ce

este un poem, așa cum se poate citi în **Brockhaus / dicționar explicativ** din 1817: „*Lirica, poezia lirică este genul poeziei (sau tipul de poezie) prin care poetul își prezintă existența într-o stare de agitație, reprezentând în mod direct sentimentul*”.

[...] Ceea ce prezintă poetul liric este propria-i ființă interioară, motiv pentru care poezia lirică a fost numită și subiectivă în contrast cu celelalte tipuri de poezie. Între timp, se fac eforturi în cercetare, nu în ultimul rând datorită preocupării cu poezia modernă, pentru a se concentra (în primul rând) asupra textului și a calității lingvistice a acestuia, ceea ce nu exclude în niciun caz relația cu autorul și cu perioada sa.

În mod concret, aceasta înseamnă: pentru a putea asocia o poezie cu autorul ei, trebuie mai întâi a se ști ceva despre poem. Pentru a preveni scurtcircuitul dintre poem și poet, termenul „eul liric” a fost introdus în teoria poeziei în secolul al XX-lea. Se intenționează împiedicarea vorbitorului din poem, subiectul căruia cititorul îi asociază afirmația textului – mai precis: sentimente, gânduri, dar și descrieri – spre a nu fi echivalate cu autorul. Termenul pare cam greoi. Acest lucru reține faptul că este o „construcție auxiliară terminologică” (v. **Fricke / Stocker** 2000, p. 509). Expresia nu poate fi găsită decât în *poezia lirică* ca fiind genul „eul liric”.

În cercetările actuale, în afara acestui domeniu, se vorbește despre „*subiectul liric*”. Ambii termeni denotă exemplul „*vorbitorului*” care trebuie desprins de autor, adică un subiect ale cărui proprietăți sunt extrase din text (oricât ar fi de subconștient). Ceea ce se înțelege este imaginea pe care o face cineva despre această entitate ca persoană. Termenul „voluminos” are un oarecare sens în anumite contexte, problematic în unele cazuri și superfluu în altele.

Întrebarea centrală pentru tratarea eului liric este: Ce face instanța atunci când spune „eu” sau vorbește într-un mod care sugerează un „eu”? „Eul” vorbește, de asemenea, transmis sau nu, despre sine? Numai dacă se răspunde la această întrebare afirmativ, are sens să lucrezi cu această categorie. Întrebarea depășește faptul de la sine înțeles că fiecare discurs include și un vorbitor.

Are valabilitate relației instanței cu situația de vorbire conținută implicit în text. Pentru a evalua acest lucru, trebuie luate în considerare circumstanțele istorice în care a fost scris poemul, precum și caracteristicile genului căruia îi poate fi atribuit. Iată două exemple. În epoca barocă se obișnuia să se scrie poezii la multe ocazii solemne, chiar și contra cost. În astfel de poezii s-a spus „Eu” sau „Noi”, deși nu se vorbea despre sine, ci autorul a jucat doar un rol vorbitor, făcând ceva deja de la sine așteptat, ivit din situația respectivă.

Deci, în cazul unei zile de naștere: o felicitare în versuri. Colecția de lucrări lirice ale poetului baroc **Paul Fleming**, de exemplu, este împărțită în: poezii funerare, de nuntă și „felicitări” generale (cf. *Fleming 1865*), adică în funcție de ocaziile pentru care au fost scrise.

Asemănător este atunci când într-o baladă autorul vorbește din punctul de vedere al eroului. Textul poate începe pe neașteptate și totuși este ușor de intuit cine vorbește!

Dar furia, tristețea și / sau dragostea care se exprimă atât de mult nu sunt neapărat cele ale autorului. – Categoria este relevantă pentru toate acele poezii în care cititorii sunt tentați să urmărească direct sau indirect, retrospectiv, experiența autorului. În esență, acest lucru se aplică tuturor poeziilor din epocile în care poezia a fost înțeleasă ca pronunție des subiect – o înțelegere care are efect până în prezent și definește o linie de tradiție foarte importantă.

Abia odată cu epoca modernă ideea despre autor a început să joace un rol important, idee cu care poeții s-au separat explicit de această tradiție. În schimb, ei subliniază independența limbajului ca materie primă. „*Nu există o cale directă de la poezie la viață, de la viață la poezie*”, remarcă **Hugo von Hofmannsthal** în 1895 (*Hofmannsthal 1949, p. 16*).

Sorin Titel și „Simțul vieții” (IV)

Până la *Melancolie* (1988), un roman *neterminat*, promițând deschiderea unui alt ciclu, abia bănuie, proza lui Sorin Titel propunea ca zeităte tutelară figura mamei, nimbă de aburii bucătăriei; *viziunea anistorică* (cf. Livius Ciocârlie), țesând în scenariul epic întâmplările mărunte, coborând în banalul existențial avea ca loc de observație (și, firește, comentariu) *cuina*. În cheie psihanalitică, *tatăl*, se știe prea bine, reprezintă însăși autoritatea; dar nu în bucătărie trebăluiește el. Puternic, grobian, părintele autoritar, castrator, stârnește revolta Fiului, declanșând seria frustrărilor. Izgonit din Paradis, acesta – uitând prospețimea miraculosului din copilăria tocmai părăsită – alunecă în alienare, opunându-se, pe cât poate, societății represive (phalusocrația). „Masacrul” inocenței / inocenților (temă dragă lui Titel) nu îmbracă, însă, forme atât de violente; un tragism difuz temperează exploziile extremiste. Stăruind asupra acestei vârste, Sorin Titel insistă asupra *potențialității*. Avem în față *omul neterminat* (o obsesivă idee gombrowicziană) care vedea în utopia tinereții „unica divinitate care ne e accesibilă”; altfel spus, chiar „rebeliunea împotriva forme” (cum nota Gombrowicz în *Jurnalul din perioada imaturității*), favorizând căutarea, implicit jocul măștilor, inautenticul, retorica grotescului.

Melancolie ar fi romanul studenției, al căutărilor din propria-i studenție, traumatizată de excluderi, așteptări, tergiversări; ani de criză, de sufocantă deznădejde, când sensibilitatea sa febrilă, mănă de îndrăznelile și intemperanțele vârstei, continua să spere. Sorin Titel era convins că *reîntoarce* *rea e posibilă*. Că lungă sfâșiere (vizând senzația abandonului, a rupturii) se va stinge într-o revenire care-i va domoli în-singurarea. Ceea ce s-a și întâmplat. Așteptând încrezător rezolvarea (1957 – 1961) Titel va fi reprimat la Filologie. Dar, să notăm imediat, această *reîntoarcere* (gândită mereu ca posibilă) nu l-a înrăit, nu-i va stârni gândul răfuielii, revărsând asupra celorlalți o combustie rece. Ceea ce l-a salvat, scria Zina Molcuț, a fost *propria sa bunătate*. Privirea sa bună mângâie, retrospectiv, întâmplările, alungând furiile justițiare; dincolo de încălceala *semmelor*, vrea să descifreze *sensul*. Era inevitabil ceea ce s-a întâmplat?

Distilarea tristeții îngăduie o privire „din afară”. Titel își privește *din exterior* propria-i tinerețe, fără a fi ajuns la ultima versiune a textului. Dosarul voluminos, care găzduia acest manuscris (și pe care Iosif Titel adnotase „roman neterminat”, rânduind apoi „părțile”), face din *Melancolie* doar o variantă; e drept, o variantă cu multe „fronturi” deschise și multe goluri pe care nimeni nu le va umple. O variantă care rămâne definitivă.

Titel repudia imixtiunea politicului; presiunea Istoriei, clocotul evenimentelor răzbăteau estompat în opera sa, interesată de vibrația omenescului. Ca dovadă, și *Melancolie* – totuși, cel mai politic dintre romanele sale – trăiește la periferia Istoriei. Fragmentele însălate reconstituie studenția lui Matei – cel „atât de puțin erou”, un ins aruncat în afara vieții, atins de pasivitate și indecizie; intrând, neapărat, în șirul eroilor vulnerabili și abulici care populează proza lui Sorin Titel. Studenția lui Matei invită la un precis încadrare temporal; or, romanul lui Titel pulverizează – prin densitatea și varietatea referințelor culturale – circumstanțele firești, demonstrând „dezinvoltură cronologică” (Livius Ciocârlie). Epoca studenției își dizolvă identitatea, personajul își estompează prezența; veștile rele abundă, finalul rămâne deschis, anunțând *reintegrarea* după acel exil la Hârșova (și apostolatul ratat).

Comentariul ai remarcat că *Melancolie* este o *carte a tatălui*. El este cel care, părăsindu-și locul secund, înțelege și suferă acum; „încercările” lui Matei au fost, se știe, și ale lui Titel, chiar mult mai dureroase în cazul scriitorului. Titel are, din nou, tactul de a atenua prezența factorului politic, estompând dramatismul întâmplărilor; știința sa de a accede la fundamental, înlătură posibilitatea unui șoc factologic, sacrificând concretul epic în favoarea tezei.

Dimpotrivă, amintirea tocește violența episodului; reconstituirea, plutind cumva în atemporal, nu face din victimele de atunci, eroi. Poate că *Melancolie*, dacă avea șansa de a fi fost un roman încheiat, îndreptătea tentativa unei viguroase *meditații narative*, cum s-a spus. Poate că, astfel, Sorin Titel ar fi adăugat – cu forța expresivă a unui roman rotunjit, finalizat – temelor sale fundamentale (singurătatea, maternitatea, moartea, trecerea – clipa cea repede) o supra-temă, care strânge, din unghiul scriitorului, toate firele: *tema creativității*.

Textura epică, în cazul *Melancoliei*, crește pe fundamentul unei obsesii, care ocupă și confiscă, brusc, interesul creatorului: *tema paternității*. Titel a fost preocupat de vârsta matinală și de edenu copilăriei; expulzarea din acest spațiu, granița fragilă care îl desparte de adolescență, reziduurile frustrării, rețin, în mult mai mare măsură, interesul prozatorului. Mai apoi, fondul primar, vitalist, dispozițiile rabelaisiene, fericirea rustică etc. sunt în permanență umbrite de o amenințare; spectrul reîntoarcerii în organic temperează excesele, povara trăitului subminează spectacolul lumii. Totuși, Sorin Titel respinge urâtul. El caută, fără istov, „uluitoarele resurse de afecțiune care zac în om”. Nici insinuarea crizei, nici urâtul existențial, nici zațul cotidian nu sting *bucuria de viață*. Prin filtrul sensibilității sale, de „o acuitate neverosimilă”, Titel își revarsă bunătatea; absorbția lumii configurează un tablou stăpănit de solaritate domestică.

Darul „spunerii” (reînviind lumea), atât de pregnant la Titel, anulează, însă, această impresie. În fond, țesătura întâmplărilor mărunte, a somărilor realului, trecerea lor enigmatică, atrag atenția asupra unicității, a clipei celei repezi; *a ireparabilului*. Amintita viziune anistorică trăia sub utopia trecutului, ignorând, jubilat, prezentul „nesocotit”; „observator fermecat” (cum nota Lucian Raicu), Titel ar vrea să se smulgă din timpul său; ar vrea să taie legăturile placentare, să se refugieze, prin transfer mental, într-o lume armonioasă, o „țară îndepărtată” care supraviețuiește încă. El nu dă sentințe, ci povestește. Evenimentele (reduze la scara poeziei domesticului) curg sub imanența legii morale. Nu suntem în lumea pură a contemplanției. Fugind de abstracțiuni, de *cearta teoretică*, Titel încorporează lumea. „Indecentă” privire lăcomă (absorbind lumea) e atinsă de o melancolică îngădurare; prețul seninătății ar fi ignorarea inesențialului, inaccesibil – la rândul-i – privirii comune. Amănuntul revelator intervine, atrage atenția asupra fisurii sărbătoreșcului, suspendă petrecerea, evidențiază *esențiala antinomie* a prozei titeliene. Sufletul, năpădit de amintiri duioase, intră în alarmă.

Dar *Melancolie* se vrea (s-ar fi vrut), mai degrabă, o biografie a creatorului. Probabil că, dacă timpul i-ar fi îngăduit, Titel, terminând romanul, ar fi mutat reflectorul analizei înspre *drama scriitorului*. Matei va fi scriitor; a-l privi din acest unghi, a înțelege spectrul ratării, a insista asupra convulsiilor interiorității ar fi conferit *Melancoliei* o cu totul altă anvergură. Viața „aiuritului” Matei se schimbă pe neașteptate. Ex-studentul are timp din belșug; se repede cu furie bovarică în sălile bibliotecilor, este un „spectator pretențios și avizat”. De aici, varietatea referințelor culturale, amalgamate temporal. Cinefilul „uită de toate celelalte”, nu e dispus să se zbată – măcar „un pic” – pentru propria-i soartă. El însuși un *gurmand cultural*, Titel transferă personajelor sale acest apetit livresc și ambiții artistice. *Melancolie* adună în rama romanescă creatori de toate calibrele. Marian (precum tânărul Titel) visează să devină regizor; distribuie roluri, speră cu încăpățănare, se gândește la filmele pe care, neapărat, le va face! Ajuns la Constanța, Matei îl caută pe Șerban, fostul coleg de dormitor, cel care „credea foarte tare în psihanaliză”. Firește, acesta va tânji după anii de studenție. Fostul admirator al lui Freud este nedumerit; înțelege nefirescul circumstanțelor și nevinovăția lui Matei, un ins care „habar n-avea de politică”. Vrea să afle amănunte, Matei este invitat să-și povestească tărșenia și acel ro-

man „amplu” (cum îl gândise Titel) stă să înceapă. Un final deschis, deci, prin care *antieroul* (pasiv și buimac) are șansa de a deveni *un mare scriitor*, povestindu-se. Se confirmă oare prognozele dirigintelui, acel șters profesor de desen care vedea în apaticul Matei, un „om mare”? Matei va fi scriitor, învingând asperitățile epocii? Probabil. Intră el, cu arderea lui „înecat”, printre ratații, histrionicii și descurajații care foiesc peste tot? Lipsit de spectaculos, *Melancolie*, impunând *mitul Tatălui*, estompează dramatismul acestor întrebări, ciocnirea cu istoria; preferă cazierului epocii, cicăleala conjugală. Fractura destinului nu face din omul obișnuit un erou. În consecință, bruioanele romanești par a refuza lui Matei statutul de victimă. Scenele de familie confiscă interesul; exasperarea mamei lui Fredi, plecarea bătrânei doamne la templu și căutarea portofelului, coșmarurile extravagantului Papi (rămânând prin „gări pustii”), „mila ușoară” a prietenilor, tinerețea nepăsătoare, par să despletească epicul, dizolvându-i sămburele dramatic. Totuși, „mirosul greu al singurătății”, „grăunțele de milă” (cerșit), tăcerile insuportabile, grija că vestea exmatriculării „o să-i dea gata” pe bătrâni etc. deplasează accentul de la social la individual. Contextul *dur* dispare, rămân insurmontabilele probleme ale individului. Titel, să observăm, nu are nevoie de document. El nu se vrea un biograf al epocii. Opera sa poartă ecourile unei lumi, care a fost: o lume agonică, sleită, recuperându-și Imaginea. Este, negreșit, și lumea lui Danilo Kiș, populată de fantomele Imperiului, tânjind după pierduta autoritate paternă. Încât, vom subscrive la o concluzie deja încetățenită: literatura Europei centrale (concept în care „fiecare vede ce vrea”, cum observase chiar Danilo Kiș) este contextul prozei titeliene. Fără a ne raporta la această vecinătate, nu putem înțelege deplin resortul ei intim. Venind dintr-o zonă de contact etnic, opera lui Titel invită la dialog. Tropismul răsăritean al prozatorului nu se explică prin „misticism” revoluționar ori prin alte pricini conjuncturale, ci, exclusiv, prin zestrea temperamentală și afinitățile spirituale. Proza lui Titel cade ca o perdea grea peste convulsiile Istoriei. Blajinătatea omului, agresivitatea contextului se resorb în universul familial, acolo unde zeitatea bună rămâne *mama*.

Titel a privit lumea avid, cu o toleranță tandră, încercând a ajunge la esențial; încercând a descifra, așadar, etern-umanul, „îmbrăcat”, firește, în perisabil și trecător. Călătorind, astfel, spre sinele adânc, mănă de o curiozitate neistovită. Eugen Simion vorbea stăruitor de o „creștere a talentului”. Gurmand cultural, Titel se bucura din plin și de plăcerile vieții, considerându-se – prin vocație – un călător. Acest topos al călătoriei este, probabil, convingător (și, sperăm, adecvat) pentru a înțelege, deopotrivă, omul și scriitorul.

Negreșit, tema călătoriei, prezența personajelor migratoare țin de preistoria romanului. Nu vom invoca aici cazuri celebre (să ne gândim, de pildă, mai încoace, la Josef K., prizonierul lui Kafka) pentru a conchide că astfel de cărți, amânându-și sfârșitul (precum *Lunga călătorie a prizonierului*), par a fi *interminabile*. Scris sub influența noului roman francez (care, crede Livius Ciocârlie, „n-a lăsat urme adânci” în cazul Titel), miniromanul din 1971, aproape kafkian, prelungește faza experimentală a scrisului său; Sorin Titel se căuta, în fond, pe sine și avea nevoie de soluții novatoare. Pasărea și umbra, roman care poate fi citit și din unghiul condiției creatorului, rezumă astfel de căutări: agonia lui Ion, asaltat de umbrele sfârșitului, prelungește o viețuire, care s-a despărțit brutal de seninătatea jubilativă a existenței; zbaterile artistice ale lui Honoriu (contrapus certitudinilor domestice, calmului bucolic al „naivei” Ignasia) oferă posibilitatea (plină) a supraviețuirii. Revanșa prin artă (sau prin povestire) este speranța de a fixa vremelnica noastră ființare. De a lăsa *urme*. Dar tihna povestirii nu poate anula „ghimpele durerii”; reamintirea îndulcește tonul, tocește asperitățile, trage cortina vorbelor peste zgura existențială, purificând și surdinizând. Povestitorii *mediază*, toate par a se petrece „ca în vis”. Povestirea e o terapie pentru suferința celui alt. Epicul merge pe linia adărilor (G. Dimisianu), complicându-se și „tehnic”. Eroii lui Titel sunt mari povestitori; „un om – constata pilduitor Iulișca cea bătrână – trebuie să fie și vorbitor”. Ei vor fi, deci, *vorbitori*, vor cunoaște zbuciumul și dragostea de viață, încercați de angoasele dispariției, îngăduind spovedania și iertarea, vor privi cu un surâs înțelept „clipa cea repede”, acceptând vecinătatea tolerantă și, finalmente, *zădărnica*.

O privire blândă și iertătoare pogoară peste această lume suferitoare. Dar și surăzătoare, nota corectiv Valeriu Cristea, închizându-și misterele în obișnuit, de o „tristețe luminoasă”, în care moartea pânăște lacomă.

Adrian ALUI GHEORGHE

De ce, ce și pentru cine scriu/ scrii/ scrie

Cu fiecare an cu care te afunzi în „pădurea de simboluri” a literaturii, te întrebi dacă nu cumva (*te-*)ai răătăcit, dacă ai mers pe calea bună (calea ta), dacă există vreo țință în acest parcurs (*musai*) solitar și dacă există vreun răspuns al lumii din jur pentru care ai impresia (*dai impresia*) că te (*chinui, dedici*) jertfești. Dar pădurea, chiar dacă e de simboluri, e ca pădurea, mereu înșelătoare, simți că avansezi când bați pasul pe loc, auzi cântece unul mai fermecător decât altul, vezi siluete de animale fantastice că aleargă printre copaci, vezi copacii alergând după acele animale vrăjite, la un moment dat te oprești la rădăcina unui copac și te apucă spaima: dacă am ratat drumul? Că nu mai aud/ auzi niciun zgomot inteligibil, care să îți anunțe lumea căreia îi aparții. Că în literatură se pare că tot efortul este de a parcurge cu folos distanța dintre tine/ sine și lume, să o descoperi, să o inventezi dacă ți se pare, la un moment dat, că ea nu există. Pentru că e posibil, mai ales în literatură, ca lumea căreia te adresezi să nu existe.

Una din întrebările pe care un scriitor o așteaptă, dar de care îi este teribil de frică, este aceea: de ce scrie? Întrebarea în sine este o probă de luciditate, pe când răspunsul este, de cele mai multe ori, o probă de versatilitate. A scrie este o modalitate de a umple pustiul din jur cu semințele cuvintelor, cu speranța că acestea vor rodi imediat sau cândva. Și aici ne putem aminti de faptul că pământeni trimit în cosmos, periodic, mesaje în capsule bine înșurubate, ca să fie descoperite de eventuale alte civilizații și să se înfiripe un dialog. Nu este departe de acest înțeles nici mesajul dintr-o scriere literară, de multe ori autorul își caută confidentul într-o epocă indistinctă temporal, într-o postumitate capabilă să îi confirme efortul. Nu este aceasta (*tot*) o amăgire?

Ca să răspunzi la întrebarea de ce scrii, trebuie să răspunzi mai întâi sau consecutiv la alte întrebări, precum *ce scrii sau pentru cine scrii*. Răspunsurile nu vor fi niciodată aceleași, o viață trepidantă, grăbită, trăită pe furatele, așa cum se întâmplă în veacul nostru, va genera răspunsuri diferite de la o etapă la alta, de la o istorie la alta. Pacea îți inspiră un răspuns, *pandemia* pe care o mai trăim încă generează alt răspuns, războiul aneantizează toate răspunsurile, preschimbându-le în îndoială: la ce bun să mai scrii?

Deși se confruntă cu o eternitate presimțită, opera unui scriitor este, de fapt, istoria unei băți de inimă. Iar între două băți de inimă, vorba lui Cioran, deja suntem în legătură cu transcendentul, părăsind domeniul terestruului, întâlnindu-ne cu Divinitatea. Iar o asemenea întâlnire implică multe riscuri, cel mai cunoscut fiind: nu oricine rezistă unei asemenea întâlniri.

Tot ce e făcut din cuvinte este mai fragil decât orice castel de nisip.

Numai că și istoria însăși se face *cu și din* cuvinte.

În același timp, în afara cuvintelor nimic nu rezistă, nimic nu are identitate, realitatea cea mai crudă nu are martor mai temeinic decât Cuvântul.

Dacă materia Cuvântului, care este realitatea însăși, nu se așează în forma textului/ poveștii/ operei literare, viața și istoria noastră, individuală și colectivă, intră în zodia îndoiei.

Al doilea război mondial a fost sau nu a fost?

Holocaustul a fost sau nu a fost?

Crimele comunismului au fost sau nu au fost?

Primul război mondial a fost sau nu a fost?

Războiul de o sută de ani, a fost sau nu a fost?

Războiul de Secesiune a fost sau nu a fost?

Războaiele galice au fost sau nu au fost?

Războiul troian a fost sau nu a fost?

Războiul broaștelor cu șoarecii (*Batrahomiomahia*) a fost sau nu a fost?

Războiul din Ucraina de lângă noi este sau nu este?

Cuvintele depun mărturie. Literatura este martorul care disimulează, dar nu minte niciodată. Și cel mai abstract poem este reflexul vieții, este proba vieții. Întrebările de mai înainte, alte o mulțime de întrebări spuse sau nespuse, sunt axa pe care ființează lumea. Dacă întrebi cerul, nu îți răspunde. Dacă întrebi iarba, nu îți răspunde. Dacă întrebi nisipul, nu îți răspunde. Dacă întrebi oceanul, nu îți răspunde. Răspunsul, în cazul lor, este propria existență, infinită, imuabilă. Singurul care răspunde, aproximând adevărul după chipul și asemănarea și cultura și educația și inima sa este omul. Iar întrebarea ca și răspunsul sunt parte a unei frici care dă dimensiunea imaginată a hăului prin care înaintăm. Și totuși, în afara micimii omului infinitatea nu are niciun sens. Din acest motiv, omul ca rezultat al imaginației Divinității justifică existența întregului Univers.

Dacă este așa, de ce omul este cea mai hăituită ființă de pe planetă? Mai mult, auto-hăituirea pare să fie preocuparea sa cea mai la îndemână. Încărcat cu sacralitate, omul luptă să se elibereze de sacralitatea care este sămburele său de infinit. Această luptă și această hăituire și această găsire/ negăsire în fața universului mare sau a universului mic este (*sau pare să fie*) substanța literaturii, a artei.

Mă mai întreb, retoric cel mai adesea, dacă are literatura ideologie. Și oricât aș încerca să văd prin imaginea brurată a omului care evoluează în teritoriul literaturii, personaj sau cititor, nu pot să recunosc decât faptul că singura ideologie valabilă a literaturii este umanismul. Când literatura luptă împotriva omului, când produce segregatie, când se situează de partea unuia împotriva altuia, nu mai este literatură, ci este politică, instrument social, armă imprezibilă, josnică.

(Fragment din volumul „Dicțiuni etice, ficțiuni estetice”, în pregătire la Editura Junimea)

Iulian Marcel CIUBOTARU

Arhiva scriitorului Eugen Andoni

În luna aprilie a anului 2022, grație bunăvoinței poetului Nicolae Panaite, Biblioteca Județeană „Gheorghe Asachi” Iași a intrat în posesia arhivei prozatorului Eugen Andoni (†1999), personaj puțin cunoscut publicului larg, dar știut în cercurile scriitoricești din capitala Moldovei. În continuare, notăm câteva repere biografice, preluate din menționata arhivă.

Eugen Andoni s-a născut la 27 iunie 1939, în Târgu Neamț, în familia preotului Constantin – paroh al Bisericii Sfântul Andrei din Iași – și a presviteriei Eugenia († 29 aprilie 1984). Și-a început studiile la Târgu Neamț (Școala Elementară Mixtă nr. 1). A urmat apoi Școala Medie de Băieți „Mihail Sadoveanu” din Iași, dar și Grupul Școlar Comercial „Nicolae Kretzulescu” din București. S-a înscris la Facultatea de Filologie la Iași, dar a fost exmatriculat. A fost reprimat la studii, la 9 martie 1959, cu condiția să continue studiile la altă universitate. A optat pentru Filologia bucureșteană. În acea perioadă a locuit în casa unchiului său, Gheorghe Maxim. În primii ani de facultate a fost student la secția de Limbă Bulgară. În 1964 revine la Iași, fiind reprimat la Filologie la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”. Aici a fost încadrat la secția de Limbă și Literatură Română, perioadă în care decan era Gavril Istratie (1914-2014). A absolvit studiile universitare în 1968, iar mai apoi a lucrat, pentru puțin timp (doar în anul școlar 1977-1978), în învățământul preuniversitar, predând Limba și Literatura Română la școala din Cârjoaia, comuna Cotnari, județul Iași. Directorul școlii aprecia că „Tovarășul Andoni, prin activitatea desfășurată, a dovedit o temeinică pregătire profesională, tact și pricepere pedagogică, disciplină în îndeplinirea sarcinilor [...]”. A dat dovadă de mult spirit de răspundere și conștiințiozitate. S-a integrat în viața satului, bucurându-se de respect și autoritate prin profilul moral”.

Cei care l-au cunoscut au rămas impresionați de erudiția și inteligența sa. Fire boemă, nu a apucat să publice prea mult în timpul vieții, mai ales înainte de 1989, căci cenzura l-a făcut să fie circumspect și, poate, descumpănit. Opera sa capitală, romanul *Abrudan* (după numele protagonistului, Camil Abrudan), proiectat în câteva zeci de volume, devenise, în Iașișii anilor șaptezeci ai veacului trecut, o legendă. Mircea Radu Iacoban mărturisește într-un articol că a propus scriitorului să-i editeze cartea, la *Junimea* (vezi „Boema ieșeană”, în *Scriptor*, an IV, nr. 11-12, noiembrie-decembrie 2018, p. 99). Însă Andoni nu s-a grăbit. Nu a încredințat cartea tiparului nici în confuzii ani postdecembriști.

Autorul a murit în 1999, dar creația sa literară, inclusiv *Abrudan*-ul (de a cărei existență nu puțini s-au îndoit!) a supraviețuit. În împrejurări care nu-mi

sunt cunoscute, întreaga arhivă a ajuns în posesia scriitorului și directorului de publicație culturală Nicolae Panaite. Într-una din vizitele efectuate la Redacția *Expresului cultural*, am primit propunerea de a prelua arhiva pentru Biblioteca Județeană „Gheorghe Asachi” Iași. Fără a ști cu exactitate ce conțin sacii în cauză, cu aprobarea conducerii Bibliotecii, s-a făcut acest transfer, la începutul lunii aprilie a acestui an.

Laboratorul creației lui Eugen Andoni conține, probabil, cel puțin zece mii de pagini, care urmează să fie fișate și inventariate. Autorul a depus o muncă spectaculoasă, căci unele texte sunt variante, corectate sau adăugite. Multe scrieri sunt dactilografiate, dar există și o mulțime de dosare alcătuite din file scrise de mână. Arhiva este variată din punct de vedere tematic. Se regăsesc în ea cursuri audiate la Universitate, pagini de jurnal, eseuri, versuri, proză. Paginile pe care Andoni le-a scris despre Eminescu, într-o încercare de a reconstitui viața poetului, vor trebui, cândva, editate. La fel și proza intitulată *Maldoror*. Însă trebuie făcută o delimitare strictă între creația originală a lui Andoni și manuscrisele care au servit, probabil, ca referate citite la seminarii de filosofie sau istorie a literaturii române (spre exemplu, paginile despre Antim Ivireanul), sau notițe preluate la diverse conferințe universitare.

Dar cea mai mare surpriză este că o mulțime din dosare conțin capitole sau subcapitole, definitive sau doar ciorne de lucru, privitoare la *Abrudan*. Așadar, celebrul roman nu doar că a fost scris de autor, dar nu s-a pierdut, așa cum au crezut unii. De fapt, a fost pe punctul de a se pierde. Din fericire, n-a fost să fie așa! Despre acest volum s-a spus că „oglindește cu adâncă profunzime și acuratețe artistică soarta Omului ca entitate într-o lume apocaliptică” (Stelian Baboi, citat de Mircea Radu Iacoban, în articolul menționat mai sus).

Fie și o selecție din arhiva lui Eugen Andoni va trebui să vadă lumina tiparului. Dacă am privi lucrurile doar din punctul de vedere al istoricului literar și tot am avea un argument plauzibil. Dar o eventuală editare a *Abrudan*-ului ar presupune o muncă deloc neglijabilă din partea celui care și-ar însuși acest proiect, căci dosarele romanului nu sunt puse în ordine și nici nu există o singură variantă de lucru. Se poate ca vastitatea proiectului narativ să fie un element descurajant. Poate însă că rezultatul va fi pe măsură...

P.S.: Ne propunem, în numerele următoare ale revistei, să edităm partea de început din *Abrudan*. Capitolul pare definitivat și nu știu ca autorul să-l fi publicat în timpul vieții.

Ionel BOSTAN

Răpitoare uitări

Acarul navetist de la triajul mare

„Scurtimea vieții, opacitatea simțurilor, amorțea indifferenței și ocupațiile neprofitabile, ne lasă să știm foarte puține lucruri. Și iar, rapidă cădere în uitare a puținului pe care totuși îl știm, această uitare răpitoare a cunoașterii și dușmancă a memoriei, «scutură» din minte în decursul timpului până și acest puțin.” (Toma de Aquino)

Hātu Grăuroaicei era acar la triajul mare și făcea o chinuitoare navetă de la „muncă” până acasă, în Glodenii Mari. Cu toate acestea, nu ieșea defel din tură (douăsprezece cu douăzecișipatru) cu mâna goală. Aducea pe umeri, tocmai de la gară, șapte kilometri, cuple de vagon, manivele de frână, chiroane de cale și bucăți de șină, bune poate numa’ de bătut sapa. Odată, chiar și un tampon, așa, de pus căldarea. L-a deșurubat din capul șasiului unei locomotive bătrâne, ce aștepta cuminte, pe-o linie moartă,

Generalul Rîșculesei

„Din viața acestor oameni/ Lipsesc mai multe secții,/ Iar altele, cum ar fi/ Bunăstarea materială, fericirea și norocul/ În istorie,/ Sunt slab reprezentate...” (Marin Sorescu, Muzeul satului)

De greu, cum să vă zic, e greu, dar prin sat, bani de băutură oamenii mai găsesc. Cei mai „tari” sunt restructurații, cu salarii compensatorii, întorși la vatră. Dar și cei care, rămași fără serviciu, și-au vândut „blocul” din oraș. Ei mai fac cînste și celor doar cu pensii sau ajutoare sociale, primite o dată pe lună. Tot la două-trei zile, privatizatul aduce marfă. Mai cu seamă, tărie la sticlă. Ieftină și proastă. Oameni la care nu te-ai fi putut gândi îi poți vedea aici la flecărit. Și niciodată pe uscat. Alături de Mechea, Prună, Chirbeaga, Șaclim ori Bodoagă, vine și „Generalul” Rîșculesei. Șomer de la armată, cam pe la patrușcinci de ani, a fost lumina ochilor Mariei lui Rîșcu. De mic a strălucit la învățătură. La toate obiectele. De când a reușit la școala militară, mă-sa îl și vedea general și ministru al forțelor armate. Dar și ce sprijin la bătrânețe! La paradele de 23 August stătea ore în șir în fața televizorului Diamant, pe care i-l cumpărase tot el, și i se părea că-l vede întotdeauna în rândul întâi. Spunea despre asta la întreg satul. O ascultau mai ales femeile care aveau fete de măritat. Numai că el s-a însurat cu una străină, întâlnită pe unde își făcea serviciul. Pereții Rîșculesei sunt plini de fotografiile lor de nuntă. El, în uniformă, cu două stele mici pe epoleți, ținând-o cu gingășie pe ea, cu voal și rochie de mireasă, de după umeri. Anul tre-

să-i vină rândul la casare. Apoi, puteai să vezi la el saboți de bandaje, valve de descărcare a aerului, foi de arc, crapodine, robineți frontali ori cilindri turnați, de presiune... Dar câte drăcii, de pe la boghiuri, nu căra! Se adunaseră cu tonele. Bătătura îi devenise un fel de magazie de triaj. Vreo vită sau coadă de animal, ceva, n-aveai să-i zărești prin ogradă, că-i lipsea sporul la lighioi. Când își luase și el vacă a fătă, na, să aibă lapte la plozi, dobitoaca se gădila la muls. Și i se făceau țâțele mici, uite numa’ atâta, ca de capră. Sărea prin ogradă și zvârlea cu copita de-ajungea donița tocmai în drum, în poartă la Carsu. Cel ce i-o vânduse, unul de departe, parcă din Maxut, pe semne ar fi vrut să i se piardă urma „belitei”, dacă tot i-a luat mana laptelui vreuna cu descănțețe și vrăji. Numai că, la o lună-două, îi răgea din nou la poartă, cu tot cu vițel... A fost om de treabă, că i-a trimes vorbă lui Hātu să vină și să și-o ia îndărăt... Până la urmă o terminase tragic: scăpând la luțarnă, se umflă și-i pocni buftul... Ca și la alte două, după ea.

cut, când îl făcură l’ent-colonel, l-au și restructurat, pentru că avea funcție inferioară gradului. Încă n-a intrat prea tare în cei trei sute de milioane de lei primiți. La „cumparativă” toți îl ascultă cu gurile căscate când le vorbește despre revoluție, războaie ori cum stă chestia cu NATO. Vreo doi ani, rolul de mascotă a grupului l-a avut Iancu lui Manolea. Cu o voce scăzută, pentru că fusese operat de puțin timp, spunea bancuri și cele mai teribile mășcări, mai ales după ce își bea porția zilnică de jumătate de kil de vodcă. Scotea apoi fumul de țigară printr-un orificiu împlicat ce-l avea la gât pentru a putea respira. Femeile, în trecere, își scuipau în sân numai ce-l vedeau, iar cele boțoașe făceau de îndată cale întoarsă. Dacă vreun bărbat ignora grupul nealăturându-se la una mică, devenea pe loc cel mai strașnic subiect de bărfă: că-i prost și nu-i în stare de nimic, că-l conduce nevastă-sa, că o să moară cu banii la ciorap. Nici

preotul cel nou, care, pe vreme rea, își lăsa mașina la marginea satului, nu scăpa nebârfit după ce trecea ținându-și poalele sutanei cu mâna pentru a nu atinge drumul glodos. Câteodată, cu iz de glumă, întreba: „Creștini buni, da’ fost-ați voi la slujbă astăzi?” „Lasă, părinte, c-o să venim odată, și bine!” răspundea Iancu lui Manolea, în răsetele celorlalți. Între timp, chiar s-a dus. De tot. Acum, pe post de mascotă a trecut Corlate. N-a reușit să termine clasa a șaptea și abia dacă are un metru și vreun sfert înălțime. Fiecare îi dă de băut, pentru că, odată îmbătat, imită pe unul și pe altul din sat și cântă întocmai ca popa. Așa, distracția e gata și timpul trece mai cu spor...

distanța focală

Ioan RĂDUCEA

Arta ține și de diacritice

Privire retrospectivă este numele expoziției de pictură organizate, în perioada 1-10 aprilie 2022, la Galeria „Th. Pallady” a UAPR, Filiala Iași (curator: Ofelia Huțul). Numele autorului, român din Basarabia (n. 1982, Suhu-luceni, sat aflat între Telenesti și Orhei), necesită o discuție aparte, pentru că poate fi luat ca o metaforă a situației în care se află, după mai multe decenii de viațuire în afara României oficiale, arta dintre Prut și Nistru – și, implicit, lucrarea plastică a celui în cauză. Fireasca sa ortografiere ar fi Gheorghe Lișiță, cu patronim de la numele păsării de apă, poreclă a

vreunui strămoș – și este remarcabil că prenumele a păstrat forma tradițională românească, Gheorghe, fără a fi fost, ca în atâtea alte rînduri, rusificat (Iurie, Iuri, Iura etc.). Numele de familie utilizat în mod curent de artist este însă „Lisiță”, în publicația unionistă „Timpul” de la Chișinău ortografiindu-se ceva mai bine, „Lișiță”: lipsește, dar, doar semnul diacritic pentru scrierea și pronunțarea corectă a ultimei vocale (cf. și nefericita deformare „Gavriliță”, în loc de „Gavriliță”, pentru numele prim-ministrului Republicii Moldova). Pe afișul expoziției, nu se știe din ce motiv (mai ales că numele curatoarei este ortografiat corect, „Huțul”), s-a renunțat cu totul la diacritice („Gheorghe Lisita”), cu toate că, la numele fiecărei lucrări – cele mai multe, clasice uleiuri pe pînză, câteva (reușite) portrete în cărbune ori acuarelă – apare sistematic semnul diacritic la „ț” – unul dintre cele trei necesare, așadar „Lisiță”.

Această presiune a înstrăinării (rămasă, desigur, din perioada sovietică, drept parte a efortului de deznaționalizare din partea ocupanților), la care cu greu face față numele artistului, este, din fericire, în mare parte anulată de către arta sa. Format în instituții artistice chișinăuene, în care încă se mai simte vigoarea realismului, ba chiar a academismului, pe filieră rusească, expozantul, considerat de către unii „un Repin moldovenesc”, cultivă totuși motivele românești din dreapta ori din stînga Prutului, de la portrete (țărani în albe veșminte naționale, călugări, o excepțională țigancă în dinamica dansului) la naturi statice (flori de cîmp și dovleci, un coș din împletitură) ori peisaje (case vechi din Butuceni, din Dumbrava Sibiului, biserici – tot ardelenesti, dintre care una, cu o luminoasă redare a albului de var, din Sighișoara etc.). Varietate de genuri și de abordări, epitetul de „retrospectivă” din titlul expoziției justificîndu-se într-adevăr.

Pe baza acestora, la 15 ani de la finalizarea studiilor – mai precis, a masterului în arte, în 2007, sub îndruma-

rea Eleonorei Brigalda – credem că artistul încă își caută o dominantă. Linia sigură, construcția riguroasă (în ciuda disponibilităților expansive), aplombul portretistic, obținute în condițiile amintite, nu pot – și nici nu trebuie – să fie abandonate, deși se simte nostalgia unor alte aderențe. În această privință, rămîn încă multe de dobîndit – și de recuperat – iar tratamentul cromatic va trebui să depășească, fie și trecînd prin abstracționism (Jackson Pollock este unul dintre pictorii favoriți), tentațiile policromiei subsumate pitorescului de sens grigorescian – un alt model

mărturisit în mod deschis. De fapt, cu toate divergențele de la o pînză la alta (rezonînd în varii direcții, de la Sisley la Mihail Greuc), se recunoaște o promițătoare trecere de la fascinația la analiza tonurilor, pasajele lor tinzînd, în unele cazuri, să fie singura rigoare formală pe care o mai îngăduie vigoarea colorist. O probă în acest sens este *Răsăritul la Marea Neagră*, aflat, cu îndrăznețele sale talazuri de brunuri, la o altă vîrstă picturală decît cea a cîntărețului Pontului Euxin de pe vremea țarilor, Ivan Aivazovski.

Dezechilibrată în context, cu tot locul central rezervat ei, este figura neliniștitoare a unui Geniu cu ochelari de soare, rîzînd cu un fioros rictus, într-o vehemență de ocuri și roșuri folosite, cu mai multă eleganță, în faldurile aprigei dăntuitoare amintite mai sus ori, cel puțin la fel de interesant, în zidăria *Morii vechi*.

Trăitor într-o credință și patriot, Gheorghe Lișiță cultivă subiectul religios, cinstește personalitățile națiunii – a dedicat o serie de lucrări maestrului Eugen Doga – și nu exclude din arta sa tabloul istoric (despre Decebal, despre Ștefan cel Mare dar și despre represiunea politică de la Chișinău, din 7 aprilie 2009, ce a ajuns pînă la violuri și crime). La cumpăna celor 40 de ani, el pare a se fi hotărît să descindă în inima Moldovei, la Iași, ca să dea mărturie despre multele sale experiențe și inițiative și, poate, să găsească dezlegări drumurilor viitoare. Jaloanele acestor drumuri ar putea fi puse și prin restabilirea dreptului la existență a celorlalte două litere românești din numele său – „ș” și „ă” – de vreme ce cu „ț” este deja rezolvată problema...

N.B. În galeria alăturată, tot a UAPR, „Nicolae Tonitza”, a expus în paralel (aceeași perioadă, același curator) lucrări comparabile ca număr, deseori și ca tehnică, Veronica Iftodii, soția artistului. Curios că și aici apar probleme de denotație a manifestării, care este numită pe un afiș *Introspecții*, pe un altul *Privire retrospectivă*, în acest din urmă caz imaginile cu lucrările celor doi soți fiind amestecate...

Victor DURNEA

C. Stere „în literatură și în artă, în filosofie și morală”¹

Împlinind o promisiune veche², C. Stere încredința tiparului, în 1921, volumașul *În literatură*, primul și ultimul ce antologa articole ale sale pe alte teme decât cele social-politice. Acest volumaș, potrivit uzanțelor, ar trebui considerat „ultima voință” a celui ce-l semnează.

Sunt însă aici câteva impedimente majore. Mai întâi, nu se poate înlătura bănuiala că, întrucât nu fusese uitată cartea *Marele Război și politica României*, scoasă în vara anului 1918 și reunind articolele din „Lumina”, ce nu erau doar anacronice după înfrângerea Puterilor Centrale, ci și documentau un „colaboraționism” (încă) neamnariat, *În literatură* a fost astfel structurat, încât să nu dea prilej criticilor. Pe de altă parte, atât sub raportul „forme”³, cât și sub cel al „fondului”, volumașul avea multe deficiențe.

Titlul însuși era ambiguu, prea general și, în același timp, restrictiv. El sugera cuprinderea unor texte propriu-zis literare, lucru întărit de sintagma „schite literare” folosită în incipitul *Prefetei*. (Ce-i drept, mai departe era înlocuită de alta mai proprie – „articole literare”!) Dar, chiar interpretat corect de cititori, titlul nu ajuta la contextualizarea acelor „schite”. Cât privește *Prefața*, ea aducea două curioase declarații ale autorului: cea dintâi referitoare la existența unui criteriu de selecție – pseudonimul cu care „schitele” fuseseră încălitate inițial – C. Șarcăleanu – „poate cel mai cunoscut, pentru marele public” și „având oareșicum o fizionomie proprie”, iar cea de-a doua reducând „interesul” textelor la unul personal, subiectiv⁴.

La problemele creației recuperării publicisticii lui C. Stere de volumașul *În literatură* se mai adaugă și atitudinea negativă manifestată față de cea „în literatură” atât înainte de război, cât și mult timp după aceea. În anii 1907–1908, când anunța prima dată că „își va reedita în volum culegerea de scrieri mai vechi”⁵, el menționa cu mândrie cele șase articole⁶ publicate în „Evenimentul” în vara anului 1893. Și la fel făcea într-o cuvântare la ședința organizației liberale ieșene din 25 iunie 1914, aici subliniind totodată diferența de valoare dintre acele articole, în care ar fi fost formulate „în linii generale [...] toate ideile pe care apoi le-[a] susținut, sub semnătura [sa], în «Viața românească», și cele din „Evenimentul literar”, „dezgropate” de unii adversari⁷, simple „încercări” cărora „le-a dat puțină însemnătate [...] ceea ce se poate constata chiar din această variațiune a pseudonimelor, care le condamna la o grabnică uitare”. Și mai drastic era publicistul cu amplul „foileton social” *Din notițele unui Observator ipocondric*, dat la lumină după colaborarea la „Evenimentul” și înainte de cea la „Evenimentul literar”, acesta fiind ignorat cu totul.

La fel, dacă la un moment dat C. Stere diferențiază net „publicistica de revistă”⁸ de cea „de ziar” (preeminentă fiind cea dintâi), ori, altădată, pe publicistul „varietate a speciei suburbane”¹⁰ de cel „adevărat”¹¹, în 1930 el reiterează și gestul minimalizator. „...Am scris mult – afirma el acum – dar arareori am fost mulțumit de scrisul meu. De aceea n-am fost măcar ispitit să revăd și să colectez într-o ediție deosebită operele mele.”¹² De data aceasta, lipsa de valoare este pusă pe seama unei „oarecare incompatibilități între misiunea de publicist și sarcina de om politic”.

Având la bază atitudini mai vechi ori mai noi, volumașul din 1921 nu poate fi considerat, așadar, ca expresie a voinței testamentare a autorului, rost de la care îl îndepărtează și faptul că a servit de minune celor care, după instaurarea noului canon în 1945, nu doar au mers pe linia minimalizării publicisticii lui C. Stere, ci au interpretat-o ca aflată la polul opus celei ideologice „sănătoase”.

Corectarea percepțiilor existente încă asupra rolului jucat de C. Stere „în literatură” trebuie să înceapă de la inven-

ționarea și cercetarea bagajului de „scrieri” în domeniul respectiv, dar și în cele învecinate (în artele înrudite, în cultură, în genere, în filosofie, morală etc.), punând între paranteze ceea ce, în alte circumstanțe, ar însemna „ultimul cuvânt” al scriitorului.

Examinând cu atenție publicistica lui C. Stere vizând probleme de literatură, artă, filosofie și morală, se observă lesne existența a două perioade, distincte mai întâi prin lungul interval de timp ce le separă (de aproape un deceniu și jumătate), apoi prin tematică și prin cultivarea anumitor „specii” și registre.

Cea dintâi perioadă durează din anul debutului (1893) până către sfârșitul anului 1910, cea de-a doua începe în 1925 și se încheie cu ultimii ani de viață ai lui C. Stere. Niciuna nu este perfect continuă, ambele conțin intervale de inactivitate mai lungi sau mai scurte.

Prima perioadă este caracterizată de tematica poporanistă, care cedează pasul celei socialiste o vreme, mai precis în cursul polemicii acerbe cu revista „Vieța” a lui A. Vlașcu. Predomină în genere articolele „ideologice”, de propovăduire a unui curent, lor adăugându-li-se eseuri (cu aceeași „coloratură”), precum și multe intervenții polemice.

Cea de-a doua perioadă începe, pare-se, în urma venirii la conducerea revistei „Adevărul literar și artistic” a lui Mihail Sevastos, care îl va fi convins pe fostul său director (de la „Viața românească”) să dea, sub genericul *Din carnetul unui solitar*, un fel de jurnal de lectură, în două reperi: în octombrie–noiembrie 1925 și în martie–aprilie 1927. Se vor adăuga mai târziu două prefete (*Judaismul și politica evreilor în România*, 1929, *Asfințit de împărăție*, 1933), două conferințe ținute la cercul „Libertatea” (*Elenismul și judaismul în civilizația umană și Întâlniri fortuite*), câteva texte memorialistice (*Cum am devenit director al „Vieții românești”* și *Un om: G. Ibrăileanu*). La acestea se alătură vreo douăzeci de interviuri acordate diverselor perioade cu privire la romanul *În prejma revoluției*.

Fără doar și poate, perioada cea mai rodnică, mai interesantă și care îi aduce autorului un loc în istoria literaturii române este cea dintâi, acestea fiind și noi obligați să-i dăm atenția cea mai mare.

Între poporanism și socialism

Cum s-a văzut, C. Stere dădea mare importanță celor două articole din vara anului 1893. În realitate, ele erau preponderent politice, cu un rost punctual, de a pregăti terenul pentru alte demersuri. În plan politic, ele combat câteva teze debitate mecanic de socialiștii habotnici – internaționalismul proletar, burghezia retrogradă și dușmana de moarte a proletariatului, țărănimea mic-burgheză etc. –, totul pledând pentru o alianță electorală a socialiștilor cu liberalii.

În plan cultural, articolele rămân și mai lacunare. Deși ele se referă în subsidiar la „mișcarea cultural-națională a studenților ieșeni”, imaginea acesteia rămâne estompată. Ca model i se propun „vestitul Toynbeehall” și „extensiunile universitare” din Anglia, „curentul eticilor” din Germania, „fără să mai vorbim de «poporanismul» din Rusia”, cărora, tuturor, „nimene nu le va contesta devotamentul lor sincer și nemărginit pentru popor, deși ei n-au fost socialiști”. În final, se estima chiar că numărul unor astfel de burghezi ar fi fost și în România destul de mare, „ca ei să poată da mișcării naționale un caracter, așa să zicem, *poporanist*, sacrificându-și forțele intereselor poporului nostru.” De fapt, chiar ar exista „o direcțiune *poporanistă*”, ce urma să se manifeste la congresul

studentesc de la Buzău. Astfel, pare întemeiată convingerea exprimată în final, cum că „marea majoritate a studenției noastre va fi la înălțimea *misiunii* ei, lucrând în perfectă cunoștință de cauză și cu toată dragostea, fiind conștienți de *datoriile sale față cu acest popor*, atât de nefericit și atât de mare în nefericirea sa.” [subl. n.]

Din al doilea articol e de reținut îndeosebi justificarea termenului cu care este desemnată „mișcarea” studenților ieșeni. Ea nu este „naționalistă”, ci „poporanistă”, căci „Pe când «națiunea» cuprinde totalitatea «grupării etnice», sub «poporul» se înțelege *masa concretă* a tuturilor celor ce suferă și muncesc, la noi mai cu seamă țărănimea, atât de înapoiată, pentru care, *cum am dovedit, mișcarea culturală poate avea o însemnătate enormă*.”

Existența „mișcării” este însă tăgăduită în „foiletonul social” *Din notițele Observatorului ipocondric*, dat la iveală în intervalul 18 octombrie – 20 decembrie 1893 în opt numere ale ziarului bucureștean „Adevărul”¹³. Nu este exclus ca de vină să fie „rama” textului, ce trimite la un *topos* literar – confesiunea unui sinucigaș, în care se înfățișează ceea ce conduce la dramatica decizie a personajului-narator și, totodată, alter ego al autorului. „Rama” respectivă generează o antiteză frapantă între „activitatea nobilă a studenției și a profesorilor englezi” și „eroismul și devotamentul inteligenței rusești”, pe de o parte, și totala „demoralizare” (adică, lipsa de moralitate), „putrefacția cea mai complectă”, a mai tuturor categoriilor și păturilor sociale din România sfârșitului de veac al XIX-lea („oamenii politici”, „oamenii cumsecade”, tineretul studios, mica burghezie, „pătura cultă socialistă”), pe de altă parte. Satira e de o forță rară, datorită unor anecdote, dialoguri, portrete (unele cu tușe caricaturale), cu aglomerări de interjecții, exclamații retorice, interpelărilor și apostrofărilor („O, secături eterne! O! porci în sine!”, „O! purcei hamletizatori!”, „O, țară de spoială și pelagră!”, „O, patrioți rromâni...!”, „O! farisei fățarnici!”, „O, expectorațiune veninoasă a spanachismului!”), chiar cu admonestarea redactorului („Respectabilul Tony [...] acum și el, nenorocitul, s-a apucat de politică și diplomație!”). Într-o măsură, efectul se datorează și alternării registrelor artistice și științifice (cu statistici și citate din bibliografia istorică ori sociologică, în mai multe limbi străine).

(Va urma.)

- Pagini ce vor servi drept introducere la o ediție din publicistica lui C. Stere pe teme literar-artistice, culturale și filosofice.
- În D. G. Panu și „Viața românească” față de socialiști (septembrie 1907) și în *Sposedanie pentru oamenii cinstiți* (martie 1908). Se făcuse chiar un prim pas în 1915–1916, când H. Sanielevici proiectase să-i editeze lui C. Stere, în colecția „Căminul” a Editurii H. Steinberg mai multe cărți: nuvela *În voia valurilor*, *Patru zile în Ardeal*, *Social-democratism sau poporanism?* și una de „critice”. (Dacă nu cumva *Critice* era chiar titlul propus.) Însă, până la intrarea României în războiul mondial doar primele două văd lumina zilei.
- Colecția „Foi volante”, a Editurii „Viața românească”, în care e tipărită cartea, avea un format „popular”, „de buzunar”. Cartea avea doar 180 de pagini, iar hârtia și cerneala tipografică erau de proastă calitate.
- „Schitele fugitive n-au vreun interes decât prin sentimentul ce le-a dictat chiar în momentul în care au fost scrise”.
- Vezi nota 1. De reținut din „spovedanie” și regretul pentru folosirea pseudonimelor!
- Erau, în realitate, două, fiecare în câte trei numere.
- De N. Iorga.
- În care „scriitorul rămâne stăpân pe condeiul lui [...] își selecționează materialul de fapte, îl prelucrează, îl sublimează, extrage din el numai ceea ce crede necesar pentru scopurile pe care și le pune [încât] el își poate permite pretenții literare și-și poate hrăni iluzia că produce o «operă» durabilă” (*Din carnetul unui solitar*. 101..., în „Lumina”, nr. 101, 11 decembrie 1917).
- „Jurnalul” reprezintă „o simplă rotiță a unei imense mașini, care nu se oprește nici zi, nici noapte [...] nu vrea să știe nimic de pretenții literare, își bate joc de toate predilecțiile, ceea ce nu mai este «proaspăt», ceea ce are o vechime de 24 de ore nu mai are nicio valoare pentru ea; mașina [...] nu ține seama nici de gusturile, nici de preocupările individuale, ea n-are considerație nici de «dispoziția» scriitorului, nici de oboseala lui, nici de accidentele... de afazie” (*Ibidem*).
- Care „întotdeauna «urlă cu lupii»; pedepsește cu ostracism implacabil orice gândire independentă, orice manifestare de inflexibilitate morală”. (*Din carnetul unui solitar* [Vae soli!], în „Lumina”, nr. 1, 19 august/1 septembrie 1917.)
- Acesta „e – prin definiție – un om care gândește cu condeiul în mână [...] dator să asculte numai glasul conștiinței și să-și spună gândul tot, fără frică de ostracismul suburban, ca și cum ar fi singur în lume cu cugetul său [...] numai așa [putându-și] el îndeplini greaua misiune și chiar greșelile lui – de care nu poate fi scutit lutul omenească – pot deschide calea adevărului...” (*Ibidem*).
- În primul capitol al lucrării *Documentări și lămuriri politice... Preludii: Partidul Național Țărănesc și „cazul Stere”* (1930), capitolul intitulat *Publicistul și omul politic*. Aici tipul publicistului (Emil Ludwig) este considerat chiar superior celui al savantului (Albert Einstein) sau al omului de stat (Raymond Poincaré). „Omul de stat în manifestările lui publicistice” e obligat să lucreze întotdeauna împreună cu alții – „confrăți de arme” sau simpli „tovarăși de călătorie”!
- Fiindcă erau numerele duminicale, dedicate aproape în totalitate literaturii, se vorbea și se va vorbi de „Adevărul literar”.

Însemnări la graniță

Percepută cu acuitate sau ignorată, invazia Ucrainei de către Rusia pune sub semnul întrebării așteptările românilor – în ce privește prezentul și în legătură cu ce se poate întâmpla mâine. Sigur, nu toată lumea e copleșită de amenințătoarea realitate. Viața merge, oricum și oricând, înainte. Zice-se. Mulți nu-și bat capul cu ce se întâmplă – cu atât mai puțin cu ce se va întâmpla. Mai sînt și indivizii interesați ca lumea să nu-și bată capul. Plătiți sau prostiți fac și ei ce pot să convingă că nu sînt motive de îngrijorare. „Dar ce probleme vedeți voi aici? Ia, acolo, o... operație specială (sau cum o fi fost numită) a armatei roșii... Niște refugiați, ce să le faci, se întâmplă... Niște orașe transformate în ruine... că așa e la război... Altfel..., doar minciuni ale ucrainenilor...”

Alții pur și simplu nu înțeleg despre ce este vorba. Orizonturile li se întind numai pînă la ziua de mâine – și de interes e doar ce intră în acest orizont. Dramele lor sînt în primul rînd scorurile echipelor preferate de fotbal. Și, în sunet de manele, privesc războiul ca pe un meci: țin cu unii, țin cu alții. Nicio problemă.

*

Întîmplările tragice sînt prilejuri de a-i cunoaște mai bine pe cei din jurul tău. Scot la suprafață „esențe” ascunse de obicei sub mersul monoton al zilelor. Modul de a reacționa al fiecăruia e caracteristic. Unii sînt pur și simplu confuzi. Au nevoie de timp pentru a realiza dimensiunile întîmplărilor. Alții sînt fixați definitiv într-o stare de opacitate – și vor înota mai departe, nestîngheriți, în meschinăria lor fundamentală. De la aceștia, nu puțini la noi, nu te poți aștepta la o receptare matură și rațională a evenimentelor. Din păcate ei sînt cei care acceptă tacit orice abuz, orice grozăvie care nu îi atinge direct. Crime, masacre, distrugerii? „Nu mă privesc, nu e războiul meu, e treaba lor ce fac acolo...” Fără să o declare sînt cei care acceptă orice încălcare a normelor care fac posibilă conviețuirea normală în societate. Sînt, fără să conștientizeze, beneficiari, profită de o stare de pace, de liniște asigurată de aceste norme pe care, prin felul lor de a fi, le subminează. Dacă ar ajunge bombe ar vedea probabil altfel viața...

*

O categorie distinctă este aceea a celor care susțin – pe față sau, cel mai adesea, mascat – agresorul, autorul distrugerilor de vieți și de bunuri. Cei cît de cît avizați îi identifică de îndată. Unii sînt „oameni” ai serviciilor – agresorilor, evident. Alții sînt binecunoscuții idioți utili. Unii indivizi de rea-credință. Alții, naivi, ușor de mistificat. Alții, nostalgici. Au făcut la vremea lor studii în Rusia, și-au petrecut cu multe decenii în urmă anii cei mai frumoși acolo și, angajați de nkvd sau pur și simplu sentimental sînt solidari și își dau acum silința alături de dezinformatorii de profesie. Și cum social media îi pune în contact cu oricine – ei coagulează îndoielile, neîncrederea față de ceea ce este prezentat oficial, pasiunea pentru conspirații șamd a celor săraci cu duhul. Numărul celor racolați plus idioții utili e mare în România. Programul dezinformării e pus la punct de la... centru și toți îl urmează. Cîteva narațiuni (cîtea... narrative, dacă vreți...) reluate fidel sau cu mici adaptări au invadat rețelele de socializare și chiar presa de nișă. Aceste narațiuni falsificatoare sînt manipulate de specialiști în dezinformare și sînt adresate unor nivele diferite de înțelegere. Unele, pentru omul de rînd, sînt simple. Altele, mai evolute, își propun să-l... convingă pe cel care și-ar pune întrebări mai complicate. Printre

cele din prima categorie sînt: nu ne batem capul, nu e războiul nostru, să se descurce ei, îi privește. De ce să-i ajutăm, ce, ei ne-au ajutat? Etc. Că sînt uciși civili, că sînt sfirtecați, împușcați inclusiv copii și bătrîni – asta nu ne mai privește... Sînt indivizi care nu pot înțelege că propria lor condiție e definită și asigurată de modul în care sînt sau nu respectate drepturile omului. Și chiar dacă lor puțin le pasă de drepturile omului, faptul că sînt liberi, că se bucură de o anumită condiție se datorează respectării acestor drepturi – astăzi călcate în picioare în războiul din Ucraina. Tot celor aflați la acest nivel de gîndire li se livrează povestea (narativul...) na-

ționalistă. Ucrainenii au luat teritorii românești, sînt dușmanii noștri, să-i distrugă rușii, asta merită etc. Ce uită – sau se prefac că uită – aceștia e că nu Ucraina, care nu exista ca stat în acel moment, a făcut toate rapturile teritoriale. Că masacrul de la Fîntîna Albă a fost opera rușilor, nu a ucrainenilor. Că Rusia a ocupat și Basarabia, chiar înainte de a deveni comunistă. Că ulterior, ca țară a sovietelor, a acaparat teritorii de peste tot de unde a apucat. Că au deportat și au exterminat populații- inclusiv români – în plus i-au omorît și pe ai lor care nu se supuneau. Gulagurile sînt o poveste rusească, nu ucraineană. În ce privește teritoriile, Ucraina a moștenit o parte a URSS pe care a ținut să o asigure în continuare. Amicii bucovinenilor de dincolo se așteptau ca Ucraina să înceapă să invite țările din jur să preia teritoriile acaparate de fosta URSS? Luați teritorii – polonezilor, ungurilor, românilor...? Niciodată în istorie nu s-a întîmplat așa ceva. Iar Ucraina, ca un stat care și-a cîștigat de puțină vreme independența cunoaște și întreține un puternic impuls naționalist. Dar chiar dacă Ucraina e învinsă și devine componentă a Rusiei crede cineva că se vor ceda teritorii? Acum sînt făcute... sugestii pentru naivi, dar instinctul de acaparare al rușilor n-a cunoscut niciodată vreun moment de relaxare. Ceea ce li s-a reproșat pe bună dreptate ucrainenilor și

ce trebuie impus să respecte este un tratament corect al minorităților – inclusiv cea română. Dar aceasta ar fi trebuit să fie (și este) obligația președintelui, a guvernelor, a instituțiilor internaționale. Cît s-a făcut în acest sens în anii din urmă? Incapacitatea de a acționa a unor instituții românești nu se rezolvă oricum prin crimele de război ale rușilor, prin omorîrea civililor, a copiilor, prin distrugerea orașelor... Genocidul nu salvează nimic, nu repară nimic. Chestiunea teritoriilor, cu care sînt induși în eroare acum naționaliștii, este rezultatul acapărărilor făcute de imperiul sovietic pe care acum Putin vrea să-l resusciteze.

*

Granițele au fost stabilite prin convenții internaționale după al doilea război mondial, iar încălcarea lor nu poate duce decît la noi conflagrații. Să nu uităm că nu numai noi avem astfel de nemulțumiri. Și alții le consideră pe ale lor... justificate istoric. Ungurii nu conțin să pretindă Ardealul; bulgarii zic că Dobrogea le-ar aparține; sîrbii susțin că lor ar fi trebuit să le revină tot Banatul, nu doar o parte. Șamd. Dar ceea ce nu este realizat pe calea pașnică a înțelegerilor reciproce ajunge, în final, după războaie oricît de sîngeroase, tot la acceptarea sau respingerea de către comunitatea internațională. Această comunitate internațională pe care astăzi Rusia o sfidează trebuie să confirme granițe, teritorii etc. Rapturile nu sînt recunoscute, autoproclemate republici – model rusesc – nu au nici un statut și nu există ca țări. Încă o dată: ceea ce este posibil și realizabil este asigurarea drepturilor democratice ale tuturor cetățenilor țărilor, inclusiv cei aparținînd minorităților. E un proces lung și anevoios – dar este singura cale... civilizată.

*

Nivelul să-i spunem superior al propagandei prorus vizează politica internațională. Ar fi vorba despre zonele de influență. Se știe ce a însemnat politica zonelor de influență după cel de-al doilea război mondial. Cei care susțin că trebuie operat în continuare cu o astfel de conceptualizare afirmă existența unei geometrii a puterilor pe glob care dacă este ajustată dă naștere confruntărilor militare. Restul (crimele de război, victimele etc.) ar fi simple... reacții emoționale... Dar politica sferelor de influență a încetat atunci cînd sistemul comunist a căzut, iar țările altădată supuse și-au cîștigat dreptul de a hotărî cum și cu cine vor colabora, se vor alia șamd. Unilateral Rusia vrea să continue această politică și să-și supună din nou vechii vasali. Unilateral se consideră îndreptățită să hotărască nu numai pentru soarta ei, dar și a altora. Iar mijlocul prin care caută să-și creeze un nou sistem de alianțe nu este acela al convențiilor economice, al atracției civilizației și culturii, al convențiilor politice – ci prin siluirea brutală a voinței celor care nu i se supun. Filosoful lui Putin, Dulghin, vorbește despre o ordine euroasiatică, îi atrage pe naționaliști cu o pretinsă... eliberare națională, cu o... libertate pe care ar fi pierdut-o sub... ocupația occidentală șamd. Aceste alegații fac parte din repertoriul tuturor naționalistilor – de la noi sau din alte locuri. De cîtă independență națională au avut parte țările satelit ale uniunii sovietice nu se pomeneste nimic.

*

Singura urmare a acestei politici nu poate fi decît un război extins. Posibil un război mondial. La această continuare ar trebui să se gîndească toți.